

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

NEVELÉS ÜGYI FÜZETEK

TARTALOM

1939 febr. 16.

Április

Bodor Aladár: Levél Kassára. (Vers). — Társadalmunk és a szociális érzés nevelése. — Ünnepi beszéd Anyák-Napjára. — Móra László: Édesanyám! Vörös József: A hősök hőse. — Tanítások. — Mesedélután. Móra István: Édesanyámnak. (Vers). Első ábécés könyvem. Rozgonyiné. Tóth Kálmán: Szilágyi Erzsébet. (Vers). II. Rákóczi Ferenc édesanyja. Bán Aladár: Az első imádság. Pósa Lajos: Kis konyhóba vágyom. (Versek). — Szilágyi Gyula: Zenés tornagyakorlatok. — Mesejáték Anyák-Napjára. Szindarab.

Május

Kántor Mihály: Hősök szobránál. — Hősök napjára. — Sugár Béla: A hős. Vitéz Rózsás József: Honvédroham. (Versek). — Barabás Ilona: Néhány szó a szemléltetésről. — Beszédek. Igazgató nyugalombavonulására. Az iskolát elhagyó gyermekeknek — Móra László: Egy vándor magunk közül. (Vers). — Tornaünnepély műsora. — Évzáró vizsgarend az elemi iskola IV. osztályában. — Móra László: Évzáró ünnepélyre. (Vers). — Mesedélután. Mikszáth Kálmán: A szegedi vár hőse. Tárkányi Béla: Boldogasszony Anyánk. (Vers). Rákosi Viktor: A zeleméri fegyverkovács. Herczeg Ferenc: Rákóczi a határon. Rákosi Viktor: A gyermek. Balázs Győző: Bucsú az iskolától. Móra László: A kenyér ünnepén. (Vers).

1939

4.-5. füzet.

MEGRENDELHETŐ:

Szeged,
Kálvária utca 5.

VICSAY LAJOS

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK 4 1939 ÁPRILIS HÓ

MEGRENDELHETŐ: SZEGED, KÁLVÁRIA UTCA 5. SZÁM

Levél Kassára

Testvér, a hősibb sors tiéd volt
Ez embertelen emberöltőn,
Zordabb s edzőbb volt rád az égbolt,
S csak mitőlünk zárt el a börtön.
Testvér, a jobb sors rád volt osztva
E megpróbáló husz esztendőn:
Mi csüngtünk itt multba fogózva,
De csüggteél te ott — a jövőn.

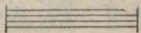
Testvér, te voltál kiválasztva
Hősi próbára, szenvedésre,
Az ostor zarándok-válladra
A róvást mindennap rávéste.
Rád ült náladnál rosszabb ember,
De csak őt szennyezte a kék folt,
Téged szolgává tett bűn s fegyver,
De szolgálásod Istené volt.

Mi itt, szégyelve vallom, Isten
Próbája alól menekültünk,
Istent nyaggatuk, hogy segítsen,
Csodát kért jerikói kürtünk,
De bünt-bevallva nem áldoztunk,
Nincstelen testvért el nem láttunk,
Faltunk s mentettük kis ur-voltunk:
Magunké volt a szolgaságunk.

Jójj, Testvér, tiéd volt e husz év
Szörnyű pusztában-vándorlása,
És tiéd most a táruoló rév,
A jövő körmöddel kiásva.
Isten így ítelt: vállad éle
Lón mérleg, ott dőlt meg az átok,
S nem titeket hoz nekünk révbe, —
De minket csatolt tihozzátok.

Jöjj, Testvér! Vezess jobb utunkra,
 Taníts, ahogy te lépsz, úgy lépnem,
 Felénk nyulik most Isten ujja
 Minden szegény s munkás kezében.
 Aki magyar s csuf sorsban szenved,
 Mind rád tekint s reménykedik,
 Feltürt térdednél átölelek:
 Emelj föl hősi szivedig!

Bodor Aladár.

Társadalmunk és a szociális érzés nevelése

Ne ijedjünk meg a szótól: szociális, mert ennek magyar jelentése társadalmi. Mégis más értelmet kapott aszerint, hogy kik és milyen értelmezésben igyekeztek a maguk javára hasznosítani. A magyar jelentés sem teljesen fedi azonban a fogalmat s tartozunk annak bejelentésével, hogy a „szociális” tágabb értelmű a magyar „társadalmi” kifejezésnél.

A társadalmi jelenségek első vizsgálójának Saint Simont (1820) kell tekintenünk, bár a szociológiának, mint tudománynak igazi megalapítója nem ő volt, hanem Aug. Comte (1798—1857.). Tőle származik az az alapgondolat, hogy a társadalom olyan, mint az élő organizmus, mint például az emberi test, sejtekből áll, amelyek mind összefüggnek egymással s élnek. Rousseau-val ellentétben Comte nem az egyének önkénységét s társulásának tekinti a társadalmat, hanem szerves egészeknek, amely alá van vetve a fejlődés törvényeinek, amelyeket tehát nem lehet önkényes beavatkozással megváltoztatni. Ez a gondolat vált azután uralkodóvá a szociológiában.

A társadalomnak ez új felfogása természetesen óriási hatással volt nemcsak a tudományra, hanem a politikára, a világnézetre s ezzel kapcsolatban a pedagógiára is.

Már Saint-Simont is gazdasági kérdések késztették arra, hogy társadalmi kérdésekkel foglalkozzék. Még szorosabban fűzte össze e kettőt K. Marx (Das Kapital), aki főművében a szocializmus alapelveit fejtette ki. A szocializmus propagandája felnyitotta az emberiség szemét is, erre, az emberek kezdték a dolgokat szociális szemmel nézni, vagyis a jelenségeket a társadalom szempontjából vizsgálták.

Nálunk, a pedagógiában a szociális eszmék két irányban hatottak: a gyakorlat és a pedagógiai elmélet terén. Előbbinek

eredménye bizonyos szociálpedagógiai intézmények (gyermekmenhelyek, napközi otthonok, szünidei gyermektelepek, könyvtárak, szabad egyetemek, stb.) alapítása lett. Hatása azonban nem volt egyetemes és átütő. Így a szocialisták egyenesen azt követelték, hogy Marx történelmi materializmusát vigyék be az iskolába, annak történelem-tanításába, de a többi tárgyba is vonuljon be a szocialista felfogás, világnézet. A szocialisták végletekbe esnek s azt tanítják, hogy a közösség az élet súlypontja, mert az összeség a valóság s az egyén mellékes, csupán a társadalom terméke. (Hogy a politika mai alakulásában valóban egyre kevesebb szerep jut az egyénnek s mindegyre nagyobb jelentőségre jut a tömeg, ez tagadhatatlan.) De ezzel még mindig nem szűnik meg az egyén szerepe. Mennyivel helyesebben látja a dolgokat C. H. Becker, aki ezt írja: „Bár az egyén és közösség problémája olyrégi, mint maga az emberiség, mégis egészen új aktualitást kap a tömeg mai döntő problémájával szemben, az emberi életnek, az emberi üzemeknek a tömegszerűségével szemben. A művelődési folyamat számára az eddigi műveltség alapjainak és tartalmának összeomlásában való új tájékozódás mellett a tömeg tagozódása és alakítása a tulajdonképeni legfőbb probléma.”

Ne tévesszük össze azonban a fogalmakat. Az egyénnel nem a társadalom áll szemben, hanem a tömeg. A tömegre pedig a tömegpszichológia törvényei érvényesek. Mert a tömeg nem társadalom. A társadalom is egyénekből áll, a tömeg is. De a társadalom állandó közösség, míg a tömeg alkalmi. A társadalomnak közös érdekei, érzelmei, hagyományai vannak, ezek fűzik össze az őt alkotó egyéneket. Ezzel szemben a tömeg hangulata változó és nem állandó.

De minden szellemi alkotás is egyéni s a közösség csak a nagy egyéniségeknek, a vezetőknak a követője. (Ezért oly végtelenül fontos a vezető egyéniség!)

Hogy a zűrzavarban tisztán lássunk, meg kell jegyeznünk, hogy a szociálpedagógia szónak ma éppen négyféle értelmezése van: 1. szociálpedagógia, 2. a társadalom pedagógiai tevékenysége, 3. az a pedagógia, mely a nevelést mint társadalmi funkciót tekinti (szociológiai pedagógia) és végül 4. a szocialista párt pedagógiája, melyhez újabban a kommunista-pedagógia csatlakozott.

Mind a négyféle értelmezés megfigyelhető abban, hogy valamennyi a nevelés és társadalmi viszonyából indul ki, mégis mekkora a különbség közöttük.

Mindegyik egyoldalú, mert az olyan pedagógiai elmélet, mely akár csak az egyén, akár csak a társadalom szempontjából vizsgálja a kultúra, illetve a nevelés kérdéseit, egyoldalú. A pedagógia csak egyféle lehet, olyan, mely egyik szempontot sem teszi uralkodóvá, hanem valamennyien felülemelkedve

vizsgálja úgy az egyénben, mint a társadalomban található tényezőket.

Mi tehát akkor a mai szociális pedagógia?

A pedagógiának az a része, mely a társadalom követelményeit tartja szem előtt, vagyis társadalmi lényé akarja nevelni az embert.

Az ember mindig valamely társadalomba születik bele. Ehhez kétféle előfeltétel szükséges: külső és belső. Előbbi a társadalomban való megjelenés, érintkezés, érvényesülés megkönnyítése, a másik annak belátására irányul, hogy az egyéniség a társadalomban lássa boldogulásának lehetőségét, annak egyetlen útját.

A társadalmi nevelés külső kellékei a társas együttélés által kifejtett szokások ismerete (az illem, jó modor, udvariaság, stb.), míg a belső kellékekhez tartoznak a társadalmi értékek (felebaráti szeretet, szolidaritás, a nemes verseny, a mások jogainak tiszteletben tartása, a szociális igazságtalanságok elleni küzdelem, stb.) ismerete és elsajátítása. Mindezekén kívül szükséges még a társadalmi nevelés eredményességéhez a gazdasági rend, a gazdálkodás és a közgazdaság szervezetének ismerete, továbbá az állam szervezetének, a polgári jogoknak és köteleességeknek ismerete is.

A kétféle kellék közül természetesen a belső a fontosabb. E szempontból a szociális érzés az az érzelem, amely a társadalmat összetartja, az együvé tartozásnak az érzése, az egymás megbecsülése, az egymás támogatása, segítése, az egymás szeretete. Ma talán különös kihangsúlyozást nyert a szolidaritás, vagyis az összetartozás eszméje, melyet így fejezhetünk ki: mindnyájan egyéért, egy mindnyájunkért.

Nem lehet azonban összetartást, szolidaritást, összefogást, vagy kölcsönös támogatást emlegetnünk anélkül, hogy mindig nem éreznénk ezek velejárójaként bizonyos érdeket is, amely más közösségek, társadalmak ellen irányul. Ezért vigyáznunk kell arra, hogy szociális nevelésünk tengelye ne csupán a közös érdek szolgálata legyen, amelynek mint mondtuk, mindig érdek a mozgatója, hanem csakis olyan közös érdek szolgálata, amely önzetlen s nem mások ellen tör. A kereszténység felebaráti szeretetnek nevezi ezt, emberbaráti érzésnek, vagyis úgy értelmezi ezt, hogy mindannyian összetartozunk, mint egy atyának gyermekei, s minden emberben meg kell becsülnünk az embert, vagyis azt, ami emberi érték.

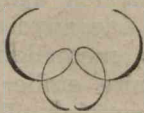
Ez a szó szoros értelemben vett szociális érzés lesz a pusztá önzés ellensúlyozója, amelyből aztán a legértékesebb értékek fakadnak: részvétel, segítség, szolidaritás, az egy célra törekvés, az önzetlenség, a közösségbe való beilleszkedés, a köz szolgálata, az ideális együttélésre való törekvés, a humanitás, az eszmények szolgálata.

Más szóval az igazi szociális érzés nem merül ki a szolidaritásban, hanem olyan érzés, mely az életet embertársaink számára is kellemessé igyekszik tenni.

A gyakorlati nevelés mellett szükség van bizonyos elméleti felvilágosításra is a társadalomról, annak összetételéről, rétegződéseiről, az egyes részek egymáshoz való viszonyáról, kinek-kinek helyéről és feladatáról a társadalomban.

A mai társadalom azonban sokkal komplikáltabb, semhogy az ember könnyen eligazodhatnék benne. Az emberek többsége azonban lassanként a természetes következmények kényszere alatt megtanul bizonyos u. n. élettechnikát. Akik ezt elsajátítják s jó megfigyelők, csakhamar felülemelkednek az átlagon s könnyen rájönnek, hogyan lehet az életben az adott körülmények között céljaikat elérni. Mikor tehát az életrenevelést kívánjuk megadni a gyermekeknek, tulajdonképpen azt akarjuk, hogy tanítványaink sajátítsanak el bizonyos élettechnikát. Ennek azonban erős erkölcsi alapokon kell történnie, mert a gyakorlati életben nem mindig erkölcsi jellemekkel találkozunk. Vértessük fel hát tanítványainkat az ilyenekkel szemben. Ne legyenek kiszolgáltatva a cinikusoknak. Igen, lássák azt, hogy ilyen emberek is vannak körülöttünk, tudjanak beléjük látni, szavaikból azt kiolvasni, ami lelkük mélyén rejtőzik. De ifjaink maradjanak az ideál szolgálatában, haladjanak mindig a becsület útján. Ismerjék meg a haladásnak útjába gördülő akadályokat is, de legyenek készek azok ellensúlyozására s elkerülésére is.

Ez a bizonyos élettechnika szoros összefüggésben van az ember műveltségével, elsősorban pedig jellemével.

Ünnepi beszéd Anyák-Napjára

Kedves Édesanyák!

Van-e a világon szebb, bensőségesebb ünnep az Anyák-napjánál, amelyen szüleink iránt érzett hálánk, szeretetünk fenséges érzését próbáljuk kifejezni s lábuk elé tenni gyermeki szívünk minden szeretetével? S ha azt kérdezzük, miért nincs több hozzáfogható ünnep, azt kell felelnünk, azért, mert az anya iránti szeretetet a jó Isten oltotta minden gyermek lelkébe, míg a szive alatt hordta. Talán csak egy ünnep fogható még hozzá, a Gyermek ünnepe, a karácsony, amikor a földre szállott Isten-embert, a Gyermeket ünnepeljük. De ennek az ünnepnek háttérében is első helyen ott áll a Gyermeknek életet adó édesanya, a Boldogságos Szűz. Édesanya és gyermek szinte elválaszthatatlanok egymástól, azzá teszi őket az a földi értelemben vett legszorosabb kapcsolat, amely köztük a természet rendjénél fogva kifejlődött.

Az Isten után talán ez a legszentebb szavunk: Édesanyám! Mennyi melegség, mennyi szeretet, mennyi örömmel telt büszkeség, ragaszkodás, hála, gyermeki rajongás van ebben az egyetlen szóban. Szinte ünnep, amikor kimondjuk. Megnemesedik a lelkünk, ünnepi fehér ruhát ölt magára, mit azon a feledhetetlen napon, amikor először járultunk a szentáldozáshoz. Ugy érezzük, hogy édesanyánk közelében megtisztul a lelkünk, emberebb emberek leszünk általa, az ő közelségében.

Mi az édesanya?

Az élet teremtmője a jó Isten. De bennünket Édesanyánk által teremt Ő is. Édesanyánk testi életünk szent forrása, gyermekéveink hűséges és önzetlen ajnározója, az áldozatos élet megsokszorozója. Csak az édesanyai szeretet a tökéletes szeretet, mert tiszta, önzetlen, magaalldozó szeretet. Gyermekéért minden áldozatra kész, amire ember képes. Talán még annál is többet tesz értünk Édesanyánk. Testéből himbóztunk e világra, később veritékét és könnyeit adja értünk olyan fenséges áldozattal, aminővel a pap mutatja be szent áldozatát az Isten oltáránál. Az édesanya érzi, tudja, hogy gyermeke egy rész belőle, életének folytatása, tökéletesedése, kiteljesedése. Gyermekeiben él, bennük olvad fel élete, bennük látja önmagát s szent büszkeséggel néz reájuk.

De lelkét is gyermekeinek adja; belső lelkületét, egész egyéniségét akarja belevinni gyermekébe. Életének gondja, hogy erkölcsi, vallási egyénisége továbbéljen lelkéből-lelkezett gyermekében. Ösztönös u. n. majom-szeretet helyett a revelő, gondos édesanya szeretetével veszi körül gyermekét s neveli rá az életre, amelyben élnie, dolgoznia kell majd akkor is, ha legdrágább kincsünk, az Édesanya már nem áll mellett.

tünk. Édesanyánktól tanuljuk meg az életet szeretni. De ő tanít meg arra is, mi a feleség, hitves, élettárs. Jó szüleink életében látjuk, hogy a házasság valóban isteni kegyelem kiáradása, életfelemelés, biztosító lelki erő, amely az érzéki szerelem elpárolgása után is egybefűz örökre a lelki szeretet szétéphetetlen szálaival. A házasságban a szeretet is megfinomul: ezért tudnak az édesanyák olyan áldozatos életet élni. Minden áldozat erővesztéssel jár. Lemondás, önfeláldozás. De az édesanya áldozata mégsem erővesztés, hanem a jelen erőinek átmentése a jövő élet, a gyermek életébe.

Az Édesanya a jövő élet szent áldozata.

Mivel pedig felséges áldozat, ezért szent és isteni. Ennek az édesanya-ideálnak, eszményképnek elpusztulása, lesüllyedése megsemmisítené az emberiséget, újra jégkorszakot idézne az emberiségre.

Az Édesanya otthonunk napsugara, déli harangszava, esti imádsága, mindnyájunk őrzőangyala. Mert az édesanya a legjobb, legtökéletesebb nevelő is. Nem tanult soha senkitől pedagógiát, nevelést, mégis művésze a tanításnak, nevelésnek. Talán azt sem tudja, hogy mi a nevelés, mégis következetesebb nevelője gyermekének, mint bárki más, akármennyit tanulta is a nevelés műveletét. Honnan tudja mégis azt, hogyan nevelje gyermekét, legdrágább kincsét? Vele született. Nevelővé vált a természet rendje szerint akkor, amikor édesanyává magasztosult. Nevelő lett, a legtökéletesebb nevelő, aki saját életpéldájával áll oda gyermeke elé s vezeti a fejlődés, a tökéletesedés felé. Ebben áll az édesanyák nagy nevelőerejének titka.

Nem is lehet valóban jó nevelő az, aki nem az édesanyájában látja az eszményt, akit nevelőmunkájában követnie kell.

Nincs abban a házban, otthonban bánat soha, hamar szivárvány ragyog fel a fájdalom könnyéből is, ahol az édesanya hittel vallja, hogy családjának ő a földre küldött Máriája. Mert az édesanya szóban benne van minden emberi erény beteljesülése: a legtökéletesebb szeretet, a legnagyobbfokú gyöngédség, a legfokozottabb jóság, a legmélyebb szenvedések vállalása és a legbüszkébb örömek érzése. Az édesanya csak megbocsátani tud, haragudni soha. Szíve a végtelen jóság fészke, lelke a legnemesebb önfeláldozások forrása. Mire nem képes az édesanya gyermekéért? Mindenre, amire senki más nem képes, s amit senki a világon meg nem tenne másért! Ó, borulj a földre s adj hálát az Urnak te szerencsés földi halandó, akinek megadatott az édesanyát tisztelni, szeretni s aki boldog vagy Őt még magad mellett tudni. S térdelj le te is, aki bár elvesztetted a legnagyobb földi kincset, az édesanyát, hogy hálát adhatsz érte Annak, aki küldte őt melléd, neked, hogy volt édesanyád: mert hidd el azt, hogy ember

lettél, hogy a szived szeretettel lett tele és érezted azt a legfölemelőbb érzést, hogy valaha is szerettek téged, azt neki, Édesanyádnak köszönheted!

Engedjék meg, hogy kiváló költőnk egy kedves verséből idézve fejezzem be szavaimat:

Egy nap, meg egy este
Minden esztendőben:
Szeretném, ha király
Lehetne belőlem!

és itt a magam szavaival toldom meg: hogy meghálálhassam szerető jó Édesanyám értem áldozott drága életét! Édesanyám! De tudom, ott is vársz, az örökélet honában: bucsuzóul hát csak ezt mondom: Édesanyám — a viszontlátásra!

Édesapám, Édesanyám!

Akárhová vigyen sorsom,
Akárhol lesz helyem, tanyám,
Jóságtokat nem feledem:
Édesapám, Édesanyám!

Legyek szegény, legyek gazdag,
Legyek vándor árok partján,
Kettőtöket el nem hagylok:
Édesapám, Édesanyám!

Ha bánat ér, ha boldogság,
Minden napnak esthajnalán:
Tihozzátok száll a lelkem:
Édesapám, Édesanyám!

Móra László.

A hősök hőse

Hős volt, aki fehér lován idehozta nemzetét.
Az is, aki el nem csüggedt romot látván szerteszét.
Keresztvédő nagy vitéze hazánknak és Nyugatnak,
Ő is hős volt s nagy tettei örök példát mutatnak!

Hős volt, aki agyongyötört nemzetéért sikraszállt,
S kincsek helyett önként vállalt rabéletet, rabhalált!
Hős, kiből a „Talpra magyart“ tépte ki a honfibű,
És hős volt a tizenhárom bús, aradi vértanu!

Hős volt, aki legelsőnek szelte át az óceánt,
Az is, aki a villanyfény nagy áldását hozta ránk!
Emberélet megmentői, híres-neves orvosok,
Ti is, ti is mind egy szálíg igaz hősök voltatok!

Mégis másképp néz fel rátok csodálkozó két szemem,
 Valahányszor apró élted lefolyását figyelem.
 Ugy érzem, hogy nagyobb vagy Te, aki féltőn
 hajolsz rám,
 Mert Te vagy a hősök hőse, nem maradsz el egyiktől se
 Éjtszakázó, dolgozókú édes jó Anyám!

Vörös József.

Édesanyámnak

Hogyha majd én nagy leszek
 És lesz házam kertem:
 Legszebb szobám tiéd lesz,
 Édesanyám, lelkem!

Hogyha majd én nagy leszek
 S lesz temérdek kincsem:
 Azt is megosztom veled,
 Édesanyám, lelkem!

Hogyha majd én nagy leszek
 S lesz virágom, kertem:
 Neked nyílik minden virág,
 Édesanyám, lelkem!

Hogyha majd én nagy leszek
 És tévéled ébrednek,
 Átölellek, Édesanyám,
 S megcsókolom két kezéd!

Édesanyám

A kertünkben kinyílt a
 Legszebb fehér rózsá,
 S azt susogta a fülembe:
 Anyák-napja van ma.

Meghallgattam, hogy mit susog, —
 S megcsókoltam érte!
 Édesanyám, e szép napon
 Ő is Istent kérte:

Árasszon el kegyelmével,
 Szeretettel, hittel . . .
 Én is, én is csak ezt kérem:
 Édesanyám, hidd el!

Móra László.

TANÍTÁSOK

Beszéd- és értelemgyakorlat

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az otthonról tanultak összefoglalása.

Nevelési cél: A családi érzés felkeltése és elmélyítése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A gyermek játékaikról tanultak összefoglalása közös megbeszélés alapján.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. Hol töltjük legszivesebben az időt? Hol tartózkodunk legtöbbet? Hogyan nevezzük azt a helyet, ahol szüleink, testvéreink élnek? Milyen a ti otthonotok, lakástok? Ki született ott közületek, ahol most lakik? Kik rendezték be a lakást? Hogyan? Hány szoba van lakástokban? Mit csináltok bennük? Milyen mellékhelyiségek vannak a lakástokban? Mire használják a konyhát? Az éléskamrát? A pincét, padlást? Mi szükséges a lakásba? Bizony gyermekek, nagyon sokat kellett dolgoznia jó szüleiteknek, amíg lakástokat be tudták rendezni! Mert mindent venniök kellett, csak mit csinált otthon édesanyátok? (Kézimunka stb.) Erre meg mi kellett sok? (Idő, munka.) Melyik részét szeretitek a legjobban otthonotoknak? Miért?

Voltatok-e már távol otthonotoktól? Vágyakoztatok-e haza? Miért? Igaza van a költő bácsinak, amikor ezt mondja:

Mint a madár a fészkére,
Szomjas vándor hűvös érre,
Mint a gyermek anya-ölbé:
Vágyom én e nyájas körbe

Szivem ifjul, gyermekké lesz;
Kis örömet nagyinak érez,
Körülem is ártatlan kedv
Játszi pillangója repked.

Itt, enyelgő kis családom
Közt van az én jó világom;
Künn borong már a magasban:
Itt örökké csillagos van.

És felejttem egyelőre
Gondjaimat a jövőre,
Mily nehéz suly függ e vállon,
Nehogy kedvük bura váljon.

Csillogó szem, mosolygó ajk:
Ez az, amit szívem óhajt
S küszöbömet áttalépve,
Ez derül itt én élembé.

Gyermekszívvel, öntudatlan
Nyugszom meg e gondolatban:
Hogy övéit el nem hagyja,
Ki mindnyájunk édesatyja.

(Arany J.: Itthon).

Hallottatok már a kis Jézusról, azt is tudjátok bizonyosan, hol született? Milyen volt otthonuk? Mi volt nevelőapja? Milyen műhely volt tehát otthonukban? Hogyan élt a kis Jé-

zus otthonában? Szeretett-e otthon? Ti is szeretitek otthonotokat? Bizony, akkor tudja csak meg az ember, milyen kedves neki az otthona, amikor elhagyja, el kell mennie belőle. Hej, hogy huzza oda vissza valami. Otthon minden szebb, mint máshol, otthon minden jobb, mint máshol, ha mégolyan szép is, jó is idegenben. Mindnyájunknak otthonunk a legszebb, legjobb. Ezt is elmondta egy költő bácsi, hallgassátok csak, bizonyosan ti is tudjátok talán:

Mesebeli kis királyhoz
Betévedt egy kis leány,
Hogy az éppen ozsonnázott
Tulipános udvarán.

„Köszönöm a meghívását,
De el nem fogadhatom,
Szalmatetős kicsi kunyhó
Az a ház, hol én lakom.

„Ugy-e szép itt, ugy-e jó itt?
Nézz csak ide, meg oda,
Bársony itt a gyepes udvar,
Drágakő a palota.

A mi libánk közönséges
S nem aranyos a cicánk:
De ott van a két testvérem
S édesapánk meg anyánk.

Nézd, a libám ezüsttollu,
Aranyszőrű a cicám;
Ugy-e itt maradsz minálunk
Örökre, te kis leány?”

Ha ölelnek, ha csókolnak
S fejem rájuk hajthatom;
Szalmatetős kicsi kunyhót
A világért nem adom!”

(Győry V.: Mese).

De nézzünk most szét az udvarban is! Mit látunk ott? vannak-e állatok a ti otthonotokban? Ezek hol laknak? Vannak-e olyan állatok is otthonotokban, melyek nem szolgálják a családot? Mely állatokat szeretitek legjobban? Igen, a legtöbb háznál van kutya. Miért tartjuk azt a háznál? Hát még, milyen állatokat szerettek otthonotokban? Petőfi bácsi is leírta az ő otthonának kedves állatait. Hallgassátok csak, milyen szépen, kedvesen beszél róluk:

Ejh, mi a kő! tyuk anyó, kend
A szobában lakik itt bent?
Lám, csak jó az Isten, jót ad,
Hogy fölvitte a kend dolgát!

Ezért aztán, tyuk anyó, hát
Jól megbecsülje kend magát,
Iparkodjék, ne legyen ám
Tojás szükében az anyám. —

Itt szaladgál föl és alá,
Még a ládára is fölszáll,
Eszébe jut, kotkodácsol,
S nem verik ki a szobából.

Morzsa kutyánk, hegyezd füled,
Hadd beszéljek mostan veled.
Régi cseléd vagy a háznál,
Mindig emberül szolgáltál.

Dehogy verik, dehogy verik!
Mint a galambot etetik,
Válogat a kendermagban,
A kiskirály sem él jobban.

Ezután is jó légy, Morzsa,
Kedvet ne kapj a tyukhusra,
Élj a tyukkal barátságba' . . .
Anyám egyetlen jószágá.

Bizony, gyermekek, otthon érezzük legjobban magunkat. Ismertem olyan embert, akinek szülei szegények voltak, maga is szegénynek született. Szorgalma és tehetsége által azután nagy gazdagságra tett szert. Gyönyörű háza, palotája lett, benne rengeteg szobával, a szobákban sok drága butorral, a butorokban mindenféle drágasággal, ruhákkal, szép, finom edényekkel, hogy még rájuk nézni is gyönyörűség volt. Ha nem az a gazdaggá lett szegény ember mégsem volt boldog. Ugy érezte, hiányzik valami otthonából. Egyszer azután hazament jó szülei szegényes viskójába s akkor, ott érezte, hogy mi hiányzik neki az ő szép, pompás otthonában! Tudjátok-e mi volt ez? A szülői szeretet melege, az a boldog érzés, amit otthon érzünk. Szülei persze nem tudtak elébe tenni drága ételeket, kenyérük is olyan egyszerű volt, amelyet szegény ember eszik. A gazdaggá lett szegény gyermeknek azonban még ez a nagyon barna, szinte fekete kenyér is jobban esett itt, mint otthon a kalács. Hogy is mondta ezt el Petőfi Sándor?

Mért aggódól, lelkem jó anyám,
Hogy kenyéretetek barna, e miatt?
Hisz meglehet: ha nincs idehaza,
Tán fehérebb kenyérrel él fiad.

De semmi az! csak add elé, anyám,
Bármilyen barna is az a kenyér.
Itthon sokkal jobb ízű én nekem
A fekete, mint máshol a fehér.

De nézzünk most be a kis kertbe is! Mire használjuk? Mi van benne? Vannak-e fák, vetemények? Ki gondozza a fákat? Milyen fák vannak a ti kertetekben? Szeretitek-e a jó cseresznyét, almát, körtét? De mit gondoltok, elég volna-e, ha csak jó szüleitek gondoznák azokat a gyümölcsfákat? A jó Istennek milyen hasznos teremtményei segítenek a fák gondozásában? Ugy van, a hasznos éneklő madarak. Ki ismer közületek ilyen éneklőmadarat? (Rigó, pintyőke stb.) Miért hasznosak ezek? Ők is a házunk tájához tartoznak? Akkor hát illik, hogy őket is szeretetünkbe fogadjuk. Mit gondoltok, hogyan mutathatjuk meg irántuk való szeretetünket? Ugy van, ha gondjukat viseljük. Mikor kell a madarak gondját viselni különösen? Igen, télen, amikor hó fedi el a kert fáit, az udvart s a kis madárka nem talál magának eleséget. Ilyenkor szánjuk meg kis ingyen kertészeinket, adjunk nekik kendermagot, vagy egy kis megmaradt faggyút s meglátjátok, milyen hálásak lesznek érte a mi kis madaraink. Abban az évben sokkal több gyümölcsöt ehettek, mint máskor!

Hát mit csinál az, akinek nincs kertje, udvara? Bizony az

sem kell, hogy busuljon. Tegyen virágot az ablakába.

A virág a Teremtőnek legszebb alkotása. Ahol virágot pillantunk meg, ott örömmel időzünk. Hisz minden virág egy-egy mosolygó élet, amelynek a látása felüdit. A virág színének pompáját nem győzzük csodálni.

Hát a virágillat! Az még csak a nagy gyönyörűség! Ha érezzük: mohón szívjuk magunkba. Azt sem tudjuk, melyik jobb, finomabb.

Csak azt tudjuk, hogy mindig magunk előtt szeretnők látni.

Ezért diszitjük velük a lakásunkat. Ezért szeretjük még akkor is, ha csak néhány szálát tehetünk vizes poharunkba. Szobánk derültté és illatossá válik a virágtól. Hát még ha cserépben tartjuk és gondozzuk! Akkor hosszú életet biztosíthatunk neki. Akkor olyan, mint az igazi élő lény, aki hálás hozzánk. Ahol cserepes virág van körülöttünk, ott nem vagyunk egyedül. Ott a virág mindig kedves társunk. Szinpompájával szórakoztat, illatával megédesíti lélekzésünket is.

Ha ablakunkba tesszük: barátságossá és kedvessé válik a hajlékunk külseje. Aki kívülről látja: megáll és tetszéssel nézegeti. Magunk úgy érezhetjük, mintha virágos kertben volnánk. Hisz élő virág nyílik előttünk s az ablakunk igazi kis kert.

Bent, a szobában teszünk-veszünk s folyvást illatos levegőt szívunk. Ha más diszre nem telik, a virág minden csecsebecsét, minden cifraságot pótol. A legszegényebbnek éppugy, mint a leggazdagabbnak. A viskó éppugy tele lehet virággal, mint a palota. És a virág mind egyformán remek. A legegyszerűbb is és a legritkább is.

S ha akarom, a virágaimmal csupa nemzeti színűvé tehetem az ablakom párkányát. Piros és fehér virág a zöld levelek között; és kész a viráglobogó. Ahányszor meglepgeti a szél, mindig feléled. Mintha integetne.

A virágos ablak maga is csupa élet.

Sohase legyen az ablak virág nélkül.

(Havas—Peres—Pósa Olvasókönyv).

Beszéljünk most már arról, mit tesznek a családban az édesapa, az édesanya, ti és testvéreitek? Otthon vannak-e nagyszüleitek? Azok mit csinálnak? Van-e cselédek? Hát azok mit csinálnak, miben segítenek édesanyátoknak? Bizony, gyermekek, de sok dolog is van a családban. Mikor vagytok együtt mindnyájan? Mikor étkeztek? Mikor reggeliztek, ebédelték, vacsoráztok? Ilyenkor hogyan töltitek az együttlétet? Mit mondtok minden étkezés előtt és után? Igen, gyermekeim, ne feledjétek el soha a jó példát, amit otthon, jó szüleitektől tanultatok. Az Istennel kezdett, folytatott és befejezett munka

a jól végzett. Hanem aztán előfordul az is, hogy megbetegszik valaki a családban. Legtöbbször ti, a gyermekek, vagy a nagyszülők betegednek meg. Ki ápol ilyenkor? Tudom, van nagy szomorúság, ha valaki megbetegszik. Még beszélni is alig mernek a házban. Hanem aztán, ha felgyógyul, van nagy öröm! Hát még karácsonykor, amikor összeül a ház aprajánagyja a szép karácsonyfa alá! Ott érezzük csak igazán, milyen áldás is ránk a boldog, meleg családi fészek. El nem hagynánk a világ minden kincséért sem!

Most pedig ki ismeri azt a verset: A mi házunk. Jőjj ki, mondd el. (Szabolcska Mihály: A mi házunk c. költemény elszavaltatása).

III. Összefoglalás. Énekeljünk valami ismert dalt a szülői ház, az otthon szeretetéről.

Elmélyítés. Most még csak azt mondom el, mit mond a költő bácsi az otthon szeretetéről.

Nem megyek én idegenbe,
Mint a fecske, mint a gólya,
Szebb nekem a napraforgós,
Délibábos magyar róna.

Tisza mellett, Duna mellett,
Ez itt az én szülőföldem!
Árványhaj szép virágát
Bokrétaiba itt kötöztem.

Könnyáztatta temetőben
Szomorufüz csüggő ága,
Itt hajlik rá bánatosan
Szeretteim sirhalmára.

(Pósa L.: Nem megyek én idegenbe)

Most pedig egy vigabb történettel fejezzük be mai beszélgetésünket s hallgassuk meg a költő bácsit, mit mond az ő kakasukról. Ismeritek a kakast? Tudjátok, hogy milyen nagy ur ő az udvaron! Hej, milyen gangosan lépked kakas uram, amikor végigsétál a nagy udvaron. Minden csibe, tyuk elkerüli, utat nyit neki, mert ő az udvar kiskirálya.

Édes anyám majorsága,
Kendermagos, fehér, sárga,
Tiszta szemem vígan élnek
S mint a páva, oly kevélyek.

Mire feljött csillag és hold,
Valamennyi ott bóbiskolt.
Csak denevér röppenésre
Sirt fel olykor egy-egy jérce . . .

Ráuntak a meleg ólra,
Nem hajtottak semmi szóra,
Bárhogy csaltuk, télen-nyáron,
Alig ült be kettő-három.

Volt azonban egy bolondos
Górkakasunk, gyáva, lompos,
A csirke is megkergette,
Csak szárnyait emelgette.

A nagy öreg eperfára
Települtek éjtszakára;
Nagy eperfa tetejében
A vén kakas ült kevélyen.

Emelgette, terjegette,
Egyéb hasznát nem is vette,
Felszállni az eperfára
Sohsem tudott szegény pára.

Megpróbálta minden este,
De lehuzta lomha teste
S kedve-szegve, utoljára
Felült egy kis görbe fára.

Górkakasnak farka-tolla,
Kakas magát elrikoltja,
Hangja harsog, bug, rikácsol,
Rá a sok tyuk mind kodácsol.

Félig repült, félig kuszott
S úgy megült ott, mint egy tuzok,
A faágot fogta marka,
S csaknem földig ért a farka.

Szörnyű lármát véle tesznek,
Az ebek is ébrednek,
Nagy csaholva föl- s lefutnak,
Róka-nyomra mégse jutnak.

Csöndes az éj, minden alszik.
Ámde hallga, halk-nesz hallszik.
Garád gazza meg-megrezzen,
Majd kivillan két tüzes szem.

A cselédek botra kapnak,
Róka-üzni úgy szaladnak;
De a róka, bölcs ez ebben,
Tul van immár ungon-berken ...

Róka sompolyg át a résen,
Egyet ugrik nagy merészen,
Kapja farkát górkakasnak,
De szájában toll maradt csak.

Másnap a baromfi-hadban
Górkakas járt hangosabban.
Farka nélkül furcsa szerzet,
De nagy a hír, melyet szerzett.

Még sokáig emlegettük,
Vitézségét nem feledtük,
Jutott ritka hírességre —
Tepsiben lett tisztes vége.

(Vargha Gy.: Kakastörténet).

Helyesírási és nyelvi magyarázatok

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A helyesírási és nyelvi magyarázatok összefoglalása.

Nevelési cél: Nyelvünk helyes használatának tudatosítása.

I. Előkészítés. a) Az évi anyag: szavak, később rövid mondatok másolása; az év második felében: rövid két, három, négy mondatnyi szövegnek emlékezetből való íratása; szavak, majd mondatok tollbamondása; a helyesírási gyakorlatokkal kapcsolatban a nyelvi jelenségek érzékeltetése: a beszéd, a mondat, a vonás, a pont, mint a beszédbeli szünetek jelzései; a kérdőjel és felkiáltójel; a szavak és szótagok; szótagolás gyakorlati alapon; a hang; a betű; magánhangzó; egyjegyű és kétjegyű, rövid és hosszú (kettőzött) mássalhangzók.

II. Tárgyalás. a) Az előbeszédből.

Ki tudná szépen leírni a nevét? Jól van! Hát neked mi a neved? Te is ird fel! Most figyeljete ide, vizsgáljuk meg sorba, hogy jól irták-e fel a nevüket? Olvasd az elsőt! Miért irt két nevet? (Vezeték és keresztnév.) Milyen betűvel kezdte mindkét nevet? Mit tett a neve után? (Pontot.) Ki tudna még olyan szót mondani, amelyet nagybetűvel kezdünk? (Az igazgató, a községi bíró, jegyzők, előljárók nevei, stb.)

Melyik olvasmányt olvastuk utoljára? Keressük ki ezt az olvasmányt! Olvasd el a címét! Milyen betűvel nyomtatták? Ha írni kezdünk, az első betűt mindig milyennek írjuk? (Nagynak.) A cím után mit tett az író bácsi? (Pontot.) Számláld össze, hány betű van a címben? Melyek a hosszúak? Olvasd el a rövideket! Nézzétek csak, a betűk nincsenek mindenütt összeírva. »Az« külön, magában áll, utána egy kis hely van. Miért van ez, mit gondoltok? A szavak olyanok, mint ti! Ültök egymás mellett szépen, sorban, de mindegyitek külön-külön, a maga helyén. A szavak is így következnek egymás után.

Olvasd az első mondást! Számláld össze, hány szó van ebben?

b) A hang és betű

Írjuk fel a táblára a hangok képeit, vagyis miket? (Betűket.) Ugy van! Mégpedig milyen betűket?! (Az írottakat.) Helyes. Most hangoztatás után felrajzoljuk a nyomtatottakat is. Ezek mind milyen betűk? (Kicsik.) Írottak és nyomtatottak voltak. Ti azonban ismeritek már a nagybetűket is, ugy-e? Írjuk hát fel ezeket is!

Ki tudná felírni a táblára az ábécét? Írd fel!

Vegyük most az első betűt. Melyik az? (a) Ez szép kerek, ő vezeti a sort. Hangoztassuk! Ugyan melyiket vegyük utána? (á) Most ezt is hangoztassuk! Melyik legyen a harmadik betű? (b) Leírjuk ezt is! Hangoztassátok! Miért nem tudtátok sokáig hangoztatni? Mondjátok ki most hangosan! Kiáltva! Miért nem sikerül? Mit mondunk még ki vele? (Igy megyünk végig az egész ábécén.)

c) A beszéd szemléltetése.

Elmondok most egy kis mesét, meghallgatjátok?

Ez a címe: Sokszor a sok se sok.

A gólya a régi ház mellett sétálgatott a tóparton. Megszólította egy százlábu pincebogár.

— Látom kedves bátyám, sétálgatsz. Ha megengeded, veled tartok; legalább elbeszélgetünk egy kicsit.

— Legyen szerencsém! — szólt a gólya — s tovább indult. Kettőt se lépett és a százlábu bogarat már sehol se látta, úgy elmaradt az tőle, mind a száz lábával.

A gólya megállt, s féllábon álldogálva megvárta, míg

a százlábu nagy keservesen utoléri.

— Phü bátyám! — mondta nagy lihegve a bogár — de elhagytál! Nem is értem, hogy eshetett ez meg velem, mikor nekem száz lábam van, neked meg csak kettő?!

— Tudod öcsém — mondta erre a gólya —, a kevesebb is több lehet ott, ahol a *milyen?* a fontos, nem pedig a *mennyi!*

Mi volt az első mondat? Mít mondott a százlábu a gólyának? Hogyan felelt rá a gólya a százlábunak? (A beszéd szemléltetése s annak érzékeltetése, hogyan kérdezzünk, felelünk, mondunk valamit.)

(Ugyanezt megtesszük a gyermekekkel is. Mondjanak el ők is valami kis történetet.)

Az olvasókönyvben is megvizsgálunk egy kis olvasmányt. Tüzetesen megbeszéljük annak tartalmát és kifejezésmódját. (Élő beszéd — írott beszéd.) Melyik a szebb, az élő vagy az írott beszéd? (Az írott gondosabban van megválogatva, mint az élő.) Ha az írott beszéd csak az élőbeszéd leírt formája, akkor azt úgy is kell olvasni, ahogyan az élőbeszéd hangzik. (Olvasás, majd olvastatási próbák ennek szemléltetésére.)

d) A mondas.

Egy olvasmányt tárgyalunk. Elolvassuk annak első mondatát. Mít mond ebben az író? Milyen betűvel kezdjük a mondatot? Mi van a végén? Mire való a pont? Olvass úgy, mintha nem lenne pont! Van-e így értelme az olvasásnak? Miért kell tehát a mondasokat elkülöníteni? Mivel különítjük el? Olvass tovább! Most miért álltál meg? (Vonás van.) Mít csinálunk a vonásnál? (A hangot felvisszük.) Mít csinálunk a pontnál? (Levisszük.) Számold meg a szavakat ebben a mondasban? Hány szó van benne? Hogyan tudtad megszámolni? Minden szót hogyan írunk? (Külön.)

Olvass még mondasokat! Számláld össze, hány szó van ebben? Keressétek ki, hány pont és vonal van ebben az olvasmányban?

Csak pont lehet a mondas végén? Keressétek olyan mondatot, amelynek végén nem pont van! Olvasd el hangosan ezt a mondatot! (Ki volt itt?) Itt is levitted a hangot? Miért nem? Milyen jel van itt a mondas végén? (Kérdőjel.) Rajzoljunk a levegőbe kérdőjelet! Mít kell itt tenni a hanggal? Nem bizony! A kérdésnél nem a szó végét visszük fel, hanem azt a szót emeljük ki, amivel kérdezzünk. A kérdőjel csak figyelmeztet a kérdő szóra! Mondd ki még egyszer ezt a mondatot: Ki volt itt? Melyik a kérdő szó? (Ki) Ugy van, tehát ezt emeljük ki kérdés formájában. Nézzük tovább az olvasmányt! Milyen jelet találunk még a mondasok végén, csak pontot és kér-

dőjelet? (Felkiáltó jel.) Mit csinálunk itt a hanggal? (Felkiáltunk.) Mit szoktam mondani, amikor tornázuunk? (Vigyázz! Jobbra nézz! Sorakozz!) Mindezek milyen mondások? Mit kell tehát a végükre tennünk? Melyik részét kiáltom ezeknek a szavaknak? Igen, az elejét, tehát így: Vigyázz! Jobbra nézz! Sorakozz!

e) Szótagolás.

(Egy másik olvasmány kijelölése.) Olvasd el a címét! Miből rakta össze az íróbácsi ezt a mondást? (Szavakból.) Számláld össze, hány szóból áll? Egyforma hosszú mind a három szó? Miből tudtad meg? Olvasd el lassan még egyszer! Nem egyforma ideig tartott kimondani. Melyik a rövidebb szó? Hány szájnyitásra mondtad ki? Hány részből, tagból áll tehát? Most olvasd el az első szót! Ez is egytagu? Miről tudod ezt? Kötőjellel kétfelé választotta az íróbácsi. Hány szájnyitásra ejtetted ki? Tovább! Olvasd a következő mondást! Itt egyforma hosszúak a szavak? Mivel mérjük őket? Mondd el a rövid szavakat! Hány tagból állnak? Keressünk kéttaguakat! Csak hány van? Milyen szavakból áll tehát ez a mondás? Hány egytagu és hány kéttagu szóból?

Kik beszélnek így? Mi hogyan beszélünk? Folyékonyan. Milyen költeményt tanultunk? Mondd el annak első versszakaszát szótagolva!

Bontsátok fel tagokra a következő szókat: pad, szék, könyv, asztal, ajtó, kályha, feszület, tanító, kalapács, reszelő, istenfélő, térképtartó, kefekötő.

f) A szavak elválasztása.

Mit csinálunk akkor, ha a szavakat nem tudjuk már a sorba írni, nem férnek ki? (Szétválasztjuk őket.) Válaszd szét ezeket a szavakat: kalap, kötő, király, golya, asztalos, fuvaros, füzetekből, olvasmányok, stb.

Minden szót szét lehet választani? Válasszátok szét ezeket a szavakat: kut, gém, azt, most, hó, só, stb.

Gyererek! ezentul vigyázzatok, hogy ha írás közben valamelyik szó nem fér ki, azt így tagonként válasszátok szét. Az egytagut pedig vagy teljesen kiírjátok, vagy ha nem férne, úgy az egészet vigyétek át az alatta lévő sorba.

g) A szavak szétbontása hangokra.

Ird fel ennek a hangnak képét: a. Ird fel ezt: u. Stb.

Látom, ismeritek a hangok képét és szépen le is tudjátok írni azokat. Ilyen betűkből állanak a szavak is. Mondjunk szavakat! Vizsgáljuk most meg ezeket! Olvasd az első szót! Mondd el, milyen betűkből van összetéve? Ird fel a szó után annak betűit! Olvasd el most a második szót! Sorold el, milyen betűkből áll ez a szó! Te a következő szó betűit olvasd el külön-külön. Stb. Most jöjj a táblához és ird fel azokat a szavakat, melyeket diktálok (mondok):

könyv, füzet, kályha. Olvassuk el mindnyájan! A multkor az egyik gyerek — bizonyára gyorsan írt — így írta a füzetébe ezt a szót: köny. Milyen hibát követett el? (Elfelejtette az utolsó betűt leírni.) Egy másik meg így írta ezt a szót: üzet. Olvassuk le így a szót! Van-e most értelme?

Látjátok, gyermekek, ezért kell mindig figyelmesen, szépen és lassan írni, nehogy elveszítsük valamelyik betűt, mert akkor azt más nem érti meg, mit akarunk.

Nézzük csak, mit írtunk fel az előbb a táblára? (Ábécét.) Nézzük most azt, melyik hangot lehet könnyen, melyiket nehezebben kiejteni? Különítsük el ezeket egymástól. (A magánhangzókat aláhuzom.) Melyek azok a hangok, amelyek egymagukban is könnyen kiejthetők?

a, á, e, é, i, í, o, ó, ő, u, ú, ü, ű, ezek a magánhangzók.

Melyek a nehezebben kiejthetők: b, c, cs, d, f, g, gy, h, j, k, l, ly, m, n, ny, p, r, s, sz, t, ty, v, z, zs, ezek mássalhangzók.

Mondd ki, ebben a szóban melyek a magán- és melyek a mássalhangzók: *keresztény*.

Vizsgáljuk a magánhangzókat. Könnyen észrevehető — hangoztatás után —, hogy vannak rövid és hosszú magánhangzók. Írjuk azokat kétfelé:

Rövid magánhangzók: a, e, i, o, ő, u, ü.

Hosszu magánhangzók: á, é, í, ó, ő, ú, ű.

A hosszú magánhangzó jelölésére a vonás szolgál. Vigyázzunk, nehogy elhagyjuk a vonást, mert akkor könnyen mást jelenthet ám a szó! Például cipó, cipő, hús, hús, tör, stb.

Vizsgáljuk a hangok másik csoportját, a mássalhangzókat:

egyjegyű mássalhangzók: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z,

kétjegyű mássalhangzók: cs, gy, ly, ny, sz, ty, zs.

Keressünk ki az olvasmányból rövid és hosszú magánhangzókat, majd egyjegyű és kétjegyű mássalhangzókat!

Hogy hívnak téged? (Anna.) Téged? (Gizella.) És téged? (Julianna.) Ana vagy te, vagy Anna? Írjuk fel a táblára! (Ana.) Miért nevettek? Miért kell tehát két nn-nel írni? Milyen az n? (Hosszu.)

Keressünk az olvasmányból hosszú mássalhangzókat! (arra, benne, Ottó, Bella, stb.).

A kettőzésnél sok mássalhangzó kerülne össze, azért a kétjegyű mássalhangzónak csak az első jegyét kettőzzük, a másodikat csak egyszer írjuk, így: asszony, annyi, öccse, loccsan, pottyán, kottyan, stb.

III. Összefoglalás.

Olvasás és olvasmánytárgyalás

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az erkölcsi tartalmu olvasmányok összefoglalása.

Nevelési cél: Az erkölcsi érzés fejlesztése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az ismeretterjesztő olvasmányok összefoglalásának felújítása. Mit tanultunk olvasmányainkból? Miért olyan kanyargós a Tisza? Attiláról, a húnok nagy fejedelméről, az Isten kardjáról, Emeséről, Álmosról, a magyarok Mózeséről, stb. Miért reszket a nyárfa levele? Hogyan készül a mozdony? A szerencsi csokoládéről. Hogyan éltek Árpád korában a magyar gyermekek? Hogyan készül a fazék? a pintyőkéről, stb.

b) Célkitűzés. Olvastunk azonban olyan olvasmányokat is, amelyekből nem tanultunk semmit, mégis nagyon tetszettek nekünk. Ezeket az olvasmányokat foglaljuk most össze.

II. Tárgyalás. a) Kinek a nevével kezdjük minden munkánkat? Olvastunk-e az idén olyan olvasmányokat, amelyekben a jó Istenről volt szó? (Magyar imádság = Lampérth Géza.) Melyik része tetszett nektek e költeménynek? Mit kér ebben a versben a költő a jó Istentől? (Tekintsen le ránk, legyen biztatónk a kétségben, csillagunk a sötétségben, szánja meg bus hazánkat. Adjon új hitet, új erőt, hű testvérszeretetet, amely összetartson bennünket.) Bizony, gyermekek, a jó Isten áldása nélkül nem érhetünk célt semmiben. Tőle kérünk áldást ma bus hazánkra, jó szüleinkre, magyar testvéreinkre. Ennél szebbet nem kérhetünk a jó Istentől. És... mintha a jó Isten meghallgatta volna sok-sok imádságunkat. Milyen évet ünnepeltünk a múlt évben? Ki volt Szent István király? Igen, gyermekek, a múlt évben volt kilencszáz éve, hogy első szent királyunk meghalt. Talán az ő közbenjárására hallgatott meg bennünket a jó Isten, talán azért adott vissza elszakított hazánk földjéből egy darabot s szabadította fel rabságba vetett testvéreink egy részét. Milyen olvasmányt olvastunk még Istenről? (Az új harang.) Miért szentelték fel az új harangot? (A háboruba vitték a régit, ágyunk.) Mit beszél nekünk a harang? Imára hív az Isten házába, tudunkra adja, ha veszedelem közeledik községünkre, felhívja figyelmünket a haldoklóra, hogy imádkozzunk érte, eszünkbe juttatja a delet, a nappal közepét, s azt, hogy ezt a harangszót egy magyar hős, Hunyadi János emlékére rendelte el az egyház, aki a töröktől

mentette meg a világot. Elsiratja a halottakat, velünk örül, velünk busul mindenkor.

b) Azután olvastunk a hazáról, a magyar hazáról is több olvasmányt. Ki emlékszik még ezekre? Mindjárt az év elején ünnepeltünk egy szomorú napot. (Október 6.) Miért szomorú emlékü nap ez nekünk, magyaroknak? (Ezen a napon végeztek ki Aradon 13 hős tábornokot.) Mi volt a bünük? (Az, hogy szerették hazánkat.) Igen, gyermekek, ezek a hősök hazaszeretetükért adták életüket. Látjátok, így kell szeretnünk hazánkat, hogy még életünket is fel kell áldozni érte, ha azt kívánja tőlünk. Hiszen a haza mindnyájunk édesanyja, amelynek mindnyájan hűséggel engedelmeskednünk kell. (Arad felé áldva fordul minden magyar lélek, mindenkiben a hazának lángszereleme ébred. Tünik a gyász, piros lángok nőnek, egyre nőnek... Dicsőség száll az égre tizenhárom hősnek!) Ki tudná megmondani, mi a mi hazánk jelképe? A zászlóról is olvastunk. Melyik olvasmány volt ez? (A mi zászlónk.) Miért tiszteljük a zászlót? Nem egyszerű tarka szövet ez, amit csak díszül, cifraságból tűzünk ki! Szent jel ez nekünk, mely egymaga hazánkat, nemzetünket, mindenünket jelenti. Mit jelentenek a zászló színei? A piros szín annak a jele, hogy a hazáért minden magyar szívesen ontja véré, ha kell. A fehér szín azt példázza, hogy tiszta becsületes legyen a lelkünk. A zöld a reménység színe, soha ne csüggedjünk el! Kinek a hőstettéről olvastunk ez olvasmányban? (Dugovics Titusz.) Mit áldozott a magyar zászlóért? (Életét.) Nemrégén egy másik ünnepet ültünk. Melyik volt az? (Március tizenötödike.) Mi történt ezen a napon? (A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!) Mire figyelmeztet ez a nap minden magyart? (A szabadság ünnepnapján szent esküvel esküszünk: békén s ha kell, harcban, vészben, őseinknek szent nevére méltatlanok nem leszünk!) Olvastunk egy olvasmányt, amelyben egy édesapa veszi hírül egyetlen fia hősi halálát. Melyik volt az? (A Turi fiu története = Szász Károly.) Miről szól ez a költemény? (Nemes Turi Pálnak fia született s ezt örömmel írta fel a Biblia lapjára: Gazdag lettem: fiam az én drága kincsem: áldassék az Isten! »Hős fiunk mellére vitézségi érmet tűzött a vezére. Levágott négy muszkát — neki baja nincsen... Áldassék az Isten!« »Golyótól találva, elesett a fiunk, nagy orosz csatába', Lelke már az égben tölté a szent estét, karácsony éjjelén földelték el testét... A hazáért halt meg — panaszunk hát nincsen... Áldassék az Isten!«)

Most nemrégén tanultunk egy szép költeményt, szintén a hazáról szólt, melyik az? (Szózat.) Mit mond ebben

a költő minden magyarnak? (Hazádnak rendületlenül légy hive, óh magyar! Bölcsőd ez s majdan sirod is, mely ápol s eltakar. A nagy világon e kívül nincsen számodra hely, áldjon vagy verjen sors keze: itt élned, halnod kell!) Elmehetünk a világ másik végére, találhatunk ott szebb, boldogabb földet a mienknél, de meghalni mégis visszatérünk a magyar haza földjére, amelyből testünk vétetett s ahová visszakiváncsozunk.

c) A jó Isten és drága hazánk után kiket szeretünk legjobban? Olvastunk jó szüleinkről is? Mely olvasmányokat? (Édes jó anyámnak = Szabolcska Mihály.) Mit olvastunk ebben a költeményben? (A költő édesanyjának nevenapjára akar írni, de százszor is belefog, mert nem tudja, mit is írjon, hogy mikor olvassa, őt érezze, őt lássa abban. Aztán megerednek könnyei, de nem talál szót s úgy érzi, mintha az ő fehér kezére hajolna, mintha őt ölelné, mintha — otthon volna. S mire a papirost lassan telesírta, amit akart, mind, de mind megírta.) De egy másik szép költeményt is olvastunk az édesanya iránti szeretetről. (Petőfi = Füstbe ment terv.) Miről szól ez a költemény? (A költő hazafelé utaztában elgondolta, mivel köszönti édesanyját. Mikor azonban hazaért, a sok terv bizony füstbe ment, mert egy hang se jött ki ajkán, s csak úgy csüggött az édesanyja ajkán, mint a gyümölcs a fán... szóltanul.) Bizony, gyermekeim, a jó Isten után jó szüleinknek köszönhetünk legtöbbet. Hogyan hálálhatjuk meg ezt a nagy szeretetet nekik?

d) A szülői szeretet után talán a legszebb dolog a bátorság. Kik védelmezik meg édes hazánkat, ha ellenség veszélyeztetni határainkat? A katonákról is olvastunk már. Melyik olvasmány volt az? (Sorozás.) Mit olvastunk ebben? Akkor igazán nagy legény a magyar, mikor sorozásra viszik. Büszke, hogy bevált katonának s ő is védelmezheti hazáját. Édesanyja persze siratja, a lányok is busulnak utána, hogy elhagyja őket két esztendőre, de a délceg magyar legény virágot tűz kalapja mellé s vidám nótázással adja tudtára a falunak, hogy a király katonája lett. Bizony, nagy szégyen is az, ha valaki nem válik be katonának, hiszen még a nóta is azt mondja...? (Maradt itthon kettő, három nyomorult...) A másik pedig ezt mondja:

*Házunk előtt mennek el a huszárok!
Édesanyám, én is közéjük állok!*

Hát bizony a világ legelső katonája a magyar huszár. Félt is tőle az ellenség, a világháborúban el is nevezték egyenesen »vörös ördög«-nek, annyira félték tőle, azt hitték, nem is ember, hanem valami ördög! De meg is látszik a magyar legényen, ha katona volt. Értelmesebb

a beszédje, szebb, délcegebb a járása s úgy kiválik a katonaságot nem látottak közül, mint fehérholló a feketék-ből. Tudom, ti is alig várjátok már, hogy a király huszárjai legyetek? Eljön annak is az ideje egyszer, akkor aztán ti is odaállhattok majd a kibontott zászlók alá, s méltók lehettek hős apáitokhoz!

A világháboru hőseiről is olvastunk egy szép elbeszélést. Melyik volt az? (Történet a világháboruból.) Miről szólt ez az olvasmány? (Egy karácsonyestről, melyet katonáink a fronton töltöttek. Mindegyik hazagondolt, falujára, otthonára, szüleire, családjára, gyermekeire, a karácsonyfára... Aztán egyszer csak megindultak a templom felé, az éjféli misére mentek s ott boldog, szelid mosoly-
fával ajkukon énekbe kezdtek ezek a halál torkából idekerült hős magyar vitézek: Mennyből az angyal lejött hozzátok pásztorok... És szállott énekük tul a templom tornyán, tul a népek harcától pirosuló égbolton, a magyarok Istenének trónusához. Mert a magyar katona még a halál poklában is hazájáért imádkozott...

Hányan nem jöttek vissza többé közülük... Hánynak azt sem tudjuk, hol van, merre keressük sirját, hogy virágot vihessünk rá szeretetünk, hálánk jeléül... De vannak olyanok is, akik visszajöttek ugyan a nagy háboruból, de élőhalottak lettek. Kik ezek? (Rokkantak.) Róluk is olvastunk? Melyik költeményt? (A vak katona = Vályi Nagy Géza.) Mit olvastunk róluk? (A vak katona két szemét adta a hazáért. De a költő mégis úgy érzi, hogy ez a vak katona boldogabb nálunk, akik látunk, mert... — nem látja azt, mivé tették édes hazánkat: Magyarországot! (Ezek a rokkant katonák élő hősei a nagy háborúnak, éppen úgy tisztelnünk kell őket, mint hősi halot-
tainkat!

e) De mi volna velünk, gyermekek, ha nem volna szeretet a világon?! Hiszen a mi gyönyörű vallásunk a szeretet vallása! Erről is olvastunk több olvasmányt? Mikor van a szeretet ünnepe? Milyen olvasmányokat olvastunk erről? (A legszebb virág, Karácsony = Szabolcska M. A szeretet.) Ki tudná elmondani, miről szólt A legszebb virág című olvasmány? Mi volt az a legszebb virág? (A szeretet, mely a szívben él, abban gyökerezik. Azt mondja az író: Azóta tudom, hogy a szeretetnél nincs szebb virág, mert ennek a szívben van a gyökere s egészen az égbe ér fel aranyos szirmu virága.) Szabolcska Mihály költeménye miről szól? (Karácsony estéjén király szeretne lenni a költő, hogy kinyithatná gyöngyös palotáját s mindenkit megfüröszthetne nagy szeretetében: az elhagyottakat, a sápadózó árvákat, akiknek nem gyullad fel a szeretet fája, a koldusokat, a bűnösöket, s nem hagyna sze-

rető szó nélkül senkit a világon! Letörülne minden könnyet az emberek szeméről ezen a szent estén.) Olvastunk egy szép költeményt a szeretetről is. (Pósa L.) Bizony, igaza van a költőnek. Nincs nagyobb kincs a földön a szeretetnél. Örüljünk, ha valakivel jót cselekedtünk, mert minden jót beír könyvébe a jó Isten, s ezer áldással áld meg érte.

7) De nemesak jó és szép tulajdonságok vannak ám az emberekben, hanem rosszak is. Ezekről is olvastunk nem is egy olvasmányt. Ki emlékszik ezekre? (A kevélység.) Miről szólt ez az elbeszélés? (A kevélység elviselhetetlenebb, mint a mocsár büze.) Másik olvasmány a nagyravágyásról szólt. (A nagyravágyó veréb.) A nagyravágyó veréb, amely sasnak képzelte magát, póruul járt, mert a macska megfojtotta és megette.) Hány ember van, aki ugyanugy csinál, mint ez a nagyravágyó veréb. Legyünk szerények, ne hivalkodjunk olyan tollakkal, amilyenünk nincs. Ne akarjunk többnek látszani, mint vagyunk. A szivtelenségről is olvastunk. Melyik olvasmányt? (A kenyérkő.) Bizony, gyermekek, azt mondják, hogy a jó Isten a szegények részét a gazdagoknál tette le, s ha nem akarunk büntetést, úgy bánjunk gazdagságunkkal! Az a szivtelen, gőgös gazdag is megjárta, mert a szegény ember szavára menten kővé változott! Gondoltatok-e már erre, gyermekek, amikor jót tudtatok volna tenni valakivel, s kényelemszeretetből, lustaságból elmulasztottátok azt? Gondoltatok-e arra, hogy a jó Isten mindent lát, s nagyon nagy büntetésben részesíti azt, aki nem szánja meg a szegényt, amikor módjában van. Aztán csunya dolog az is, ha valaki lenézi a másikat. Emlékeztek olyan olvasmányra, amelyben erről volt szó? (Gyár és munkás.) Tanuljuk meg becsülni azokat, akik derék, becsületes kétkézi munkával keresik meg kenyerüket akárhol vannak is, akármilyen munkát végeznek, mert mind értünk teszik s megérdemlik a mindennapi kenyeret. Aztán hányan vannak, akik nem tudnak elmenni az Isten teremtményei mellett anélkül, hogy ne bántanak, ne pusztítanak őket. Gondolok itt a fákra, növényekre és az állatokra. Milyen olvasmányokat olvastunk erről? (Kedves fáim, Ne bántsd a fát.) Bizony, gyermekek, a fa is érez, azért ne törjük lombját, ágát, hiszen amint a költő mondja, a fa is édesanya, minden levélke egy-egy gyermeke, akit gonddal nevel! Gondoljunk csak arra, mit tenne édes jó anyánk, ha bennünket bántanának mások? A megtépett fa olyan, mint a vak ember, vagy olyan, mint édesanyátok volna, ha elvesztene benneteket... Ne bántsátok a fákat, szeressétek az okatlan állatokat!

Hányan vannak, akik azt hiszik, hogy a jó Isten

azért teremtetett bennünket, hogy henyéljünk, lustálkodjunk! Ezek vegyenek példát a hangyákról. Mit olvastunk róluk? Bizony, gyermekek, sok ember tanulhatna az oktan állatoktól szorgalmat, munkaszeretetet. Együnk se azért született a világra, hogy lopja a napot, csak az érdemli meg a kenyeret, aki megdolgozott érte.

III. Összefoglalás. Ezek az olvasmányok nem dolgokról, eseményekről szóltak, mégis tanítottak bennünket. Mire? Az Isten, haza, szüleink és embertársaink szeretetére, a jóra, szépre. Ezek az olvasmányok arra tanítottak meg bennünket, hogyan éljünk, hogy igaz, Istennek tetsző, dolgos, derék magyar emberek lehessünk.

Földrajz

IV. OSZTÁLY.

Magyarország földrajzának összefoglalása

6. Hazánk lakószai

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Magyarország ipara, kereskedelme, közlekedése. (Mezőgazdasági ipar: malom és cukorgyártás, szesz- és sörgyártás. Vas- és acélgyártás, fonószövőipar; fa-, üveg- és papírgyártásunk; téglagyártás és agyag (porcellán) iparunk. Régi ipartelegeink sorsa. Kereskedelem: belső- és külkereskedelem. Közlekedés, kereskedelem: vasut, gépkocsi, hajózás, posta, táviró, telefon, repülőgép, rádió stb.) Vasutvonalaink. Hajózható vizeink stb.

b) Áthajlás. A Felvidék visszacsatolásával különböző népeket is kaptunk a magyarokon kívül: tótok, rutének. Hogyan kerültek ezek hazánk földjére? Itt éltek-e már a trianoni országcsontítás előtt is?

c) Beszéljünk ma Magyarországi lakószairól. (Célkitűzés.)

II. Tárgyalás. a) Hazánk néprajzi megoszlása.

Több mint ezer évvel ezelőtt messze keletről egy vitéz, harcos nép jelent meg a Kárpátok által koszorúzott gyönyörű földön. Ahogy széttekintett e vidéken, megtetszett neki a föld, a víz, a fű és az ég: megtelepedett. Mindez nagyon emlékeztette régi, elhagyott hazájára, amely a messze keleten, Európa keleti határán volt. Országát nem kellett másoktól erőszakkal elvennie, hiszen az itt-ott élő gyér népeket nem kellett legyőznie, meghódítani azok maguktól is a vitéz, harcias hírben álló magyarság előtt. Csupán a Dunántulon és az északnyugati határ vidékén talált ellenállásra. Előbbin azért, mert annak ura egyuttal szövetségese is volt: így adott szavát nem akarta

megszegni; utóbbin pedig akkor a morvák és csehek gyakoroltak némi uralmat. Alig telt el azonban néhány év, ezek a területek is birtokába jutottak s így uralma alá került Attila hajdani öröksége: az egész Kárpát-medence. A gazdátlan, uratlan földeket tehát megszállotta s annak lakható, vagyis termő részén megtelepedett. Így jutott hazánk földje őseink, a magyarok birtokába.

Az itt talált szlávok nagyrésze teljesen beolvadt a magyarságba.

Azóta sok évszázad viharzott el fölötte, de a magyar és földje eggyé lettek mindörökké, mert vérével, verejtékével és könnyével szentelte meg minden porszemében magyarnak.

A magyarság azonban nagy feladatot vállalt magára, amikor e földön megtelepedett és hazát alkotott magának. Szüntelenül őrt kellett állnia Európa ezen részén, három népfajta között, nehogy az egyik vagy másik terjeszkedése veszedelmet hozzon a többi népekre. De védelmeznie kellett a nyugati népeket és országokat Kelet támadásai ellen is sokszor a saját testével. A magyarság ezer évig becsületesen teljesítette is ezt a nagy feladatot, amelyet csak ilyen izig-vérig harcos, edzett katona-nemzet vállalhatott, mint a magyarság, bár sokszor csaknem maga is belepusztult ebbe. Végigélte a rettenetes tatárpusztítást, majd abból alig hogy kijutott, a százötven évig tartó még borzalmasabb török dúlást kellett végigszenvednie. Mindez bizony nagyon megritkította a magyarság számát. A folytonos harcok következtében hatalmas földterületeken pusztult ki a lakosság s lett a föld műveletlenné, gazdátlanná. Ezekre a szabadnak vélt földekre jöttek be azután különféle népek, melyeknek nagyobb részét nem is hívtuk, csak eltűrtük bejövetelüket, más részére pedig úgy telepítettek királyaink hasznos munkát végző idegeneket.

Igy kerültek hazánk földjére hivatlanul keleten az oláhok, északon a tótok, délen a szerbek s húzódtak fel a Dráva—Száva közére a horvátok, akiknek hazája a tengerpart vidékén volt. Telepített népek a ruténok és németek, előbbieket az Északkeleti-Felföldön, utóbbiak a bányavárosok vidékén telepedtek le.

A magyar azonban nem üzte ki hazájából még a hivatlan „vendégeket” sem, hanem testvériesen megosztotta velük földjét, kenyerét, szabadságát, s testvéreinek tekintette őket. A behívott telepeseiket pedig még külön nagy kiváltságokkal is megajándékozta, hogy élvezzék a magyar vendégszeretetet. Idővel a behívott műveltebb idegenektől maga is sokat tanult, míg a nálánál sokkal műveletlenebb beszivárgókat tanította, ki-művelte s a gazdasági fejlődés útjára vezette őket. Voltak, akik ezek közül az idegen-ajku népek közül beolvadtak idővel a magyarságba s ma már csak idegenhangzásu nevük emlékeztet idegen származásukra. Mások viszont lakosai lettek ugyan

hazánknak, a jóságos magyar földnek, de nem tudtak, nem akartak velünk együttérezni, hanem hálátlanul megkárosítá-sunkra törekedtek.

Igy történt aztán, hogy a világháboru után ezek a hűtlen idegenajku népek, akiket mi befogadtunk és testvéreinknek hittünk, nemcsak elszakadtak tőlünk, de elidegenítették tőlünk azon területeket is, amelyen nekik helyet adtunk magyaros vendégszeretettel.

Mikor a világháboru után békét kötöttek a népek, a mi békénket Párizs mellett, Trianonban diktálták. Ez az igazságtalan béke azután szétdarabolta ezeresztendő hazánk területét s ezzel lakosságának nagyrésze is idegen uralom alá került egyidőre. Hazánk 21 millió lakosából alig 8 milliót hagytak meg. Román uralom alá került több mint 1 millió magyar, a szerbek uralma alá több mint félmillió, Ausztria és a csehek uralma alá pedig több mint 1 millió magyar testvérünk került. Az isteni igazságszolgáltatás azonban nem sokáig hagyta ezeket a bilincsbe vert magyar testvéreinket elnyomók alatt. A mult esztendő végén rabtestvéreinkből egymilliónyi már viszszerült hozzánk s velünk küzd többi testvérünk felszabadításáért. Ma a megnagyobbodott Csonka-Magyarországnak ke-reken 10 millió lakósa van. Ennek legnagyobb része magyar, kevés tót, rutén, német is él mai hazánkban, mintegy huszada egész lakosságunknak.

A Nagy-Alföldön él az összes magyarságnak több, mint fele. Az Alföld szélein északon tótok, északkeleten rutének, keleten pedig kevés oláh él. A Dunántul tulnyomó többsége szintén magyar, csak a nyugati részeken élnek nagyobb-számban németek. Békésben idetelepített tótokat találunk.

A háboru előtti Magyarország területén, különösen az ország szélein különféle idegenajku népek élnek. Az északi részen sok a tót, északkeleten rutén, keleten oláhokat találunk nagyobb számban. Igen tarka a lakosság néprajzi képe, ott, ahol a törökök kitakarodása után újra telepítették be a vidéket, mivel annak magyar lakossága teljesen kipusztult. Így jutottak ide németek, szerbek, oláhok, bár különösen a városokban a magyarok is mindenhol megtalálhatók.

A Dunántulon és a Kis-Alföldön nagyobb részt az ősi tősgyökeres magyarság lakik. A széleken itt is idegenajkuak keveredtek közéjük. A Fertő-tó környékén németek élnek, míg a Kis-Alföld északi részeire a tótok ereszkedtek le a folyóvölgyek mentén. A Drávántulra horvátok húzódtak fel a török-időkben vették birtokukba a Dráva—Száva közét. A Dráva és Mura vidékén vendeket találunk.

Erdély lakossága is tarka képet mutat, bár itt is a magyarság volt az őslakó. Ennek a hegyekkel borított földnek nagyrészt az ide belopakodó oláhok szállták meg. Innen húzódtak

tak azután a háborukban elpusztult alföldi lakosság helyére. Erdély keleti határán élnek a székelyek, ez a föld Székelyország. Németek különösen a folyó völgyekben, a Küküllők mentén, a Barcaságban és Beszterce vidékén élnek nagyobb számban.

Az Északnyugati-Felvidék még vissza nem csatolt területén a hegyvidékeken inkább tótok, míg a folyó völgyekben magyarok, a bányavidéken pedig németek élnek. A lakosság több-
sege itt tót.

A Dráva—Száva közén ma legnagyobb részt horvátokat találunk. Vannak köztük magyar községek is, míg a déli részeket szerbek szállták már meg. A tengerparton és az olaszoknak jutott Fiumében olaszok élnek.

(Magyarország néprajzi térképének szemléltetése.)

A Magyar-medencét ezer évvel ezelőtt elfoglaló vitéz, szorgalmas és becsületes magyaroknak és ivadékaiknak köszönhető, hogy ezen a földön az állandó letelepülés és a békés munka helyet talált. A magyarság az itt talált földet és más természeti adottságokat (hegyek, folyók, éghajlat stb.) a maga szorgalmával és tudásával egyesítve, csakhamar olyan virágzó élet honává tette, hogy örömmel jöttek ide másnyelvű népek is. Ezeket mindig magyaros vendégszeretettel fogadta, megosztotta velük mindenét, ám az Európát fenyegető veszedelmeket (tatár, török) mindig a saját testével, magyar testvéreink százezreinek életével fogta föl s védelmezte meg az itt hazát talált idegenajku népeket is. Mindezt azonban elfelejtették Európa népei s hálátlanul visszaéltek jószívűségünkkel idegenajku népeink: ez szaggatta szét szép hazánkat. Mi azonban tudjuk — és hála Istennek, érzik már megcsontitóink is! —, hogy nagy igazságtalanságot követtek el, s a most megindult jóvátétel — hisszük — mindenben nekünk ad igazat!

b) Vallási megoszlás.

Vallásra nézve hazánk lakosságának tulnyomó többsége (több mint kétharmada!) római katolikus, valamint görögkatolikus. A Tiszántúl reformátusok, kisebb részben evangélikusok, Erdélyben unitáriusok, míg a nagyvárosokban nagyobb számban zsidóság is él.

A római katolikus egyház élén hazánkban az esztergomi érsek, a hercegprimás áll. Egyházkormányzat tekintetében hazánk érsekségekre és püspökségekre oszlik, melyeknek élén érsekek (kalocsai és egri) és püspökök (szombathelyi, győri, székesfehérvári, pécsi, váci, csanádi, losonci, kassai, míg a még megszállott területen a nyitrai, temesvári, váradi, szatmári és a gyulafehérvári) állanak. A püspökségek esperesi kerületekre, ezek plébániákra oszlanak. A reformátusok és evangélikusok egyházkerületenként vannak szervezve. Minden egyházkerület élén egy-egy püspök és a világi főgondnok áll. Az

unitáriusok is püspökségek szerint szervezkedtek, a zsidók hitközségekben.

c) A lakosság műveltsége. Valamely ország műveltségének fokmérője az, száz ember közül hányan tudnak írni-olvasni? Hazánkban a világháború előtt minden száz ember közül 68, ma 86 tud már írni és olvasni, ami azt jelenti, hogy egyrészt a tölünk elszakadt idegenajku népek voltak műveletlenebbek, másrészt azt, hogy a műveltség egyre jobban terjed hazánkban. Az oláhok, rutének, szerbek nagyrésze az írni, olvasni nem tudó lakosság közé tartozott. Csonka hazánkban tehát nagyobb a műveltség, mint a most elszakított területen; legműveltebb a Dánántul, a Nagy- és Kis-Alföld népe.

A népoktatást a kisdedővők és a népiskolák végzik, ez utóbbiak látogatása 12 éves korig minden gyermekre kötelező. A polgári iskolák mint középfokú iskolák szakiskolákra, a liceumra készítenek elő vagy műveltebb gazdákat, iparosokat, kereskedőket képeznek. Középfokú műveltséget adnak a fiú- és leánygimnáziumok (középiskolák). A szakiskolák egyes pályákra készítene elő. A főiskolák és egyetemek tudományos képzettséget nyújtanak. Hazánkban 1938-ban több, mint ezer kisdedővő, csaknem 7 ezer népiskola, 400 polgári iskola, 299 fiú- és leány középiskola, 103 szakiskola (kereskedelmi-, tanító- és tanítónőképző és felsőmezőgazdasági iskola), 35 főiskola és 4 tudományegyetem (Budapest, Szeged, Debrecen, Pécs) volt.

Hazánkban a multszázad békés éveiben nagy lépésekkel haladt előre a művelődés, amiben az iskolákat a népkönyvtárak, népművelő előadások, különböző tanfolyamok támogatták. Különösen fejlett a népművelési tevékenység a fővárosban, éppen ezért ott találjuk a legkevesebb írástudatlan embert. (100 közül 1.) De meglátszik a lakosság műveltsége az egyes községek, városok külső képén is. Ahol rendes utak, jó ivóvizű kutak, csatornázott, pormentes utcák, egészségházak, anya- és csecsemőgondozó intézetek, stb., ott műveltebb a lakosság. A műveltség emelkedésével javul népességünk egészségügyi állapota is. Fájdalom, hogy a trianoni békében szétdarabolt s ezzel elszegényedett hazánk, ma nem áldozhat annyit polgárainak művelésére, mint teszik azt más, gazdagabb nemzetek. Pedig a műveltebb ember hasznosabb polgára hazájának!

d) A lakosság életformája.

A lakosság tanyákon, kis- és nagyközségekben, kisebb és nagyobb városokban él, aszerint, hogy foglalkozása és életkörülményei hová állítják. Eszerint tanyákon, kisközségekben ritkább a lakosság, nagyvárosokban a legsűrűbb. (1 négyzetkilométeren hány lakos él? = ez a népsűrűség mértéke.) Amíg például a fővárosban 1 négyzetkilométer területen átlag 4866 ember él, addig már Szegeden csak 165, Debrecenben 122,

Kecskeméten 84, Győrben 934, Székesfehérváron 399, Sopronban 80, Hódmezővásárhelyen 79, Miskolcon 1152 az átlagos népsűrűség.)

Falun a gazdasági munka jobbára az őstermelésben merül ki. A gazdálkodók túlnyomó számban földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak, iparral csak kevesen. Ugyanigy van a kereskedelem is, mely szintén csak a legegyszerűbb jószágok és áruk közvetítésével foglalkozik. A falu termeli a különféle nyersanyagokat, faluról kerülnek ki az elsőrendű élelmicikkek. Az ipari termékeket azonban a városok szolgáltatják.

A falu és város tehát gazdaságilag kiegészítik egymást, egymásra a legszorosabban rá vannak utalva. A város a falutól kap élelmet, onnét kapja a nyersanyagok nagy részét és onnét kapja a szorgos munkáskezek nagy részét is. Viszont a város visszaadja a falunak az iparcikké átalakított nyersanyagot, a város szállítja a különféle árukat és közvetíti az egyes vidékek termékeit.

Mivel a városok rendszerint túlnépesek, ezáltal alkalmasak arra, hogy közelükben gyáripár fejlődjék, mert a gyárakban sok és állandóan biztosított munkáskezet foglalkoztatnak. A városok a központjai az iparnak és kereskedelemnek s egyuttal központjai az irodalomnak és művészeteknek is.

De nemcsak gazdasági kölcsönhatás van a falu és város között, hanem erkölcsi és szellemi is. A falu konzervatívabb, jobban ragaszkodik hagyományaihoz, vallásosabb. Nem szereti a változásokat. A falusi ember jelleme általában egységesebb s erkölcsiben egészségesebb. Viszont a városok lakói nagyobb tömege miatt is állhatatlanabb, újításokra hajlandóbb. Ezáltal egyrészt megbizhatatlanabb, másrészt viszont sok kulturális vívmánynak a megteremtője.

Ugy a falusi, mint a városi életnek megvan a maga előnye és hátránya.

A falusi ember sokkal függetlenebb, egészségesebb. Foglalkozása derüesebbé teszi. Ezzel szemben kulturális tekintetben kétségtelenül elmaradottabb a városnál s így e téren még sok a tennivaló.

A városi élet előnye, hogy a kulturális élet jobban kielégíthető, azonban kellemetlen sajátága a túlszűfolttság, a lakáshiány, alkalmazkodás másokhoz az élet minden viszonylatában.

e) A városok fajtái.

Nagyobb közösségeket mindig a természeti viszonyok hívnak életre. Ismerünk perem- vagy vásárvárosokat (ezek az alföld és hegyvidék peremén, a két vidék áruinak kicserélése — vásárok! — helyén épültek), átkelőhelyeket, hidvárosokat (folyókon való jó átkelőhelyeknél); mezőgazdasági központokat, kapuvárosokat (völgyenyílásoknál), bánya- és ipari (gyár) központokat s végül fürdővárosokat.

Eszerint perem- vagy vásárvárosok Budapest, Eger, Miskolc, Sárospatak, Sátoraljaujhely, Ungvár, Munkács, Beregszász, Nagyszöllős, Nagyvárad, Arad, Temesvár, Versec, Fehértemplom, Nagyszombat, Nyitra, Léva, Esztergom, Pápa, Szombathely, Székesfehérvár, Pécs, Kolozsvár, Torda, Nagyenyed, Gyulafehérvár, Nagyszeben, Székelyudvarhely, Beszterce, Dés.

Átkelőhelyek, hidvárosok: Budapest, Baja, Ujvidék, Szeged, Szolnok, Tokaj, Pozsony, Győr, Komárom, Esztergom.

Mezőgazdasági központok: Kecskemét, Szabadka, Hódmezővásárhely, Jászberény.

Kapuvárosok: Trencsén, Zsolna, Eperjes, Ungvár, Munkács, Nagyszeben, Brassó, Kolozsvár, Déva.

Bánya- és ipari (gyár) városok: Körmöcbánya, Selmechánya, Dobsina, Salgótarján, Zsolna, Diósgyőr, Stájerlakanina, Petrozsény, Zalatna, Vajdahunyad, Abrudbánya, Verespatak, Nagybánya.

Fürdőhelyek: Siófok, Keszthely, Balatonfüred, Pöstyén, Parád, Tátrafüred, Szováta, Parajd, Korond, Tusnád, Borszék, Budapest (gyógyforrások.)

III. Összefoglalás. a) A tárgyalás alapján táblára irt vezérszavak alapján.

b) Mit veszítettünk? Magyar testvéreinkben? Városainkban?

c) Házi feladat: Számoljanak be a következő órán, községünk (városunk) keletkezésének okáról, miből él a község (város) lakosságának nagyobb része? Milyen község (város) lakóhelyünk?

Természeti és gazdasági ismeretek

V.—VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az állattenyésztésről tanultak összefoglalása. Szövetkezetek.

Nevelési cél: Az állattenyésztés megkedveltetése.

I. Előkészítés. Hazánk mezőgazdálkodásának legfontosabb ága az állattenyésztés, mely nélkül földművelés nem is folytatható. A háziállatok tartása és azok tenyésztése által tesszük lehetővé a földművelés rendes elvégzését s annak fokozatos fejlődését. Az állattenyésztés mindenütt megtalálható, ahol rendes földművelést végeznek.

Az állattenyésztésnek haszna és fontossága a földművelés és közéletmezés szempontjából többféle irányban nyilvánul meg, s az egyes háziállatok szerint is változik.

A szarvasmarha és a ló adják a föld megműveléséhez szükséges ígás erőt, s ezekkel végezzük el a fogatos és más

egyéb fuvarozásokat is. Az állattenyésztésnek az a nagy előnye is megvan, hogy nagyszámu állatállományánál bőséges trágyát is nyerünk. A jól trágyázott földben nagyobb a termés, s így a növénytermelés jövedelmezősége is nagyobb, állandóbb és biztosabb lesz.

A háziállatokkal etetjük fel a gazdaságban termelt takarmányokat, ezzel újabb anyagokat termelünk, mint pl. a hus, tej, gyapju, zsir stb. Az állattenyésztés adja ezenkívül hazánk lakosságának a legjobb és legolcsóbb élelmiszereket, de ruházati anyagaink legnagyobb részét is az állattenyésztés nyújtja. Ilyenek a bőr, szőr, gyapju stb.

Az állattenyésztő gazda pedig kitartó, szorgalmas munkával eléri, hogy maga és családja megélhetését biztosítja. A fölöslegeket értékesíti, ezzel jövedelemhez jut s végül gondoskodik azoknak táplálásáról is, akik nem foglalkoznak állattenyésztéssel.

Mindezt azért tanultuk meg, hogy egyrészt a magunk hasznára gyümölcsöztessük azokat, másrészt azért is, hogy hazánkban az állattenyésztés által hasznára lehessünk, az ebből eredő jövedelem révén hazánk is gazdagabb legyen.

II. Tárgyalás. a) A háziállatok eredete.

Háziállataink eredetét és őshazáját még nem ismerjük teljesen. Hogy a már kiveszett ősszállatoktól, vagy a ma még élő vadállatoktól származnak-e, errenézve is különbözök a felfogások. Évezredekken keresztül a háziállatok különféle éghajlati és más egyéb viszonyok között éltek az ember háza tája körül. Életfeltételeikre az ember gyakorolt befolyást, ennél fogva úgy megváltoztak, hogy az ősökre való visszavezetés sokszor lehetetlen.

Az ősember barlanglakásaiban az állati rajzok megtalálhatók. Amidőn az ősember elhagyta barlanglakását, azt a cölöpépítményekkel cserélte föl. E korban halászat és vadászból élt, de már akkor táplálkozásához és ruházkodásához szükséges állatokat kezdett megszelidíteni. Mivel az emberiség szaporodása folytán a halászat és vadászat nem fedezhette szükségleteit, ekkor tér át az ősember a nomád (vándor) gazdálkodásra. Később, a további szaporodás következtében már az állattartás sem elégíti ki az emberi szükségleteket. Ekkor térnek át a földművelésre s azzal együtt üzik az állattartást is. Az egyes háziállataink fejlődésében előállott változások főként ez időkre nyulnak vissza.

A lovat sokan két őslótól származtatják, s tesznek különbséget keleti és nyugati ló között. A ló egyik őse Ázsiában ma is megvan. A szarvasmarha az őstuloktól származik, mely Ázsiából került Európába. Házi sertésünk a vadsertésre és indiánsertésre vezethető vissza. A különféle keresztezések folytán sokfajta keletkezett házaállatainkból.

b) Az állattenyésztés fontossága.

Az állattenyésztés haszna az egyes állatok szerint változik. Tudás és szakértelem segítségével lehet csak a gazda állattartóból állattenyésztő. Állattartó az, aki azért tartja az állatokat, hogy takarmányait feletesse és trágyát termeljen, vagy aki használatra veszi meg csupán azokat. (Bérkocsis, fuvaros, sertéshizlalo stb.)

Kit nevezünk állattenyésztőnek? Állattenyésztő az, aki külön, meghatározott célt akar elérni a tenyésztéssel. Ez sokféle lehet: például a tehenek tejelésének fokozása, jobb igáslovak előállítás, a juhok gyapjuminóságának javítása, sertések szaporaságának és hizékonyságának fokozása stb. Az apa- és anyaállatok helyes kiválasztásával, továbbá a következetes eljárással mind közelebb és közelebb juthatunk kitűzött célunkhoz.

c) A háziállatok osztályozása.

Az állatokat testalkatuk, megegyező tulajdonságaik szerint szoktuk csoportosítani. Az egyes csoportokat azután osztályok-ra, rendekre stb. osztjuk.

Tanultuk már, hogy háziállataink a gerinces állatok csoportjába tartoznak s az emlős állatok és madarak osztályában foglalnak helyet. Mi az állatfaj? (Az egymáshoz hasonló és egymással rokonságban levő állatok csoportja. Pl. ló-, szarvasmarha-, sertés-, juh- stb. faj).

A fajt fajtákra osztjuk. Pl. azok a lovak, amelyeknek egyforma testalkatuk, színük és tulajdonságaik vannak s azokat utódaikra is átörökitik, lófajtát alkotnak. (Magyar ló, muraközi, lipicai stb. lófajták).

Az állatok külsejéből sok mindenre következtethetünk, ezért a tenyésztőre nézve a külső részek ismerete nagyon fontos. Az állati testen külsőleg három főrészt: a fejet, törzset és végtagokat különböztetünk meg.

A fej arányos legyen a testtel. A ló fejének két fül közötti részét tarkó-nak nevezzük. A szarvasmarhának a két füle között fejele van. A szarvasmarhának 2 hónapos korában kezdnek nőni szarvai. A tehén szarvain évgyűrűk láthatók, melyekből könnyen következtethetünk az állat korára. A tiszta, élénk szemek arra vallanak, hogy az állat jól lát és egészséges. bágyadt, szomorú tekintetű állat nem jól érzi magát. A szarvasmarha felső ajakán van a szutyak vagy fényszáj, melynek színe a bőr színe szerint változik.

A fejet a nyak köti a törzshöz. A nyakon van a nyakél. A lovak nyakélén sörény, a szarvasmarháén járomél látható. A szarvasmarha nyakának alsó része a lebeny. A nyak mögötti kiemelkedő részt mar-nak nevezzük, mely akkor erőteljes, ha hosszú, magas és izmos. Ezután következik a hát. A hát egyenes, izmos s ne hosszú legyen. A háthoz csatlakozik az ágyék,

mely akkor jó, ha széles, rövid és erős. Ezt követi a far, a csípők és a faroktő.

A mellkast szügy-re, melltárra és oldalakra osztjuk. A szügy akkor jó, ha széles s mélyen lenyulik a két láb közé. A keskeny szügyből szűk mellkasra következtethetünk. A bő mellkas egészséges és erős szervezetre vall, s abban a szív és tüdő könnyen tudja munkáját végezni.

A mellkas mögött a has következik, mely akkor jó, ha egyenes és hengeralakú. A felhuzott-hasu állatot agárhasúnak nevezik. A csüngő-has és a pókhas nemcsak hogy nem szép, de nem is egészséges.

Első és hátsó végtagokat különböztetünk meg. Az első-kön fent a mellkas oldalán vannak a lapockák, folytatásuk lefelé a felsőkar, mely a könyöknél megy át az alsókarba. Ez alatt van a lábtő vagy térd. Ezután következik a szár és a boka. A boka alatt van a csüd, melynek alsó vége a pártá, s ez alatt kezdődik a köröm, vagyis pata.

A hátsó végtagokon a következő részeket különböztetjük meg. A konc, melynek alsó végén van a térdkalács, s alatta kezdődik a comb, mely a csánk-nál ér véget. A hátsó lábak alsó részei ugyanolyanok, mint az elsőknél.

Az állat lábai akkor állanak helyesen, ha vállizülettől kezdve oszlopszerűnek látjuk, s egymást elülről, oldalról és hátulról nézve fődik. Ez azért fontos, mert a lábak lengése rövid és így az kevésbé fárasztó. Ha a lábak jó állásuak, egyenlően terhelődnek meg az izek felületei, s a körmök szélei egyenletesen kopnak. Hibás a lábállás akkor, ha a földön szűken vagy tágan áll. A szűken álló lábnál a patak a köröm külső részein, tágan állónál a köröm belső részein vannak tulságosan megterhelve. Elülről nézve a lábakat, megkülönböztetünk térdállást, ha a térdek összehajlanak, dongaállást, ha a térdek széthajlanak. Mindkettő nehéz járást idéz elő. Oldalról nézve hibás az állás, ha a lábak a földön előre vagy hátra állnak. Ez utóbbit bakaállásnak nevezzük. Ha a lábak a bokától vagy lábtőből befelé hajlanak, hegytiprónak, ha kifelé állanak, táncmester vagy francia állásnak nevezzük. Kardlábnak nevezzük az olyan lábat, amelynek csákon aluli része előre áll. Ennek éppen ellenkezője a székláb.

d) Az állattenyésztés fajai.

Átörökítés. Állatainknak sok jó és rossz tulajdonsága van. Az állattenyésztéssel kitűzött célt azonban csak akkor tudjuk elérni, ha ismerjük a különféle tulajdonságokat. Ilyen jó tulajdonságok pl. a tehén tejelőképessége, tejének zsírossága, bőrének vastagsága, szőrének színe stb. Ilyen előre meghatározott cél lehet pl. a juh gyapjának finomsága, vagy a sertés hizékonysága és szaporasága. A gazdának tehát csak akkor lesz haszna az állattenyésztésből, ha megfelelő apa- és anya-

állat után nevel utódokat.

Az állattenyésztés másik fajáról, a beltenyésztésről akkor beszélünk, ha ugyanazon fajtához tartozó állatokat párosítunk egymással. A beltenyésztést tisztavér-tenyésztésnek is nevezik. Ezzel szemben ha az egyfajtában tenyésztett állomány közelebbi vagy távolabbi rokonságba keveredik egymással, rokontenyésztésről beszélünk. Ha közelebbi rokonságban történik a tenyésztés, az állatok gyakran elkorcsosulnak, meddők maradnak, fogékonyabbakká válnak bizonyos betegségekre.

Ezen káros eljárásoknak vérfelfrissítéssel vehetjük elejét, amikor anyaállatainkat ugyanazon fajtához tartozó nem rokon apaállattal párosítjuk. Ha különböző fajtájú állatokat párosítunk, keresztezés történik. Ilyen esetben a közvetlen utódok vagy az egyik, vagy a másik szülőállathoz hasonlítanak, annak veszik át valamely tulajdonságát, máskor mindegyiktől vesznek át tulajdonságokat felerészben. Ezeket tovább tenyésztve, egy részük visszaút a nagyszülőkre, másrészüket azonban megtartja a közepes (félvér) tulajdonságokat. Az öröklés szabályait Mendel szerzetes fedezte föl (1865), ezért nevezik a kereszteződés törvényét mendelezésnek.

A kiskisgazda céljának legmegfelelőbb a beltenyésztés. Hazánk tenyészkerületekre van beosztva s legjobb, ha minden kiskisgazda a tenyészkerületébe kijelölt fajtát tenyésztí.

e) A tenyészállatok kiválasztása.

Ha megállapítottuk azt, milyen fajta állatot tenyésztünk, az egyes egyedek kiválasztására kell nagy gondot fordítanunk. A növendékállatok közül mindig a legszebbeket hagyjuk meg, Különös gondot fordítsunk az állat alkalmazására. (A jó tejelő anya és olyan apaállat, melynek anyja szintén jó tejelő, ivadékokat fog szülni). A származás- és a jó tulajdonságokról a törzskönyv ad felvilágosítást. Ebbe jegyzi be a gazda az állat származására és tulajdonságaira vonatkozó összes adatokat. A törzskönyvezés különösen Moson, Sopron és Tolna vármegyékben szokásos, ahol annak jelentőségét már felismerték.

Ha tenyészállatot vásárolunk, sok jellemző tulajdonságot felismerhetünk az állat színéből is. Így a szín a fajtisztaság jele, ennél fogva a jellegzetes színű állatot válasszuk. De figyelembe kell venni ezenkívül az állat korát, súlyát, egészségi állapotát és fejlettségét is.

A tenyésztésre nem alkalmas állatokat kiselejtezzük, míg a meghagyott állatokat megjelöljük. Ez különféleképpen történhetik. Újabban sikerrel alkalmazzák a fülgombot, mert a beégetés a bőr értékéből von le sokat. A sertés fülét kicsipkēzik, a juhok fülébe megfelelő készülékkel tetoválják a törzskönyvi számot stb. Lehetőleg azonban ne kinnozzuk az állatot.

f) A takarmányról és takarmányozásról.

Az állattenyésztés legfontosabb feladata a helyes takarmányozás. A legfontosabb itt az, hogy bármilyen állatot takarmányozunk is, ne mindig egyféle, hanem időnkint vegyes takarmánnyal etessük az állatokat, mert csak így fogjuk elérni azt, hogy állataink szépen és egészségesen fejlődnek. A takarmányokat azonban nem szabad hirtelen változtatni, hanem lassu átmenettel.

Háziállataink takarmánya növényekből, növényi termékekből, kisebb mértékben állati és ásványi eredetű anyagokból áll, melyeket együtt takarmánynak nevezünk. A takarmányokban találunk vizet, hamut, fehérjét, zsírt és szénvegyületeket, cukrot és keményítőt.

A víz több-kevesebb mennyiségben minden takarmányban megtalálható. Legtöbb van a szeszgyári moslékban, a gumós növényekben és zöldtakarmányban. A hamu különféle ásványi anyagok keveréke. Erre a csontozat fejlődésének van nagy szüksége, különösen a foszfor és a mész szükséges e célra az állati szervezetnek.

A takarmánymagvakban egyik legfontosabb tápanyag a fehérje. Ettől jól fejlődik a növendékállat s jól tejelnek a tehénnek. Legtöbb fehérje a hüvelyes és gabonamagvakban található.

Takarmányzsírt (mely az állat zsírképződéséhez szükséges) az olajmagvak, olajpogácsák, tengeri és a zab szolgáltatnak.

A takarmányadagok pontos kiszámítása sok nehézségbe ütközik. Nálunk sok kisgazda még a takarmányok belső értékével sincs tisztában. Pedig ha tultápláljuk állatunkat, meghizik, míg ha kevesebbet adunk neki a szükségesnél, akkor leromlik. Más országokban (Dánia) a kisgazdák az adagok kiszámítása alapján járnak el a takarmányozásban, ezért értek el olyan nagy fejlődést az állattenyésztés terén.

A takarmányok táplálóértékének egységes kifejezője a keményítőérték, ez ugyanis számbelileg fejezi ki azt a hatást, mely az állatot növekedésre, erő kifejtésre és termelésre képesíti. Így megállapították az összes takarmányok keményítőértékét s azt táblázatba foglalták. Mennél több valamely táplálék keményítőtartalma, annál jobb. Kiszámították azt is, hogy az állatoknak naponként mennyi keményítőértéket kell elfogyasztaniuk, hogy testüket fenntarthassák és termeljenek is.

Igy tudjuk azt, hogy az igavonóállatot 1 kg keményítőérték 533 mkg munka végzésére képesíti.

g) Takarmányfélék.

A tenyészállatot különféle takarmánnyal táplálhatjuk. Így megkülönböztetünk zöldtakarmányt, szálas száraztakarmányt, gyökér- és gumóstakarmányt, szemestakarmányt és gyári hul-

ladékot.

Zöldtakarmányfélék a legelő, takarmányrozs, őszi árpa, borsó őszi rozssal vagy árpával keverve, bükköny, lucerna, lőhere, biborhere, baltacim, zabosbükköny, csalamádé, köles, szudáni fü, pohánka (hajdina), mustár, répagyökér és levél. Ide számítjuk még a fehér mustárt, a takarmánykáposztát, a répalevelet, a burgonyaszárat és a tarackgyökeret is.

Szálas takarmányfélék a széna (gyepszéna), szalma, tavaszi árpaszalma, tengeriszár.

Gyökér- és gumótakarmányok a burgonya, takarmányrépa, cukor- és tarlórépa és a csicsóka.

Szemestakarmányok (abrak) az árpa, zab, kukorica, köles, cirok, hüvelyesek (borsó, bükköny és lóbab), olajos magvak (napraforgó, kender- és lenmag) rostaolaj és triór-hulladék, tölgy-, bükkmakk és a vadgesztenye is.

Gyári hulladékok a malom-, cukor-, szesz-, olaj-, keményítő stb. gyáraknál mint melléktermékek. Legjobb a búza és rozskorpa, azután az olajpogácsák, repcepogácsa, lenmag-, napraforgó-, tökmag- és kenderpogácsa, a répaszelet és a melasz (szecskával keverve). Az állati eredetű takarmányok között a növendékállatoknak legfontosabb tápláléka a tej (soványtej, savó és az író), a szárított vér és husliszt.

h) A takarmányok előkészítése.

A takarmányokat, különösen kiscgazdáink természetes állapotban szokták feletetni. Mégis fontos, hogy a takarmányokat előkészítve adjuk állatainknak. Ez azért történik, hogy a takarmány ízét, izletességét megjavítsuk és fokozzuk. Az előkészített takarmányokat az állatok jobban megemésztik, így azután jobban hasznosítják is. Az előkészített takarmányféléket keverni is könnyebb egymással.

Az előkészítés lehet szecskázás (szecskavágógép), répavágás (répavágó), darálás, áztatás, leforrázás, főzés, gőzölés, fűlesztés savanyítás, stb. A zöldtakarmányok erjesztésére újabban takarmánysilót használnak. Ebben bármiféle zöldtakarmány tárolható, mégis leginkább csalamádé, zab és a pillangós virágúak alkalmasak e célra. Van édes és savanyu tárolás.

Nagy előnye a tárolásnak az, hogy a takarmány tápértéke alig változik, míg szárítással 25–30 százalék veszendőbe megy. Nagy előnye az is, hogy siló használata mellett a gazda holdanként kétszer annyi állatot tud eltartani, mint 1 holdról nyert száraz takarmánnyal.

III. Összefoglalás. A táblára irt vezérszavak alapján: a háziállatok eredete, az állattenyésztés fontossága, a háziállatok osztályozása, az állattenyésztés fajtái, a tenyészállatok kiválasztása, a takarmányfélék, a takarmányok előkészítése cím alattiak rövid összefoglalása közös megbeszélés alapján.

Történelem

IV. OSZTÁLY.

Beszéd- és értelemgyakorlat

(Vázlatosan.)

A tanítás anyaga: A világháború.

Nevelési cél: Mai életünk megértetése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Hazánk a kiegyezéstől a világháborúig: »Ezer esztendeje annak, hogy a magyarok itt laknak«. A horvát kiegyezés. Nemzetiségi törvény. Honvédség. A közoktatásügy alaptörvényei. Gazdasági helyzetünk. Munkásmozgalmak. Pártküzdelmek. A nemzetiségek elszakadási törekvései. Millennium (1896). A kiegyezéstől a világháborúig terjedő félévszázados időszak élénk bizonyossága annak, hogy nemzetünk nemcsak hadi erényeivel tűnt ki az európai népek között, hanem a béke műveiben — elsősorban művelődési téren — is megállja a versenyt azokkal. Mig más nemzeteknek századok álltak rendelkezésre e téren, addig nekünk évszázadokig minden erőnket a csatatéren kellett kifejtenünk, hogy a tatár, a török, majd később az idegen uralkodóház beolvasztó törekvései ellen védjük életünket. Hová fejlődtünk volna, ha a művelődés terén nem 50 évig, hanem századokon át békében dolgozhattunk volna!

b) Célkitűzés. »Egy egész világgal szemben.«

II. Tárgyalás. a) Hatalmi csoportosulások Európában.

A XX. század kezdetén különféle politikai kérdések egymással szemben álló pártokra osztották az országot s a nemzetiségek elszakadási törekvései szinte aláaknázták államunkat. Ebben a nehéz helyzetben szakadt reánk a világháború.

A világháborút megoldhatatlan európai érdekellentétek robbantották ki. 1870—1871-ben Németország leverte Franciaországot s elfoglalta két tartományát, Elzászt és Lotharingiát. A franciák bosszuért lihegték s csak alkalomra vártak, hogy Németország ellen támadhassanak. Másfelől a német ipar és kereskedelem nagy fejlődése felkeltette Anglia féltékenységét s ez le akarta törni a veszedelmes versenytársat. A monarchia 1878-ban a Balkán-félszigeten megszállta Bosznia-Hercegovinát s ez a terjeszkedése Oroszországban keltett ellenséges érzületet. Németország és az osztrák-magyar monarchia a többfelől fenyegető veszedelem ellen már 1879-ben szövetségre lépett egymással s ehhez a szövetséghez később Olaszország

is csatlakozott (1882). Ezzel a hármass szövetséggel szemben Oroszország, Franciaország és Anglia szintén szövetkeztek (ántánt). Így Európa két ellenséges táborra szakadt.

b) Hadüzenet Szerbiának.

1908-ban a monarchia Boszniát és Hercegovinát véglegesen bekebelezte (annexio). Ez az előnyomulás a Balkán-félszigeten elsősorban Szerbia terveit huzta keresztül s mód nélkül felizgatta Oroszországot is. Szerbia már ebben az időben a monarchia halálos ellensége lett: egyrészt azért, mert ez elzárta a szerbeket a tengertől, másrészt, mert hazánk nem vette át Szerbia nyersterményeit. Mikor azután 1914-ben a monarchia trónörökösét, Ferenc Ferdinándot és feleségét Sarajevóban szerb bérencek meggyilkolták s a monarchia hiába kért méltó elégtételt Szerbiától, megüzentük neki a háborút.

c) A világháború kitörése.)

Oroszország most Szerbia megsegítésére mozgósította haderejét s ez Németországot hasonló intézkedésre birta, sőt már augusztus 1-én hadat üzent Oroszországnak. Erre gyors egymásutánban Franciaország, Belgium és Anglia is fegyvert fogtak és kitört a történelem legnagyobb háborúja. Ebbe a világ legtöbb nemzete belekeveredett. Az ántánt majdnem az egész világ erejét egyesítette Németország és Ausztria-Magyarország ellen, szövetségébe vonta Olaszországot, Romániát, Japánt, Portugáliát, Montenegrót, Görögországot, az Északamerikai Egyesült Államokat s több más tengerentúli országot. Hozzánk, a központi hatalmakhoz csak Törökország és Bulgária csatlakozott.

A központi hatalmak a világtörténelemben szinte példátlan hősiességgel és kitartással küzdöttek a nagy világ-szövetség ellen. Csapataink mélyen benyomultak Franciaország, Itália, Oroszország területére, elfoglalták Belgiumot, Szerbiát, Montenegrót és Románia legnagyobb részét. S ezekben a hősi küzdelmekben a magyar katona fényesen megállta helyét.

d) Az orosz betörés.

A magyar seregek minden harctéren páratlan vitézséggel küzdöttek s különösen kitűntek a magyar haza védelmében vívott véres kárpáti harcokban. Az oroszok ugyan már 1914-ben betörték Sáros, Zemplén, Máramaros vármegyékbe s mikor innen kiszorították őket, ujult erővel támadták az Északi-Kárpátok szorosait. De katonáink csodálatra méltó hősiessége útjukat állta. December 9-én Limanovánál többszörös túlerővel szemben a magyar huszárok valósággal emberfölötti küzdelemben verték vissza az oroszokat, s megszabadították hazánkat azok betörésétől. 1915 tavaszán pedig a híres gorlicei áttörésnél nagy részben katonáink hősiessége szabadította fel Lengyelor-

szágot s messzire elkergette az oroszokat a magyar határoktól.

e) Olaszország, Románia hadat üzen.

Mialatt csapataink északon üldözték a megvert ellen-séget, Olaszország ellenünk támadt s ez fokozottabb erő-kifejtésre készítette a központi hatalmakat. Haderőnk tekintélyes részét az Alpokba kellett vezényelni, s itt nemcsak hogy megállítottuk az olaszok támadását, hanem még mi mentünk át támadásba s Felső-Itália egy részét elfoglaltuk. 1916-ban Románia támadott orozva hátba bennünket. Augusztus végén váratlanul betört Erdélybe s földönfutóvá tette ottani magyar testvéreinket. Azonban ezt a hátbatámadást drágán fizette meg. A javarészen magyar és székely katonákból álló sereg rövidesen nemcsak Erdélyből kergette ki a betolakodottakat, hanem a németek segítségével Románia nagy részét a fővárossal együtt hatalmába kerítette. Ettől kezdve a világháború végéig hazánk területére ellenséges katona nem tehette be lábát.

f) Elégületlenség az országban.

A négy évig elhuzódó háború azonban nemcsak katonáinktól követelt önfeláldozó erőfeszítést, hanem az itthon maradt polgári lakosságtól is. A gyakran ismétlődő sorozások alkalmával az addig alkalmatlannak talált férfiakat is besorozták katonának, s 1916-ban már a 18 éves fiúk is sorra kerültek. Mivel Németország és Ausztria lakosságát is jórészen hazánknak kellett élelmeznie, az adagok egyre kisebbek lettek, a drágaság is folyton nőtt. Egyre érezhetőbbé vált a nagy néptömegek nyomora, ugyanakkor azonban nem egy hadiszállító óriási vagyont harácsolt össze s minden jóban tobzódott (papirbakancs a Kárpátokban!). Az ennek nyomán támadt elégületlenséget a szocialisták vezérei s más lelkiismeretlen izgatók még jobban fokozták békéthirdető jelszavakkal s a nemzet élet-halál harcának minden áron való befejezését követelték. Elméleteikkel még a tűzvonalban harcolók fegyelmét is megbontották.

g) Az Egyesült Államok beavatkozása.

1916 végén a 86 éves I. Ferenc József király meghalt. Utóda, IV. Károly király Vilmos német császárral együtt Bukarest bevétele után békét ajánlott az ántátnak. Ez azonban visszautasította a méltányos ajánlatot. Az elkeseredett küzdelem tovább folyt, egyre kevesebb kilátással, főleg azóta, hogy az Északamerikai Egyesült Államok teljes erejükkel a központi hatalmak ellen fordultak. A központi hatalmak helyzete ostromlott várhoz volt hasonló, amelynek védő erejük végső megfeszítésével igyekeztek a vár elestét még egy időre kitolni. Azonban 1918-ban már mutatkoztak a közeli bukás előjelei. A németek Francia-

országban a legnagyobb áldozatokkal sem tudtak sikereket felmutatni, a monarchia csapatai az olasz fronton sikertelen támadást hajtottak végre (rossz hadvezetés) s a Balkánon a bulgár hadsereg frontja is felbomlott. Az ántánt balkáni hadserege feltartóztathatatlanul hömpölygött hazánk határai felé. A háborút elvesztettük.

h) Az októberi forradalom.

A háboru elvesztésének hírére Berlinben, Bécsben, Budapesten forradalom tört ki. A kormányt nálunk gróf Károlyi Mihály vezetése alatt álló felforgató elemek ragadták magukhoz és megalkották az ugynevezett Nemzeti Tanácsot. A monarchia egyetlen erőskezű politikusát, gróf Tisza Istvánt meggyilkolták s a külföldre menekült IV. Károly királyt lemondatták. Magyarország népköztársaság lett gróf Károlyi Mihály elnöklete alatt. Az új kormány minden képesség és rátermettség nélkül vállalkozott e szörnyen nehéz időkben az ország vezetésére s ezzel csak újabb szerencsétlenségeit zuditott hazánkra. Akkor, amidőn minden magyar katonának erejére szükség lett volna, a hadügyminiszter »Nem akart többé katonát látni« jelszóval leszereltette honvédeinket. A hadsereg nélküli országba azután a románok, csehek, szerbek nyomultak be minden ellenállás nélkül. Az erdélyi oláhok kimondották a román királysághoz való csatlakozásukat, a csehek — aránylag csekély erővel — megszállták a Felvidéket, a szerbek pedig a Délvidéket. Károlyi tehetetlen kormánya azonban a belső rendet sem tudta fenntartani. A szocialista párt vezeterei felfegyverezték a munkásságot s hozzáláttak a polgári osztály teljes letöréséhez.

i) A proletárdiktatura.

A munkásság közt a vezetést csakhamar az ugynevezett bolsevisták ragadták magukhoz, ezek a polgárság kikiáltásával a parancsuralmat (proletárdiktaturát) akarták kikiáltani. Károlyi tehetetlen volt ezzel az áramlattal szemben s midőn az ántánt 1919 márciusában határainkat még szűkebbre vonta, lemondott és a hatalmat a bolsevista vezéreknek adta át. A bolsevisták azután 1919 március 21-én orosz mintára kikiáltották a proletárdiktaturát s megalakították a tanácsköztársaságot. A proletárdiktatura 4 és félhónapig tartott. A »vörös« uralom alatt hihetetlen nyomor és szenvedés zúdult az országra. Senkinek az élete nem volt biztonságban, megszűnt a magántulajdon; a börtönökből szabadon bocsátották a gonosztevőket s helyükre tuszokul — tisztességes magyar embereket — zártak be. Halál fia volt, aki uralmuk ellen beszélni mert. Terrorcsapatok járták be a vidéket s legyilkolták a gyanúsakat. A munkások teljesítménye a legmélyebbre szállott alá, mert nem dolgoztak, hanem állandóan gyűléseztek.

A kormány vezetői, a népbiztosok hamis pénzt adtak ki, ezt a józan magyar gazdák nem akarták elfogadni s így a városok valósággal éheztek.

j) Az oláh megszállás.

A 131 napos proletárdiktaturának az oláh csapatok vetettek véget. A vörös hadsereget megverték, bevonultak a védtelen Budapestre és az ország nagy részét megszállották. Ujabb szörnyű idők következtek. Az oláhok alaposan kifosztották szerencsétlen hazánkat és csak 3 és fél hónapi tartózkodás után vonultak ki az országból.

k) Nagybányai Horthy Miklós.

A kommunista rémuralom és az oláh megszállás irtoztos napjaiban a nemzeti megújhódás munkája Szegeden indult meg. Az elüldözött magyar hazafiak itt gyülekeztek s várták a kedvező alkalmat az országba való bevonulásra. Mindenekelőtt nemzeti hadsereget szerveztek s ennek fővezére nagybányai Horthy Miklós, az otrantói csata legendás hőse, s a Novara hajó vitéz magyar parancsnoka lett. Az ő vezérlete alatt a nemzeti hadsereg 1919 november 16-án bevonult Budapestre; itt a kommunizmustól és az oláh megszállástól oly sokat szenvedett lakosság kitörő lelkesedéssel fogadta. Nemsokára ezután az egybegyűlt magyar nemzetgyűlés Horthy Miklóst Magyarország kormányzójává választotta (1920 március 1.).

l) A trianoni békeparancs = 1920.

Azt lehetett volna hinni, hogy a világháború, a bolsevista rémuralom és az oláh megszállás okozta nyomorúságokkal végleg betelt nemzetünk szenvedéseinek pohara. Sajnos, az agyongyötört magyarságot most várta a legsúlyosabb megpróbáltatás. 1920 januárjában az ántánt megbízottai átadták a Párisba kiutazott magyar békeküldöttségnek a békefeltételeket. Az egész ország megdöbbenve értesült a győztes hatalmak szörnyű feltételeiről. A küldöttség vezére, Apponyi Albert gróf szónoki képességének teljes latbavetésével hasztalanul kísérelte meg, hogy a tanácsot a feltételek megváltoztatására bírja. Érvei süket fülekre találtak, mert a feltételeket nem az értelem, hanem a bosszuvágy sugallta. A győzelem mámorában tobzódó hatalmak parancsára 1920 június 4-én a Versailles melletti Trianon kastélyban a magyar kormány megbízottai kénytelenek voltak aláírni a békefeltételeket.

A trianoni békeparancs feldarabolta és rettenetesen megcsonkította ezeréves hazánkat. A történelmi Magyarország kétharmad részét elragadta tőlünk, a 283 ezer négyzetkilométer területből csak 93 ezer négyzetkilométer, 18 millió lakosából pedig csak körülbelül 8 milliót hagyott meg a maradék országnak. A béke figyelmen kívül hagyta

a nyelvhatárokat és 3 és félmillió magyart az ugynevezett utódállamoknak dobott oda. Az Északnyugati-Felföldet az ujonnan alakult — de már azóta igen »megsoványodott« — Csehszlovák köztársaság kapta, Erdélyt a Tiszántul nagy részével Románia, a Délvidéket pedig Horvát-Szlavonországgal Szerbia. A maradék országból még Ausztriának is adtak egy darabot. Fiume Olaszországé lett. Árva vármegyének egy kis része pedig a lengyeleké. Elvesztettük legértékesebb bányáinkat, erdőségeinket, vasutainkat s hatalmas állami vagyonunknak nagy részét. Eddig nagyszerű földrajzi határaink voltak, most legnagyobb részt mester-séges vonalak választanak el minket ellenséges érzelmű szomszédainktól. S hogy védekezésünket más tekintetben is lehetetlenné tegyék, kimondták, hogy csak a belső rend fenntartására tarthatunk haderőt — mindössze 35 ezer embert —, a többit le kellett szerelnünk. Azt ígérték az ántánthatalmak, hogy ők is le fognak szerelni, ezt az ígértüket azonban nem tartották meg, sőt, eddig soha nem látott mértékben fegyverkeztek tovább.

m) Ut a feltámadás felé.

Bár Trianon után hazánk — az egykori — nagyhatalom — területileg kis állammá zsugorodott és a kisántánt állandó fenyegetéseinek volt kitéve, de ereje, élni akarása nem tört meg. E válságos időkben új életre keltek ősi erényei. Belpolitikai, főleg gazdasági téren is súlyos napokat élt át. Ebben a nehéz helyzetben 1923-ban kénytelenek voltunk belépni a győztes hatalmak által alapított népszövetségbe; ennek kölcsönével (250 millió aranykorona) a kormány rendbehozta pénzügyeinket s helyreállította az államháztartás egyensúlyát. Mivel hazánk nép-sűrűsége a megcsonkítás következtében erősen megnőtt s lakosságunk egyedül a mezőgazdaságból megélni nem tudott, hozzáláttunk az eddig meglehetősen elhanyagolt ipar fejlesztéséhez. Lassanként megjavult külpolitikai helyzetünk is. A magyar miniszterelnök (Bethlen István gróf) 1927-ben Mussolinivel, az olasz kormány fejével, barátsági szerződést kötött. Mussolininek az a kijelentése, hogy a szerződések nem örökéletűek és a szerződés nem lehet sirbolt egy nemzet számára, megnövelte a nemzet akaraterejét és reményt nyújtott, hogy a trianoni igazságtalanság nem lehet tartós.

A lassu, de következetes fejlődés 1930 körül egy időre megakadt. A világháborút követő esztelen rendezés következményeként az egész világon gazdasági válság jelei mutatkoztak. A világ többet termelt, mint amennyit fogyasztani tudott, a termelés végre is megakadt. A munkanélküliség az egyes országokban óriási mértékben emelkedett, ipari vállalatok, pénzintézetek egymásután buktak meg.

Ez a világválság hazánkat is elérte s ipari, kereskedelmi, főleg azonban a mezőgazdaságban súlyos megpróbáltatásokkal járt. Végre 1938-ban sikerült helyreállítani az államháztartás egyensúlyát s a Szent István-év meghozta az igazság hajnalának első fénysugarait... Repedezni kezdett a trianoni bilincs s hála nagy külföldi barátainknak, az első darab már le is törött belőle. Az egész magyarság feledhetetlen örömujjongással fogadta a fegyver nélkül visszatért, visszacsatolt Felvidéket! Az igazság hajnala érkezett s mi rendületlen hittel ostromoljuk első szent Királyunk s égi közbenjárónk, a Magyarok Nagyasszonyának segítségét, hogy mindennapi imánk:

*Hiszek egy isteni örök igazságban:
Hiszek Magyarország feltámadásában!*

mielőbb beteljesüljön!

III. Összefoglalás. Csak úgy tudunk ellenségeink fölé kerekedni, ha ifjuságunk tudásban, ép testben, erős akaratban és a munka szeretetében felülmulja a környező ellenséges államok ifjúságát. Mert egy lélekben erős, éretnyekben gazdag, lovagias nemzetet erőszakkal ideig-óráig el lehet ugyan nyomni, de akaraterejét megtörni, erkölcsi értékeit és történelmi igazságokon alapuló törekvéseit örökké elhomályosítani: *soha!*

Édesanyámnak

Az Ur Jézusnak
Tiszta, szent képe
Ugy áll még előtttem,
Ahogy édes anyám
Szívembe bevéste.
A sirók, szenvedők
Gyöngék pártfogója,
Mennyei szeretet
Sugárzik le róla.

Született szegényen,
Közénk valónak.
Szeretett, szenvedett
Példát adónak.
Az egész életét
Másnak osztogatta.
De a keresztfáját
Maga vonszolgatta,
— Meghalni rajta.

Hanem a halállal
Mégse lett vége,
Keresztje kivonult
S hid lett az égbe.
Oda szállt, onnan jár
Ma is e világba,
Hol annyi a szegény,
Az özvegy, az árva,
— Aki Ötet várja.

Rám lelsz-e most, én rám,
Édes Megváltóm?
Elkerültem messze
A régi háztól.
Ó, mindegy nekem, ha
Rám nem is találnál,
Csak hagyd ott az áldást,
Amit nekem szántál:
— Az édesanyámnál!

Szabolcska Mihály.

M e s e d é l u t á n

Édes anyámnak

Csendes alkonyat volt,
Ahogy hazaértem,
Avé Máriára
Harangoztak éppen.

Ültél a ház előtt
A régi kis padon,
Könnyekkel szemedben,
Sóhajjal arcodon.

Letérdeltem eléd,
Közelről néztelek,
Ugy eltévedt rajtam
Jóságos két szemed.

Kerested a régi,
Derült vonásokat,
Ragyogó szememet,
Nevető arcomat.

Az arcom oly törött,
A szemem sem ragyog:
Miről is tudtad meg,
Hogy a fiad vagyok?

Hazajöttem anyám,
Beteg vagyok lelkem,
Anyai szerelmed
Gyógyítson meg engem.

Tanits meg engemet
Még egyszer nevetni,
Tanits meg remélni,
Tanits meg szeretni.

Vigy el, ahogy régen
Az első misére, —
Mutasd meg még egyszer
Az utat az égbe.

Ugy-e megvannak még
A glóriás szentek,
A kik énnálam is
Még többet szenvedtek.

Mutasd meg őrizóm
Az Isten bárányát
Mondd, hogy csókoljam meg
A feszület lábát.

A nagy kereszt alatt
Térdeljünk le ketten,
S mondjuk el mint régen:
Hiszek egy Istenben...

Móra István.

Első ábécés könyvem

Mikor hat esztendősen lettem, a kántor fogadott fia így szólt hozzám egy szeptemberi vasárnapon:

— Ezentul te is iskolába jársz ám. Nekem már van ábécés könyvem. Tizenhárom krajcár volt és tarka a felele.

Ezek a szavak csak olyan odadobott szavak voltak, s mégis elkezdtek égetni a lelkemet. Károlynak már van ábé-

cés könyve. Tizenhárom krajcár volt és tarka a fedele. Teremtő édes Istenem, mikor lesz nekem tarkafedelű tizenhárom krajcáros ábécés könyvem, melyet majd a hónom alá veszek, s úgy megyek az alszgeből a cserepesfedelű iskolába, mely a templom mellett vagyon, hol a kántor ur tanítja azt a sok fiut.

Szabó Bernáték háza előtt nagy szivszorongva kikerültem a ludakat, illedelmesen köszöntem az öreg Sükösdnek, s a házuk előtt leültem egy kőre.

Jóska, a serfőző fia, kérdezte, hogy miért busulok.

Elmondtam neki az én nagy bánatomat s ő így válaszolt:

— Te, az iskolába minden fiunak kell egy hasáb fát vinni, minden reggel. Én adok neked is. Jó lesz? Ha pedig nagy a sár, akkor falábon megyünk. Kérd meg Mihály bácsit, hogy csináljon neked falábat.

Az ábécés könyv gondját most újabb gond váltotta fel: a faláb gondja. Hogy megtelik az ember szive néha ilyen apró gondok mérhetetlen nagy keserűségével.

Az ábécés könyvet pénzért adják. Tizenhárom új krajcár igen sok pénz. Én hogy tudjak egyszerre annyi pénzt kérni, mikor a szerdai hetivásáron egy kupa száraz babért egy garast (4 fillér) is nehezen adnak az emberek! Aztán a faláb?... Mikor tanulok meg falábon járni? Mit csinállok, ha a Kis-utcánál megkerget a Verszánék kutyája? A falábhoz szij is kell, mert a zsineg hamar elszakad...

Édesanyám későn jött haza aznap a mezőről. Együtt tüzet csináltunk a nyitott kemencében. Éhes is voltam, szomorú is voltam, de inkább szomorú, mint éhes.

— Édesanyám, igaz-e, hogy az ábécés könyvnek tizenhárom új krajcár az ára?

— Lesz az annyi, lelkem fiam!...

— Az sok pénz, ugy-e?

— Sok bizony, ha az embernek nincsen. De a jó Isten majd kirendeli.

...Igen, az én édesanyám így szokta volt mondani, s amint ez nekem most eszembe jut, csodálatosképen föléd szivemben az a végtelen, határtalan nagy hit, mely a jó Istenben összpontosított mindent: a bunak csodálatos megszakasztását, a remény szikrájának hirtelen lánggá lobbanását; miként válik a lehetetlen lehetségessé; a könny mosollyá, a bánat örömmé.

— Az Isten majd kirendeli!

Az ábécés könyv eszerint megvolt. Tudtam, hogy édesanyámnak a jó Isten kirendeli. Annak is majd tarka lesz a teteje, s ugyanazok a betűk lesznek benne, mint a Miklós Károlyéban. Jóska ad mindennap egy hasáb fát, —

no most még a faláb!...

A szegény embernek kell a pénz sóra, gyertyára, adóra, meg kell a csizmáját talpaltatnia. Bizony legutolsó az ábécés könyv, melynek voltaképen az ember, főleg a szegény ember semmi hasznát sem veheti. Eltelt egy nap, két nap, tíz nap, — s még nem volt ábécés könyvem.

Mennyit kesergettem az én édes jó anyámat emiatt a könyv miatt!

Egyszer aztán levettem az almárium tetejéről a nagy imádságos könyvet, s néztem az öreg betűket. Az egyiknek pipája volt, a másik tótágast állott, a harmadik háttal fordult a mellé állónak. Sok betű vörös volt és nagyobb, mint a többi, ezek a főbb betűk — gondoltam magamban.

Aztán odahívtam édesanyámat, s rendre megkérdeztem, mi a neve a vörösnek, a nagyhasúnak, a vékonylábnak, a háromlábnak. És ő szépen sorjában megmondotta. Egy szót ki is olvastunk ketten. Ezt a szót: Isten.

Nosza végigmentem az egész oldalon, azután a másikon, s mindenütt megtaláltam azt a szót... Igen, az Istent mindenütt megtalálja az ember, csak keresse és jól keresse, és olyan szeretettel keresse, mint én kerestem az édesanyámmal...

Mekkora mohóság szállott meg. Mintha azt az imádságos könyvet csak azért írták volna, hogy én mindjárt az egészet elolvassam! Ismertem az U-t, s addig nem volt nyugtom, míg az utána következő betűkből ki nem hüvelykeztem az egész értelmét.

Az egyik ángyomasszony, aki a »csurgó« kutnál lakott, megállott az ajtóban, s hallgatta, hogy rakosgatom egymás mellé a könyv szavait. Összecsapta a kezét s így kiáltott föl:

— Te, legényke, te!... Hát a könyvből olvasod azokat! Ó, te legényke!... te!...

A tanuláshoz későbbi gyönyörűsége mi volt az első tanuláséhoz képest, amit édesanyámmal csináltunk! A kis hajlék homálya, a tenyérenyi ablak, a füstfogta gerendák, a vén imádságos könyv, az ákombákom betűk, miket az üszkös faágacskával pingáltam, első drága tanítómnak, édesanyámnak ragyogó arca: ó, ti szép, ti édes emlékek, életem legszebb emlékei!

Még nem volt ábécés könyvem, tarka fedelű, melyet tudós ember írt s ime a jó Isten az édesanyám kérésére kirendelte nekem az ábécés könyvet, megadván az első szót: Isten neve volt ez s az imádságos könyv átváltozott nekem ábécés könyvvé. Mert amint benne van az ábécés könyv a világ legtudósabb könyveiben, azonképen benne van az Ur imádságában is. Csak annyi szeretet kell hozzá, mint az édesanyámé...

Rózgonyiné

Soha, sehol a világon olyannyira magasan nem állott még a nő, mint a XIII., XIV., XV., XVI. században Magyarországon. Soha annyi nemes tisztelettel s nagyrabecsüléssel nem vették még körül az édesanyákat, mint ebben az időben nálunk.

Mig az angol királyi hercegnő, akire a korona várt, örvendett, amikor nevenapjára egy négy sillinges új cipőt kapott, a német nőknek pedig eltiltották, hogy kupából ihassák a sört, orosz földön pedig rabolták még a nőket, nálunk, Magyarországon magasan állott a nő. Nagy Lajos leánya királynő lett. Koronát tettek a fejére s térdet hajtottak előtte a legbüszkébb kiskirályok is. Sőt amikor a fordulat letaszította őket a trónról s az ország nagyjai Székesfehérvárra gyűltek, hogy Károly királyt megkoronázzák és ott a nagy ünnepség idején megláták Erzsébet és Mária királynőt atyjuk, Nagy Lajos király sirjánál zokogni, tisztelettel hajoltak meg előttük és pártot ütöttek javukra. De meg is volt az oka annak, hogy annyira tisztelték nálunk a nőket. Magyarország asszonyai voltak akkor a világ legkülönb asszonyai: szépek és kedvesek, gyöngédek és erősek, szelidek és bátrak, jók, igazak és tanultak.

Szentgyörgyi Cicelléről följegyezték, hogy bubos fejű galambjai egy csengő szavára a vállára röppentek s burukkolva csókolták a ruháját, neki voltak a legszebb tulipán rózsái, apró kezével maga öntözte őket, de nem volt szilaj csikó, amelyet meg nem fékezett volna. Hajnalonkint ájtatosan borult le a várkapolna márvány padlójára és ezüst hangján ő énekelte a szent énekeket a miséhez, délelőtt már kard villogott kezében s a fegyverteremben egymásután szoritotta falhoz fiutestvérét. Az Úr Jézus életének minden egyes cselekedetéről be tudott számolni, de hiba nélkül tudta II. András király híres törvényét is latin nyelven.

Ahogy felnövekedett, Rozgonyi István, temesi főispánhoz ment feleségül.

Szerbország akkoron Magyarországhoz tartozott. De jött messze keletről egy új nép, a török, amely egyre közelebb jött hazánkhoz. Egyszer csak szomszédunk lett és rátette kezét Szerbiára, sőt annak egyik várát, Galambócot is elfoglalta az Alsó-Duna mentén. Utját kellett állni a továbbterjeszkedésének s vissza kellett foglalni a várat.

Zsigmond király maga állott a sereg élére, hogy bosszút álljon a megtépett magyar dicsőségért. A temesi főispán, Rozgonyi, önként csatlakozott csapatával a király seregéhez s eljött vele Rozgonyiné Szentgyörgyi Cicelle is. A fiatal asszony váltig biztatta urát, hogy vigye magával őt is, mert ahol az

egyik hitvestárs veszélyben van, ott van a helye a másik hitvestárnak is.

— Gyöngye asszony, harmatos arcodat elsütné a nap, szép szemedet elboritaná a könny, gyöngye testedet eltörné a harci fáradtságnak első napja; eredj vissza virágos kertedbe, éneklő madaraid közé, — szólt férje.

— Erős leszek.

— Fergeteg jár arra, futó paripák dobogásától megreszket a föld, kegyetlenül sujt le a nehéz buzogány és az acél kard: szelid asszony, menj vissza illatos rózsáid közé.

— Erős leszek — mondotta ismét az asszony.

De hiába erősködött Rozgonyiné, mégis el kellett válnia az urától. De nem tudott sokáig otthon maradni.

— Megyünk a sereg után — hajón!

És harci vértetbe öltöztette jobbágyait s kiköttette gályáit a Duna homokos partjára.

Tudta, hogy Galambóc vára a Duna mentén épült; gályáról igen jó segítségére lehet az ostromló seregnek. Elmegy, hogy ne mondhasa senki a világon: a magyar asszony fehér és gyöngye, mint a hársfavirág fehér szirma, de nem erős, mint a hársfa törzse. És ekkor, mint a költő írja:

Gyöngyös arany fejkötőjét
Sisakkal borítja;
Karcu, füzött selyem vállát
Páncélba szorítja;
Kardot is köt: bársony övre
Gyémántos fogantyut,
Pici piros csizmáira
Szép ezüst sarkantyut.

A magyar sereg vitézül támadta meg a várat. Nem törődött a veszedelemmel. Ki kellett köszörülni a megcserélt magyar dicsőséget De a török nemcsak erős volt, hanem ravasz és kitartó is. A magyar sereg hosszantartó, véres ütközetekben hasztalanul küzdött, a török félhold ott csillogott a vár tornyán fényesen, bántatlanul, büszkén.

Zsigmond király maga vezette azután új és újabb ütközetbe seregeit. De nagyhiába volt a vérpazarlás. Dühöngve, vadul rontott előre s egyszer csak egy nagyobb csapat rontott reá. Most már nemcsak a dicsőség, de a harci becsület is veszedelemben forgott.

Ebben a pillanatban hatalmas riadószó hangzott a Duna felől. Süvöltő nyilvesszők röpködtek s nehéz vasgolyók zúgtak a levegőben. A nyilvesszők átszurták a sárga selyem török lajbikat s piros lett tőle az égszínké káftán virágos selyme, a várfalakon pedig rést tördelt s embereket söpört el a vasgolyó.

A gályán a fehér asszony ezüst sisakján tört meg a nap fénye és ezüst csengésű parancsszava hallatszott:

— Rajta, támadjuk meg a hajókat!

A következő pillanatban oly erővel, akkora tüzzel, olyan vakmerő bátorsággal rontott a magyar gálya a török hajóknak, hogy azok megriadtan igyekeztek visszafordulni. Későn, Cicelle asszony gályája négy-öt török hajón léket ütött s futó törökök halálüvöltésével lett tele a levegő.

Azután megfordította a gályát s nyilaival és ágyuival azt a küzdő sereget támadta meg, amely az ura-királya középse-rege ellen harcolt. A váratlan, heves támadásra a már-már diadalmas török serege megrettent s kezdett visszafordulni. Ám ekkor segédcsapat érkezett, nagy és hatalmas sereg Murád szultán vezérlete alatt. A harchoz szokott török szultán, mint a zugó vihar rontott a mieinkre, de ezek megálltak rendületlenül. A gályáról pedig egyre omlott a tűz, süvöltő nyilvesszők zápora hullott a fürgeteg elé. Ismét újabb török sereg érkezett. A várat védő sereg is kitört s egyszerre minden oldalról támadták a mieinket. Most már csakugyan rengett a föld, fojtott a füst, sujtott a buzogány, kar karnak, mell mellnek feszült, meleg vér gőzétől lett terhes a levegő, s a kegyetlen, a sárga halál járt minden talpalattnyi földön. Itt egy egész csapaton végiggázolt a lovasság, ott az ország címeres, Szűz Máriás zászlóját védte a végső küzdelem erőfeszítésével egy kis csapat; amott meg a halálos veszedelembe került Zsigmond királyt igyekeztek kimenteni.

A magyar sereget szorította az ötszörösen nagyobb törökség egyenest a Duna zajló hullámaiba. Ámde ekkor újból megdördültek Cicelle asszony ágyúi, az ország címeres zászlója újból fölemelkedett, azután pedig a Zsigmond királyra rohanó csapatok rebbentek szét egy pillanatra. Éppen elég volt ez arra, hogy a király és testőrsége egéruat nyerve, áttörjék magukat s a Dunáig érjenek a Cicelle asszony hajójára.

Bizony, Zsigmond királyt a magyar asszony, Cicelle asszony mentette meg, ha már más nem is volt menthető.

Mikor pedig Cicelle hazaért, újra a szelid, jó, irgalmasságot cselekvő asszony, a szerető hitves és a gondos édesanya lett, akinek teplotm lett háza, amelyben a hazaszeretet tüze égett az oltáron. Hogy milyen édesanya volt, ennek bizonyására elég megemlíteni, hogy fiai közül az egyik erdélyi vajda, a másik az ország bírāja, a harmadik pedig országbíró lett. Lőrinc fia mint Hunyadi János csapatvezére, háboruban esett el.

Ilyen volt a régi magyar asszony, édesanya.

Szilágyi Erzsébet

„Óh, mi szépen leng a zászló!
Óh, mi szépen fénylik a kard!
Eressz, anyám, engem is el
Szép vitézek seregéből!“

Örömkönny a nő szemében,
Mátyásában pedig szégyen.
Rivalg a kürt távolról még . . .
„Istenem, csak nagyobb volnék!“

„Nem lehet az, édes fiam!“ —
Mond az anya lassu hangon.
S férje után, ki már távol,
Kendővel int ablakából.

„Megnőttél már, édes fiam!
Aki eddig visszatartott,
Maga anyád mondja már most,
Hogy kösd fel a harci kardot!“

„Óh, mi szépen szól most a kürt!
Hallod, anyám? Óh, eressz el!
Meglásd, majd mit hozok néked
Napkeletről: gyöngyöt, éket.“ —

Vitéz apád, hős testvéred,
Mind a kettő a föld alatt.
Feledtesd el mind a kettőt,
Mind a kettő légy — te magad!

„Van énnékem elég gyöngyöm!“
— Mond az anya szomoruan. —
És valóban sötét szeme
Fényes gyönggyel, könnyel tele.

Fényes neved van már most is,
— Fényes név a magyar neve!
De te tedd még fényesebbé,
Hogy a nap sápadjon bele!

„Hányszor mondtad, édesanyám,
Hogy megtennél mindent értem.
Óh, bocsáss a vészbe, harcba!“ —
S kipírul a gyermek arca.

S boruljon le előtte mind,
Aki csak van a világon,
Mint a csengetyű szavára:
Hit beszéljen, ész megálljon!

„Kicsiny vagy még én magzatom;
Kicsike még katonának.
El nem bírná gyöngye karod,
El nem bírná még a kardot!“ —

Ne legyek én többé anyád!
Ne is szeress engem soha!
Édes hazád most az anyád:
Én pedig csak egy mostoha.

„Óh, dehogy nem!“ — mond a fiu
És levesz a szegről egyet,
Nagy Hunyadi sulyos kardja,
Vérrózsákkal van kirakva.

Csak azt imádd, csak azt szeresd!
Annak neve, annak képe
Alljon mindig szent oltárként
Szived, lelked közepébe!

Aztán vágni próbál vele.
Először is kelet felé. —
Hanem nehéz, sulyos a kard,
Le a földre huzza a kart.

És hogyha kell, halj meg érte!
Halj meg érte, én nem bánom, —
Ha a szívem meghasad is . . .
No, — most az Isten megáldjon..“

Tóth Kálmán.

II. Rákóczi Ferenc édesanyja

Ferkó urfi elkészült az öltözködéssel. Uraimék aranyos kardot kötöttek oldalára, gyémántforgós süveget nyomtak barnafürtös fejére és kis vezéri buzogányt adtak kesztyűs kezébe. Mert, ha tízéves gyerek volt is, azért ő volt ennek az országnak első embere. Hárman aztán megindultak a várudvar felé. Ferkó elől lépdelt, szerényen, de délcegen, a két familiáris követte.

Mikor fölértek a felső kastély zegzugos udvarára, a nagyasszony már kijött a templomból. Vele volt a szép kis Juliánka talpig rózsaszinben, a pártája is rózsás volt.

Az udvari frájok éppen tollas sisakot borítottak Ilona asszony gyönggyel átfűzött kontyára. Mert a nagyasszony katonai diszben volt: páncélinget, vaskesztyűt, kardot viselt. Negyven felé járt már, de még mindig őt tartották Magyarorszag legszebb asszonyának.

Minden héten egyszer magára vette a páncélját, hogy gyermekei és Radics várkapitány kíséretében körüljárja a várfalakat. Nem kérkedésből tette, hanem okos számításból, hogy a várórségben a lelket tartsa és az ellenséggel tudassa rendületlen elszántságát.

Három év folyamán már három császári tábornok hagyta ott katonai hírét az alváros békalencsés árkában. Most hol Caraffa, hol Caprara tábornok törte a várat. A császáriakat mérhetetlenül felbőszítette a hétről-hétre ismétlődő kihívás. Valahányszor Zrinyi Ilona megjelent a várfokán, valóságos golyózáport zuditottak feléje. A tudat, hogy egy asszony ellen bömböltetik ágyúikat, arcukba kergette a szégyen pirját és a szégyen a dühösséig szította haragjukat.

Ebben a pillanatban is sűrűbben morogtak odalenn az ágyuk. Egy-egy füstlabda elbugott Rákócziék feje fölött, olykor egy mélyebben járó teke megzökkenettette lábuk alatt a falat.

Ferkó édesanyja ajkán ott mosolygott a Zrinyieknek, a kereszténység legvitézesebb katonáinak, harcias büszkesége. Gyermekei görcsösen fogták a kezét és szakadatlanul édesanyjuk arcát nézték, mintha annak látásából meritenék a biztonság érzetét.

A várbeli hajduk és pattantyusok a süvegüket lengették és köszöntve suhogtatták kardjukat nagyasszonyuk felé. Ime, köztük járt a bátorság és győzelem egy magyar asszony képében! Ez némileg kipótolta száraz kenyerük mellől a hiányzó szalonát. Szilaj kiáltás hullámozott végig a bástyákon és szökdelte föl a tornyokra:

— Éljen Rákóczi! Éljen a szabadság!

Ferkó megszokta, hogy ezt a két szót: Rákóczi és szabad-

ság együtt kiáltsák az emberek. Nem tudta pontosan, mi az a szabadság, de azt már megértette, hogy az ő fajtája életre-halálra el van annak kötelezve. Bizonyára úgy van, hogy a jó Isten az ő atyafiságára bízta a szabadságot, mint egy szelídített oroszlánt, hogy gondozói legyenek. Zrinyi nagyapát is a szabadságáért nyakasták le Bécsújhelyen...

Már a végén voltak körutjuknak, mikor éles asszonyi sikoltozás dőött a fülükbe. Mint rendesen, ezuttal is az udvari leányok csapata járt a nyomukban. De most valamennyien egyhelyen keringtek és visítva hajoltak valami fölé, ami a földön feküdt.

— Mit műveltek ott? — kérdezte a nagyasszony.

Zavaros hangok:

— Jaj szegény! Jaj a feje! Megütötte a golyóbis!

Nagy vértócsában rutul megtépett buzavirágszín szoknya terült el. Két karja, két lába volt, de a feje hiányzott. Egy virág, melyet formátlanná taposott a háboru ércpatája.

— Vigyétek a kápolnába! — parancsolta a nagyasszony. És hozzátette: — Katonai temetést kap.

Odalenn az ostromlók észrevettek valamit, gunyos káromgás és diadalmas üvöltés hangja szűrődött föl a hegyre. Ilona asszony a vállán keresztül lenézett a völgybe és nyugodtan mondta:

— Még egyszer végig a falon.

És kézen fogta két gyermekét... Megint az a Zrinyi-mosoly vonaglott az ajkán. Nem! Az ő fajtája nem hátrál meg a halál előtt!

A vár feladása után sulyos megpróbáltatások szakadtak Zrinyi Ilonára. Gyermekkeitől elválasztották. Szivreható szavakkal igyekezett fia lelkében a hazaszeretet vallását megerősíteni.

— Idegenek közé kerülsz, Ferkó fiam. Nem fogsz talán magyar szót hallani sem! Hanem azért ezt az édes mi nyelvünket el ne felejtsd! Ha magadban vagy, ha anyádért imádkozol, imádkozzál magyarul.

— Csak úgy hallgat meg engemet az Isten, ugy-e édesanyám? — szólott közbe Ferenc.

— Szeretettel gondold édes hazádra, szegény nemzetedre. Ha becsmérlik idegen ajkak, ha durvának, ha műveletlennek mondják, ha meg akarják veled utáltatni — mert ez is lehet, — törd némán a gyalázó szót. Szívedben pedig ébredjen fel százszor melegebben annak tudata, hogy Rákóczi Ferenc vagy, a legjobbjai közé tartozol a megalázott nemzetnek. Fiam, édes Ferkóm, ugy-e nem fogod soha szégyenleni származásodat, nemzetiségedet, apádat, szülő édesanyádat?

Ferenc arca kigyult, szemében a könnycsepp mintha lángogott fogott volna, szikrázott:

— Édesanyám, úgy áldjon meg a jó Isten, mint ahogy magyar maradok!

A kuruc sereg teljes leveretése után a legsúlyosabb csapás nehezedett Zrinyi Ilonára. Imádott hazájától, melynek rö-
gét arca verejtékével, szive egész melegével öntözte, el kel-
lett szakadnia és számkivetésbe vonult. Messze Törökországban
halt meg, ugyanabban az évben, amelyikben fia: II. Rákóczi
Ferenc bejött Magyarországra „Istennel a hazáért és szabadsá-
gért!” feliratu Máriás zászlókkal s megindította a harcot a
nemzet szabadságáért. Utolsó napjainak ez volt vigasztalása...

Zrinyi Ilona méltó helyet foglal el a magyar nagyasszonyok
diszes sorában.

Az első imádság

Ne feledjük sohasem el
Azt az édes imádságot,
Melyet otthon kiskorunkba,
Vánkosunkra leborulva
Édesanyánk ajka sugott.

Visszasir az oda mindig,
Hol először szól fohásza:
Oda a lány fészek felé,
Édesanyánk szive fölé
A csöndes ház udvarába.

Messze vihet sorsunk onnan,
Bejárhatunk tenger-földet;
De azt a szót, legyünk bárhol,
Ki nem törli semmi távol
A lelkünkben soha többet.

Meg-megcsendül a szivünkben
Első imánk tiszta hangja,
Mint annak, ki messze mégyen,
Sokáig ott cseng fülében
Falujának kis harangja . . .

Bán Aladár.

Kis kunyhóba vágyom

Kis kunyhóba vágyom
A Balog partjára,
Öreg édesanyám
Reszkető karjába.

Az a gyöngye két kar
Az én menedékem,
Üldöző világtól
Megvédelmez engem.

Pedig egy ágat is
Alig bir letörni,
Egyebet se tud, csak
Ölelni, ölelni . . .

Pósa Lajos.

Zenés tornagyakorlat

Irta: SZILÁGYI GYULA
áll. polg. isk. tanár, testnevelő tanár.

I.

1. Páros karlendítés mellső középtartásba. (Tenyér le.)
2. Bal lépőállás oldalt és páros karlendítés vízszintes síkban, oldalsó középtartásba. (Tenyér le.)
3. Páros karhajlítás tarkóra.
4. Szünet.
5. Bal mély védőállás hátra és páros karnyújtás után folytatólagosan páros karlendítés mellső középtartásba. (Ujjak a talajon.)
6. Térdelés bal térdre és páros karlendítés oldalt középtartásba. (Tenyér le.)
7. Jobbláb nyújtás oldalt, egyidejűleg jobbkar hajlítás csipőre, balkar hajlítás a fej fölé. (Baltenyér le.)
8. Szünet.
9. Törzshajlítás jobbra.
10. Törzsnyújtással törzshajlítás balra és páros karlendítés oldalt középtartásba. (Balkéz ujjai a talajon.)
11. Törzsnyújtás és jobbláb hajlítás bal térdelőállásba. (Karok maradnak oldalt középtartásban, tenyér lefele.)
12. Szünet.
13. Nyújtás a jobblábra, bal lépőállás hátra és páros karlendítés mély és mellső középtartáson át magastartásba. (Tenyér előre.)
14. Negyedfordulat jobbra jobbtalpon, bal lépőállás oldalt és páros karlendítés oldalt középtartásba. (Jobbkar mellső közép és oldalt mély tartáson át lendül. Tenyér le.)
15. Balláb zárással alapállás.
16. Szünet, illetve a végén pihenj állás.
(Ugyanez még háromszor egymásután, amíg alaphelyzetbe érünk.)

II.

1. Lábujjállás, páros karhajlítás mellhez. (Tenyér lefelé.)
2. Térdhajlítás (hajlitott állás), páros karnyújtás magastartásba. (Tenyér befelé.)
3. Ugrás oldal-terpeszállásba, páros karhajlítás tarkóra.
4. Szünet.
5. Törzsfordítás balra, páros karnyújtás oldalt középtartásba. (Tenyér lefelé.)
6. Törzsfordítás jobbra (vissza), bal lépőállással (tá-

madóállás, törzs egyenes), páros karhajlítás mellhez. (Tenyér lefele.)

7. Törzshajlítás jobbra, jobbkarnyújtás oldalt mélytartásba (tenyér a lábszáron), balkarhajlítás tarkóra, fejfordítással jobbra. (Tekintet a jobb-lábra.)
 8. Szünet.
 9. Törzs- és térdnyújtással terpeszállás, egyidejűleg fejfordítás előre, balkarnyújtás és jobbkarlendítés oldalt középtartáson át magastartásba, kézcsatantás.
 10. Ugrás hajlitott állásba (mérsékelt térdhajlítás), páros karlendítés oldalt középtartásba. (Tenyér lefelé.)
 11. Nyújtás bal lépőállásba hátra, páros karlendítés (vízszintes síkban) mellső középtartásba. (Tenyér befelé.)
 12. Szünet.
 13. Negyedfordulat balra (jobbsarkon) bal lépőállásba oldalt, bal karlendítés mélytartáson át oldalt középtartásba (tenyér lefelé), jobb karhajlítás tarkóra, fejfordítás balra.
 14. Törzshajlítás balra, bal karlendítés mélytartásba. (Tenyér lábszáron, tekintet ballábon.)
 15. Törzsnyújtás, jobb karlendítés oldalsó középtartáson át mélytartásba és ballábbal alapállás.
 16. Szünet.
- (Még háromszor ismétlendő.)

III.

1. Jobb támadóállás oldalt, jobb karhajlítás tarkóra, bal karlendítés oldalsó középtartásba.
2. Törzshajlítás jobbra, kartartás csere.
3. Bal karnyújtás oldalsó középtartásba.
4. Szünet.
5. Törzsnyújtás és térdnyújtással nagy terpeszállás, karok oldalsó középtartásba.
6. Bal térdhajlítással bal támadóállás oldalt, törzshajlítás oldalt, jobb karhajlítás tarkóra, balkar oldalsó középtartásban marad.
8. Szünet.
7. Jobb karnyújtás oldalsó középtartásba.
9. Törzsnyújtás és térdnyújtással nagy terpeszállás, karok oldalsó középtartásba.
10. Páros karlendítés mélytartáson át mellső középtartásba (tenyér be), jobb lépőállás oldalt.
11. Jobb lábzarással hajlitott állás, páros karlendítés mély

és oldalsó középtartáson át magastartásba. (Tenyér be.)

12. Szünet.

13. Negyedfordulat a jobbtalpon balra, bal lépőállás oldalt, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Balkar mellső mélytartáson át.)

14. Balláb zárás, páros karhajlítás mellhez. (Tenyér le.)

15. Alapállás.

16. Szünet.

(Még háromszor ismétlendő.)

IV.

1. Hajlított állás (mérsékelt térdhajlítás), páros karhajlítás vállhoz. (Kezek ökölbe, kisujj előre néz.)

2. Nyújtás bal lépőállásba hátra, páros karlökés magastartásba. (Ujjak nyújtva, tenyér befelé.)

3. Bal védőállás hátra, páros karlendítés oldalt középtartásba. (Tenyér befelé.)

4. Szünet.

5. Emelés bal mérlegállásba (jobbtérd kissé hajlítva), karok maradnak. (Tenyér előre.)

6. Törzs és jobb térdnyújtással bal lábemelés (lebegőálláson át) térdemelésbe, egyidejűleg páros karlendítés mély- és középtartáson át magastartásba. (Tenyér befelé, bal alszár függőleges.)

7., 8. Szünet.

9. Bal lábnyújtás hátra bal mély védőállásba, páros karlendítés mellső középtartáson át mélytartásba. (Tenyér a földön.)

10. Jobb lábnyújtás a bal mellé, mellső fekvőtámasz. (Tekintet előre.)

11., 12. Szünet.

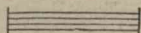
13. Jobb lábnyújtás, mély védőállás, páros karlendítés mellső középtartáson át mélytartásba. (Tenyér a földön.)

14. Negyedfordulat balra (jobbtalpon), bal lépőállásba oldalt, páros karlendítés oldalt középtartásba. (Tenyér lefelé.)

15. Alapállás ballábbal.

16. Szünet.

(Még háromszor ismétlendő.)

MÉSEJÁTÉK ANYÁK NAPJÁRA

Személyek:

Pali
I., II., III., IV., V. gyerek
Csikasz
Dörmencs
Bunkó
Nyikhanes
Anyá
Pásztor
Angyal

manók

I. JELENET.

(*Szin:* Fűves térség, néhány bokorral. Távolból egy kisváros tornya látszik ide. Üde, verőfényes kép.)

Pali: (8 év körüli fiúcska, tarisznya lötyög a hátán. Jön.) Majd megmutatom én, hogy nekem nem parancsol senki!... Hiába mondja Édesanya, hogy iskolába kell járni, mikor én nem akarok. Hogyisne! Olvasni, meg írni, meg számolni! Fújj! Ha nem tudom a leckét, a tanító bácsi látja el a bajomat. Mondhat Édesanya akármit, hogy így-ugy az én javamat akarja, hogy tanulás nélkül nem lesz belőlem semmi, — én már nem törődöm vele. Világgá megyek! Majd keresnek, majd sirnak utánam, tudom egy Istenem, de hát csak sirjanak! Én most már megyek világgá, vagyis inkább Tündérországba, ahol Hófehérke lakik, meg a hét törpe, meg János vitéz, úgy ám! Ott egész nap játszanak a gyerekek, nem kell iskolába járniok s a tanító bácsitól sem kapnak ki, ha nem tudják a leckét. (Leül egy bokor mellé s a tarisznyáját kezdi kibontani.) Most még falok egyet a hazaiból, aztán gyerünk, Tündérország felé! Bizony, hiszen az nincs is olyan messze. Nicsak, ott, ahol az ég a földre támaszkodik, ide nem több hét csuzlijárásnyinál, ott van a kapuja. Istenem, de gyönyörűséges! (Falatozik.)

II. JELENET.

Gyerekek: (táska a hátukon, jönnek.) Szerbusz Pali... Szerbusz... Nicsak, a Pali!... Hát te mit keresel itt?

Pali: Szerbusztok. Hová mentek?

I. gyerek: Hát az iskolába! Nem tudod, hogy délutánra berendelt a tanító bácsi?

II. gyerek: Hát persze, a szindarabot próbáljuk.

III. gyerek: Az ám, hogy holnap fel ne süljünk az Anyák napján!

IV. gyerek: Jaj, én úgy félek, hogy belesülök a szerepembe, pedig ott lesz Édesanyám is, meg Édesapám is, meg Terka néniék is.

II. gyerek: Bizony, az egész város ott lesz. Hát te Pali nem jössz, hiszen neked is van szereped a szindarban!

V. gyerek: Meg aztán verset is szavalsz. Az egész osztály irigyel, amiért te kaptad a verset, pedig vannak nálad jobb tanulók is, akik nem szavalnak.

Pali: No, most már nem kell, hogy irigyeljete. Menjete és szavaljátok ti a verset, mert én bizony nem megyek sem ma, sem holnap, sem eztán soha többé az iskolába! Az *Anyák napjára* sem megyek el. A szerepemet is átadom, játssza, aki akarja!

II. gyerek: Megbolondultál? Aztán mért nem akarsz iskolába jönni?

Pali: Mert tegnap megvert a tanítóbácsi és az Édesanyám is megdorgált, amiért a számtan leckét nem csináltam meg. De különben is, máshová megyek!

II. gyerek: No te hires, hát ezért? És hová indultál ilyen nagy dérrrel-durral, ha szabad kérdeznünk? (Kinevetik Pali.)

Pali: (Mérgesen.) Csak nevessetek, majd meglátjuk, ki nevet utoljára? Örülnétek, tudom, ha elárulnám, hova megyek, csakhogy abból nem esztek! Ti csak menjete komédiázni, az *Anyák napjára*! Alászolgája! (Végighever a fűvön és hátafordít a gyerekeknek.)

V. gyerek: Fiuk, ez a bolondját járja!

I. gyerek: Gyerünk, lássuk el a baját!

IV. gyerek: Nem, nem, arra most nincs időnk; mindjárt négy óra lesz s még eltalálunk késni. Ne féljete, majd megbünteti ökelmét a tanítóbácsi, de még a Jézuska is!

V. gyerek: Gyerünk, gyerünk, mert ráanksötétedik. Hagyjuk itt ezt a bolondot! (Elmennek.)

III. JELENET.

Pali: (A fűvön könyökölve fekszik. A gyerekek után néz, grimaszt vág és csufolkodva int feléjük.) Taknyosok! (Lehajtja fejét a fűre, ásít. A szinpad lassan elsötétül.) Ugy-e, drága Hófehérke, majd játszol velem!... S ti, hét törpék, majd versenytfutunk!... De ha én leszek a győztes, megráncigálom ám a szakállatokat! (Halkan nevet, szinte félálomban.) Kedves János vitéz, ugy-e adsz nekem egy fényes kardot?... Fényeset... éleset... fényeset... (Hirtelen felriad és majdnem sirva.) De nem... iskolába

többé nem megyek... Engem nem ver meg többé a tanító-bácsi... sem Édesanya... (Ismét mosolyogva.) Fényeset... éleset... fényeset... (Elalszik, a szinpad sötét.)

IV. JELENET.

Manók: (Fokozódó zajjal, morgással közelednek. Csup figurák, disznófejet, kutyafejet, vagy hosszú orrot, stb. mutató álarcban.)

Csikasz: Te Dörmenecs, én már ugyancsak fáradt vagyok! Hetedik éjszaka járjuk már hasztalan az erdőket, mezőket, bokros helyeket s egy fia valamire való zsák-mányra sem akadunk! Brumm, brumm, unom már!

Dörmenecs: Hej, Csikasz pajtlás, mondhatom, én is unom! De azt hiszem, a bajunk is meggyülik emiatt. Hiszen tudjátok, hogy Pókhasi, Manóország felséges királya, meglehetősen torkos felség és nem nagyon örül, ha üres kézzel térünk haza!

Bunkó: Ne legyen Bunkó a nevem, ha ebből ramazuri nem lesz! Ha már valami jó kiadós ember-pecsenyét nem szállíthatunk Őfelsége asztalára, legalább...

Nyikhancs: Pszt, manók, pszt!... Emberszagot érzek!

Dörmenecs: Nyikhancs te! Tréfálkozásra nincs most kedvünk, hallod-e? Ha hiába izgatod inyünket ilyen badar beszéddel, téged eszünk meg, hallod-e?! Én nem érzek emberszagot! Érez valaki közületek?

Csikasz: (Szaglászlik.) Én nem mondom, hogy azt érzem, de mégis, mintha valami olyasmit hozna erre-felé a szél.

Nyikhancs: Nyikhancs komátok sose téved. Ha megtaláljuk, egyik combja egészben az enyém lesz! Rendben van?

Mind: Rendben, csak vezess!

Nyikhancs: (Szaglászva.) Orrom megy a szag után, orrom után megyek én, ti meg jöttök én utánam, vezess, vezess, szagocska... (Pali felé közelednek.)

Dörmenecs: Aha!... Csakugyan!... Érzitek már? Nyikhancskám, csókkoltatom az orrodát!

Nyikhancs: Hurrá! Nézzétek, már meg is van! Nem megmondtam! Alszik és még hozzá gyerek!

Mind: Hurrá, hurrá! Éljen a Nyikhancs! Az egész balcombja az övé!

Csikasz: Járjuk el a manótáncot s fujjuk hozzá a manók diadalmi énekét!

Mind: (összefogóznak és Pali körül körbetáncolnak, miközben ezt éneklik)

*Üsd csak, szurd csak, vágd csak, öld,
Ahol éred, ott püföld!*

*Hej, Csikasz, Dörmenecs!
Ne sajnáld meg, csak gyötörd,
Rengjen alattad a föld!*

*Hej, Bunkó, Nyikhancs!
Huzzad a haját, fülét,
Vájd ki mind a két szemét,
Hej, manó, hajrá!
Hej, manó, hajrá!*

Pali: (Riadtan felül s megrémülve néz körül pityergősen.) Jaj, Istenem, kik ezek a furcsa alakok?... Csak nem vagyok már Tündérországbán? Nem, jaj nem, azok ott nem ilyen csufak. Ni, milyen utálatosan ugrálnak!

A manók: (harsányan föl kacagnak) Hát föl kegyeskedett ébredni a nagyságos urficskának? Hehehe, eszem a zuzáját! (Csipni, ráncigálni kezdik.)

Pali: (Rémülten vergődik, próbálja kiszabadítani magát.) Jaj, jaj, mit akartok tőlem, mit vétettem nektek, kik vagytok ti? Jaj, kérlek, ne bántsatok, inkább mindeneimet nektek adom!

Csikasz (csufondárosan) Ne félj semmit urficska, hiszen csak egy kicsit megnyuzunk!

Dörmenecs: (ugyanugy) Csak egy kicsit kivájjuk a szemedet, hehehe!

Bunkó: (ugyanugy) Csak egy kicsit fölszeletelünk, hihihí!

Nyikhancs: (ugyanugy) Csak egy kicsit kirántom a bal combodat, hahaha!

Pali: Jaj, kegyelmezzetek, inkább hazamegyek s lemondok Tündérországról is!

Dörmenecs: Hahaha! Hát Tündérországba akartunk menni? Ó, urficska, mi jobb helyre visszük kegyedet! Hallottad már hírét erdőket uraló hatalmas Manóországnak? Odaviszünk tégedet, finom falatocska, egyenest Pókházi király öfelsége konyhájára. Amint látom, jó husban vagy, hizlalni sem igen kell, hehehe! Hát még csak nem is örülsz? Hálátlan! Manók, fogjuk meg és vigyük!

Mind: (Megfogják, fölemelik és viszik.)

Pali: (sikitozva) Segítség!... Segítség!... Édesanyám!... Édesanyám!

(A szinpad lassan egészen kivilágosodik s egypár pillanatig üres. Pali sikoltozása egyre távolabbról hallatszik.)

V. JELENET.

Anya: (Kezét tördelve, kétségbeesetten siránkozva jön.) Fiam, kicsi fiam, Palikám, hova lettél? Jaj, ki mondja meg, hol keressem a fiamat? Tegnap délután elment hazulról s azóta nem láttam. Jaj, Istenem, mi lett vele? Hol töltötte az éjtszakát, mi érte, jaj, jaj, mi sorsra jutott?... Kitől kérdezzem, ki mondja meg nekem, merre ment a fiam? Már bejártam az egész várost, minden embert megkérdeztem, nem látta-e? S megkérdeztem a fákat, a csacska madarakat, a felhőt is az égen, hogy vajjon nem látták-e, nem tudnak-e hirt mondani szegény kisfiamról!... Jaj, énnekem, szegény anyának! Odaadnám mindenemet, még az életemet is annak, aki visszaadná a fiamat!

VI. JELENET.

Pásztor: (Suba a vállán, jön.) Ejnye, ejnye, miért sirsz, te szegény asszony?

Anya: Ne is kérdezze kend, mert nagy bánat ért engem. Egyetlen fiamat vesztettem el tegnap s azóta sirva járom a környéket, talán csak ráakadok. Mert ha nem, belehalok a bánatba!

Pásztor: Jaj, szegény asszony, nagy is a te bánatod. Mert hiába, minden anya ilyen. A lelkét is odaadná a magzatjáért!

Anya: Ha hét lelkem volna, mind a hetet odaadnám érte, csak még egyszer láthatnám! Ha látta volna, amikor gagyogni kezdett, hát még mikor járni kezdett! Hogy dédelgettem, hogy vezetgettem, hogy tanitgattam, oktattam a jóra, óvtam a rossztól, ha rossz volt is, megbocsátottam neki... Jaj, és most nincs fiam, elvette tőlem az Isten! — De bácsikám, maga pásztor ugy-e, és errefelé őrzi a nyáját, nem látta tegnap errefelé?

Pásztor: Már épp szólni akartam, hogy alighanem utbaigazithatlak, te szegény asszony.

Anya: (felujjongva) Jaj, az Isten küldte erre kendet. Mondja gyorsan, ha tud valamit!

Pásztor: Hát az ugy volt, hogy az este tereltem a nyáját a karám felé, amikor mintha szilaj énekszót hallottam volna, utána meg gyereksirást. No, gondoltam, a manók odafönről a hegyről, már megint erre kódorognak, dévajkodnak. De mivel nemsokára elhallgatott a zaj, nem ügyeltem többet rá. Te asszony, én amondó vagyok, hogy a manók vitték el a te fiadat.

Anya: Jaj énnekem akkor! Hogyan kapom én vissza azoktól a Palikámat?

Pásztor: Hát annak csak egy módja van. Add el

mindenedet: házadat, földedet, ruháidat, háziállataidat, tedd magad koldussá és vedd meg a világ legnagyobb gyémántját. Azt aztán vidd el holnap hajnalban, még mielőtt a kakuk hármat kakukolna, a manókirálynak, és kérd tőle cserébe a fiadat. Mert hallottam, hogy a manókirály palotájából hiányzik a gyémántmécset. Ha ezt megteszed, visszakapod a fiadat, máskülönben sohase láthatod!

Anya: Hogy megteszem-e? Mit bánom én, ha koldus leszek is, csak a fiamat visszakapjam! (El.)

Pásztor: (morfondirozva) Hát van olyan gyerek a világon, aki megérdemli és meg tudja hálálni az édesanya szeretetét?... (El.)

(A színpad ismét lassan elsötétül, jelezve, hogy megint éjszaka következik. A sötét színpadon a szín is megváltozik. Az erdei manók királyi palotájának kapuja látszik bal felől, háttérben erdő, jobbra szabad tér. Lassan hajnalodik; erdei hangok, madáracsicsergés, kakukszó hallatszik.)

Anya: (Jobbról jön. Rongyos ruhában, fáradtan.) Jaj, csakhogymár ideértem! Ha nem tévedek, ez már a manókirály palotája. Ó, édes Jézusom segíts, csak most segíts a fiamat visszaszerezni a kegyetlen manók karmából. Mindent úgy intéztem, ahogy az öreg pásztor tanácsolta. Eladtam mindent, koldussá tettem magamat és megvettem a világ legnagyobb gyémántját, hogy azon kiválthassam a fiamat. Ó, de megfáradtam, Uram, a nagy sietségben! Jöttem hegyen, völgyön, folyón keresztül, kő feltörte talpamat, tüske megtépte ruhámat, felvérezte testemet... De megfáradtam, Uram, s most csak azt kérem tőled én szegény asszony, add vissza a fiamat és akkor gazdagságnak fogom érezni a szegénységet, elmúlik akkor minden bánatom és áldani fogom a Te szent Nevedet...

Manók: (jönnek ki balról, a kapu mögül, keresgélve valamit.)

Csikasz: Hé! siessünk, szaporán! A szakács már köszörüli a kést a kis emberpalánta számára!

Dörmenecs: Csak azt várja, hogy a kakuk hármat kiáltson.

Nyikhancs: Dörmenecs pajtás ne fecsegjünk, hanem szaporán azzal az ételizesítővel, mert még kimaradunk a lakomából.

Mind: (Kutatva böngésszik a földet.) Kigyófarka, hangyatozás, békalencse, nyulfarkkóró, vénasszonyfű, farkasvirág, gyertek elő, izesíteni ételünket. Gyertek, gyertek, hadd vigyünk, mert forr a víz már odabent!

Anya: Jaj, Istenem, ezek a manók! Jézus segíts, én megszólítom őket. Hó, hó! megálljatok csak egy percre! Manóország királyát keresem, jó helyen járok?

Nyikhancs: (Meglepetve.) Nézzétek, megint egy ember! És még mondja valaki, hogy nincs szerencsénk. (Anyához.) A legjobb helyen jársz tubicám, hanem mit akarsz te a manók királyától?

Anya: A kisfiamért jöttem.

Mind: (Harsányan fölnevetnek.) A kisfiadért?

Dörmencs: Talán a csontjait akarod? Hehehe!

Nyikhancs: Gyerünk, fogjuk el ezt is!

Mind: Gyerünk! (Körülállják és táncolni kezdenek körülötte.) Csupd csak, szurd csak, vágd csak, öld! stb.

Anya: Jézus segits!

Angyal: (Futva jön, pallos a kezében.) Nem takarodtok, ti csuf gazok, ti minden jónak ellenségei! (Pallosát suhogtatja, a manók szétfutnak, az angyal utánuk fut a kapun keresztül, majd ismét megjelenik, Palit vezetve.) Gyere csak, gyere te rossz fiu! Eléggé megbűnhődtél már engedetlenségedért, amiért olyan könnyelműen elhagytad Édesanyádat, aki miattad majd meghalt bánatában. (Pali, Anya megölelik egymást.)

Anya: Fiam, drága Palikám!

Pali: (sirva) Édesanyám, hát nem haragszol rám? Miattam kész voltál koldusbotra juttatni magadat és még csak meg se dorgálsz? Drága anyám, mikor tudom meghálálni Neked, amit értem tettél?

Anya: Légy jó fiu, tanulj szorgalmasan és légy boldog az életben, ez a legnagyobb hála, amit tőled elvárok, fiam!

Angyal: És szeresd Édesanyádat, Isten után Őt szeresd legjobban a földön, ez az Ur Jézus Krisztus parancsa!

Függöny.

TANÍTÁSOK

az elemi népiskola VII. és VIII. osztályai számára

kiadott *Tanterv és Utasítások* alapján. Ára: 5.40 P.

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvét mellett eszközölünk.

FIGYELEM

Felhívjuk igen tisztelt Előfizetőink
szíves figyelmét, hogy a mai viszo-
nyokra való tekintettel, az előfize-
tési díjat befizetni sziveskedjenek,
mert csak így tudjuk biztosítani
a füzetek további pontos küldését.

VICSAY LAJOS

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK 5 1939 MÁJUS HÓ

MEGRENDELHETŐ: SZEGED, KÁLVÁRIA UTCA 5. SZÁM

Hősök szobránál

Ugy volt az akkor...
Pacsirtanótás reggelen,
Magyar rónán, völgyön, hegyen
Vihar zengése zugta át a dalt,
És harcba hívták a magyart.

Mind együtt voltunk akkoron:
Apa, fiu, testvér, rokon...
Aggastyánokból lettek daliák,
Csodákat látott a világ.

...Bár ilthon minden visszasírt,
Álltunk a gáton, mint a szírl.
Míg egyikünk tovább haladt,
A másik holtan ott maradt...

...Amerre nyugszik s kél a nap,
Vizek partján, fenyők alatt,
A távol délen, messze északon
Nyugszik a sok porló rokon.

...De hát nyugosztok-é?
Az álmom, mélygel sirba tértetek,
Együtt virraszt-e most is véteitek?
Boldog haza, béke, dal, szerelem...
Álmodtok-e még erről odalenn?

Nem! nektek nincsen álmodástok!
Látom!... látom... most is csaláztok.
A kezetekben újra puska, kard,
Hogy megmentésétek a magyart.

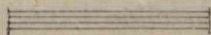
Hogy megmentésétek ezt az árva népet,
Mert nem jöhet el még a végítélet...
Látom, hogy roppan síroloknak zára,
S jöttek viharként megrabolt hazánkra:

A Dnyesztertől, a Visztulától,
Hullámaiból Piavénak...
Szemükben tűz, az ajkukon ének,
Ugy, éppen úgy, ahogy elmenének,
Jönnek ragyogva, mint tűzsillagok...

Apák, anyák! itt van a fiatalok,
Mátlkák, hlvcssek, mind itt van, ki elment.
Árvák! itt van apátok, a hős, a szent.

Boruljunk le e hős csapat előtt,
Mert nem pihenni jöltek vissza ök,
De hogy szívünkbe lángot gyujtsanak fel,
S az égre írják égő tűzbetűkkel
A meg nem törő végítéletet:
Hogy itt pihenni addig nem lehet,
Mig fel nem támad az a drága hon,
Amelyért ök meghallak egykoron.

Kántor Mihály.

Hősök Napjára

Kedves Gyermekeim!

Az év legszebb hónapjának, májusnak utolsó vásár-napjára virradtunk. A tél börtönéből kiszabadult természet feltámadása a tavasz, s ilyenkor, májusban öltözik fel csodálatos pompával az erdő, mező s a virágos rétek. De ha mindezeket a virágokat összeszednénk, s ráadásul valamennyire rácsókolnánk lelkünk meleg szeretetét, az is kevés volna erre a napra, amikor a hősökről emlékezünk s emléküknél rójuk le kegyeletünket.

Kik voltak a hősök? Miért mentek le, ha még itt lett volna a helyük, közöttünk? És ha elmentek, miért nem tértek vissza, szülőföldjük vadvirágos temetőjébe, ahol minden szülő, minden hitves és árva annyira visszavárja őket?

Az egész világon úgy ismerik a magyart, mint vitéz nemzet. Tudjátok-e, kedves gyermekek, mit jelent ez? Azt, hogy a magyar ember mindig szerette hazáját? Ennél sokkal többet! Hiszen más nemzetek fiai is szeretik hazájukat. Más népeknek is vannak hős katonái. De a magyar hős mindegyiknél több, mert többet ad hazájáért! A magyar

vitézségben, a magyar hősiességben mindig van valami, ami más népek vitézsége fölé emeli. Sohasem nézi azt, mit lehet, mi az észszerű. Valami ősi, királyi előkelőséggel a lehetséges határán túl is ad valamit a szívéből, a lelkéből, őszintén, bőkezűen. Ezért szebb, ezért több a magyar hős minden más nemzet katonájánál.

A hős a hazáért adja életét. Tudjátok-e, mi a haza? A költő azt mondja: az a hajlék, hol születtünk, hol a dajka altató dalt dudolgatott felettünk, udvar, hol tipegtünk s gyöngye kézzel a homokból aranyvárat építettünk... kert, hol virágot kötöztettünk bokrétába... templom, istenháza, hol először formáltuk ajkunkat a jó Isten imádására... falu, város, ahol vesszön lovagoltunk... határ, ahol tarkaszárnyu lepkét kergettünk... délibábos arany róna, ahol a szellő messze sikon sárga kalász ringatója... kéklő hegyek koszoruja, hol a tölgyek mohos alján kék ibolyák illatoznak... föld, amely őseink veritékét, véré, könnyét magába itta... amely megtermi azóta is mindennapi kenyerünket... Kárpátoknak büszke bérce, Tisza, Duna halmos tája, minden kicsi kis rögöcske, melyre Árpád apánk lépett... A haza mindnyájunknak édesanyja... Mindnyájunknak eltartója, ringatója, örök álomra hívogatója...

Hogyan szeressük ezt a hazát? Ahogy a hősök szerették. Hogyan szerették a hősök hazánkat?

Hittek a jó Istenben, az ő igazságában. Legyetek hát ti is először izig-vérig vallásosak. Lélek és szellem, erő és lelkesedés kell minden cselekedetbe, s ezek a szárnyaló, muzsikáló erők mind az Istentől erednek. Ez töltötte el a mi hőseink lelkét is, amikor megindultak dalos kedvvel, hogy gyermekeiket, családjukat, házukat, földjüket, hazájukat megvédelmezzék az ellenség ellen. Küzdöttek értünk, szenvedtek értünk, meghaltak értünk minden zugolódás nélkül. Vállalták a szenvedést, a kínokat, mert tudták, hogy velük a jó Isten, s ha életüket is kell áldozniok övéikért, áldozatuknak meglesz a méltó jutalma, hazájuk sorsa felvirrad. Ez az Istenbe vetett rendületlen hit adott erőt nekik ahhoz, hogy minden kötelességüket, minden szenvedésüket alá tudják rendelni olthatatlan hazaszeretetüknek!

Szerették, utolsó leheletükig szerették édes hazánkat. Tudták jól, hogy a magyar hazát csak vérrel lehet megtartani, mert vérrel szerezték honfoglaló őseink, vérrel tartották meg egy évezred viharaiiban őseink. Érezték, tudták, hogy a magyar föld vérrel szentelt drága örökségünk, amelynek elveszni nem szabad soha! Ez a föld adott nekik erőt a lehetetlen legyőzésére is, ez keményítette meg öklüket, adott nekik emberfeletti erőt, ha szemben álltak hazánk megrontóival. Ennek a földnek olthatatlan szere-

tete adta kezükbe a fegyvert, amellyel védelmezték annak minden drága rögét, s amelyet ellenség soha, csak a halál tudott kezükből kicsavarni.

De tudtak e hősök a hazáért dolgozni is. Mielőtt a zászlók alá álltak volna, ott szántottak, vetettek a határban nótaszóval, jókedvvel, Isten dicsőségét zengve. Ott verejtékeztek a műhelyben reggeltől estig, az utolsó erőmegfeszítésig, ott görnyedtek az irodákban lelket emésztő munkában, ott áldozták életük erejét az iskolák falai között a jobb, szebb magyar jövőért, mert valamennyien tudták, hogy a hazát csak munkával lehet megtartani. Igen, gyermekeim, így szerette a magyar hazáját ezer éven át. Egyik kezében karddal, a másikban ekével, szerszámmal, de akár az ekét, szerszámot forgatta, akár a kardot, mindig a hazáért tett mindent, minden gondolata azé volt.

Kedves gyermekeim! Erről beszél nektek ez a hősi emlékmű is. Ébredjete kötelességeitekre, hivatásotok s ifju lelketek legtisztább, legtermészetesebb öntudatára. A hősök intenek erre messzi tájakon elhintett sirjuktól, hozzátok kiáltanak most, akik a holnap magyarjai vagytok, hogy kövessétek őket a hitben, a hazaszeretetben, a munkás, dolgozó életben, legyetek hűek, önfeláldozók, ha úgy kívánja a haza, mert ők, akik egy szabad, nagy, ezeréves Magyarországért adták fiatal, drága életüket, nem akarnak, nem tudnak szolgaföldben nyugodni!

Itt álltok eleven étellel a nemzet legjobbjainak emléke előtt. De lelki szemeitek előtt álljanak örök példaként azok a hősök, akik megtanítottak mindnyájunkat a haza legforróbb, leglángolóbb szeretetére.

Lehet, lesz idő, amikor elcsüggedtek, megfáradtok a hazáért való lankadatlan küzdelemben. Jőjjetek el akkor ide, ehhez az emlékműhöz s szálljatok magatokba. Kérdezzétek meg azokat a hősöket, akiket ez emlékmű hirdet, van-e célja, van-e értelme a további küzdelemnek? Ők megnyugtatnak benneteket, új munkára serkentenek majd, hiszen ők sem tették le az első ütközet után fegyvereiket, hanem küzdöttek tovább, inukszakadtáig, utolsó lehetőségükig, a haláláig!

Kedves Gyermekeim! Kövessétek őket, legyetek méltó utódaik e hősöknek, úgy áld meg benneteket a Magyarok Istene!

A hős

Nem az a hős, ki szük mellén dobot hord,
És felveri a föld hátán a sok port!

Nem az a hős, ki minden fényes utra
Árnyékot vet és nyelvét égig nyújtja!

A hős nem gázol könnyben és aranyban.
A hős szívében alázat-harang van.

Mikor a sors nem dobja ránk haragját,
A hős elbukik, hogy ki ne kacagják.

Darócot ölt s mint a mezők parasztja,
A föld sarát kenyérheggyé dagasztja.

Vagy a vadonban szövő medve-álmát
És mint a szent, káprázatos csodát lát.

De ha iszonyat zug végig a földön,
A hős az éjből Toldiként előjön.

Amit örült kéz szétszort és lerontott:
Helyére tesz minden követ és csontot.

Birokra kél a végzet-farkasokkal,
S villát ragad, ahol szemét, mocsok van.

Babéresőt szór rá a rettegő nép,
Mikor a füstből és lángból előlép.

Körülötte kigyulladnak a fáklyák
S minden idők és népek megcsodálják!

Sugár Béla.

Honvédroham

(A világháboruban elesett magyar hősök dicsőségére.)

Tudjátok-e, mi zúg a fellegekben?
Zord Istent hord ölében a vihar.
Rohanva ront, a háztetőt letépi
s a fákra sújt tüzes villámival.
Tudjátok-e, mi zúg a fellegekben,
Tudjátok-e?

Magyar honvédek mennek támadásra,
 hogy összezuzzák honuk ellenét.
 Lelkük haragja zúg a fellegekben
 s villámai cikáznak szerleszét.
 Magyar honvédek mennek támadásra,
 Magyar Bakák!

Nem kényes, cifra had! Már megtiporta
 haláltüzszer rozzant testüket, —
 de föld alól is előhívja őket
 a Kötelesség, Haza s Becsület.
 Nem cifra had: a halál a gazdájuk
 s a — Becsület!

Sár-szennyes földodukból hömpölyögnek
 elő; szemük alélt, mellük liheg...
 Tépett ruhára vasba öllőzötten
 vakondokokból lesznek tigrisek.
 Fáradtan, étlen-szomjan talpraállnak
 és — Előre!

Rájuksikolt a srappell, mint a vércse,
 ha leshelyéből zsákmányára ront,
 géppuskák jégesője söpri őket:
 ritkul... ritkul... de büszkén áll a front!
 Rájuksikolt a srappell, mint a vércse,
 de áll a front!

És megy előre, mint a tüzes láva,
 a földön kuszó néma fürgeteg...
 Jaj annak, kinek közelébe ér el,
 mert azt tekintetével fojtja meg!
 Folyik előre, mint a tüzes láva,
 e vasfolyam.

Fegyver ropog, repül a kézigránát,
 sikolt, zokog ezernyi harcigép,
 sísíterg a lángvető, az akna robban,
 megreng a föld és leszakad az ég...
 Fegyver ropog, repül a kézigránát,
 inog a föld!

Ég a falu a terhes éjtszakában,
 lángjában ördögök hada forog...
 S most... robban a bomba, csattan a gránát,
 riadva hördül százezer torok:
 — hiába tűz, az ördög, bomba, gránát —
 Rája, Rajta!

*S ha van pokol, hol forró lángok égnék,
 hová vak örültek száza rohan,
 hol csont törik, a hus szakad a testben,
 a poklok pokla ez: honvédroham!
 Kiömlő vérből forró lángok gyulnak,
 Rajta, roham!*

*(Jaj, Jézus, nincs karom!) — Sebaj, előre!
 Szuronyt neki! Ne sajnáld, vágd, csak üsd!
 (Anyám... fiam!) — A rohamkést, előre!
 Nincs irgalom! — (Megfojt a gáz, a füst!...)
 (Jaj, Jézus, meghalok!) — Sebaj, előre!
 Most áll a bál!*

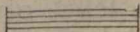
*És zúg a harc a lángban, füstben, porban,
 tombol, zuhog, rikoit sok bőszen elem, —
 egy percre csönd... megáll a sziv verése,
 aztán Hajrá! Miénk a győzelem!
 Miénk az állás lángban, füstben, porban
 s a Győzelem!*

*...A bőszen tusák helyén a felkelő nap
 halott honvédet egyet sem talál...
 Másé a földi sir s babér! — Övék a
 Harcok Harca s haláltalan halál:
 A bőszen tusákban nem hal meg a honvéd,
 csak elesik...*

*Mert tudjátok-e, holdas éjtszakákon
 kik járnak fent a szép felhők felett?
 S ki a vezér, ki dús biborpalástban
 vezényli ott a harci-rendeket?
 Kik járnak fent a jodros fellegekben,
 tudjátok-e?*

*Elésett hősök ők... a Hadak Utján,
 előttük Szent László király halad,
 vezeti őket örök, új családokra:
 Hazáért halni mindig kész hadat!
 Honvédek ők ott fenn a Hadak Utján,
 Magyar Bakák!*

Vitéz Rózsás József.

Néhány szó a szemléltetésről

Régen ismert és közkedvelt dolog a szemléltetés, épp ezért nem hiszem, hogy újat mondhatok, csupán rövid összefoglalásra szoritkozom, mely mindenkit megnyugtat, hogy ezt már régen így tesszük, tehát dolgunkat jól végezzük.

Tudjuk, hogy tanításunknak egyik legfontosabb, mondhalnám nélkülözhetetlen része a szemléltetés. A jó szemléltetés gyakran fontosabb, mint a legszakszerűbb magyarázat, mert a gyermek a legtökéletesebb szóbeli leírás alapján sem tudja a szóképzethez a helyes tárgyképzetet kapcsolni, ha azt a bizonyos dolgot soha nem látta, nem volt a kezében, nem emelte meg, nem szagolta meg, nem tapintotta meg, vagy csak felületesen, távolról, vagy talán csak valamikor régen látta, de akkor a szóképzet még hiányzott.

Ha a szemléltetés elmarad, az nagy részt »tanítói kényelem«, vagy »jóhiszeműség«. Gyakran valóban azt hisszük, lehetetlen, hogy a gyermekek ne ismernék ezt vagy azt, de a legtöbb gyermek csak néz, de nem lát. Épp ezért inkább tizszer mutassuk be ugyanazt, mint egyszer sem.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy a szemléltetés nemcsak a szemnek szól, hanem lehetőleg az »összes érzékszervnek«. Például: ha a gyermek mindég csak látta a barackot, látás útján meg is ismeri, de sötétben tapintás útján nem tudja megkülönböztetni az almától, ha még soha nem volt a kezében, mert nem ismerheti az alma sima és a barack bolyhos tapintatu felületét. A súlyokat sem elég csak nagyság szerint ismertetni; a súlyokat emelgetni is kell, hogy más tárgy emelésénél elgondolhassák, hogy milyen nehéz lehet. Előfordult, hogy osztályomban egyik gyermek azt mondta, hogy 1 kilogrammot már nem tud felemelni, egy másik meg azt mondta, egy mázsát is el tud cipelni s mikor megkérdeztem, milyen nehéz lehet az olvasókönyvünk, 5 dekagrammtól 1 kilogrammig a legkülönbözőbb súlyt mondták. Egy korsó ürtartalmáról, amely $\frac{1}{2}$ liter volt, — dacára, hogy ott állt mellette a deciliter és a liter, — 2 decilitertől 5 literig a legkülönbözőbb ürtartalmat mondták, de miután egy pár edényt megtöltötünk vízzel, elég sokan megközelítően megmondták, hogy körülbelül talán $\frac{1}{2}$ liter a korsó ürtartalma.

Előszóval soha sem lehet oly élénk képet festeni a növényekről, állatokról, gépekről, vegytani, fizikai kísérletekről, hogy a gyermek helyes, tiszta fogalmat szerezhessen. Előfordult, hogy »kísérletképen« először hosszasan magyaráztam, milyen a mocsári gölyahir, a gyerekek rá-

mondták, tudjuk, ismerjük, szedtünk már, de amikor megmutattam az addig elrejtett mocsári gólyahírt, csodálkoztak, hát ez az? — nem ezt gondoltam, — másképp képzeltem el. Vagy például magamról is tudom, hogy mikor Hollandiában, az Északi-tengernél megláttam a dűnákat, én is meglepődtem, hát ilyen az? Földrajztanulásom alapján egészen más fogalmat alkottam magamnak a dűnáról.

Szemléltessünk, cselekedtessünk sokat, sokszor, sokféleképen, mert minden újabb szemléltetésnél még valamit appercipálhat a növendék. Más és más dolgot vehet észre, vagy vétetünk észre, vagy amit nem elég jól látott, azt másodszor, vagy harmadszor veszi észre.

A szemléltetéshez tartozik a jó »hangsúly« is minta olvasásnál, vers elszavalásnál, de különösen kicsiknél mesemondásnál. Emlékszem, egy alkalommal, mesemondás közben, egy törpe és egy királykisasszony párbeszéde volt, egy pár kisfiú azt kérte, tessék ezt újra elmondani. Kérdeztem, miért? — nem hallottátok? — nem értettétek? — azt felelték — úgy tetszett, oly szép volt, hogy a törpe morgósan, oly titokzatosan, s a királykisasszony olyan finom, vékony hangon beszélt.

Gyakran »ötlethiány« az oka, hogy nem szemléltet a tanító. A szertár gyakran nem rendelkezik mindazzal, amit szemléltetni szeretnénk, de jóakarattal, szorgalommal a tanító sokat összegyűjthet, ha a napilapok képes mellékleteit, — amelyek legtöbb helyen ugyis tűzbe kerülnek, — a reklámcédulákat, képes levelezőlapokat, avval a gondolat-tal nézi, »mit használhatok ebből az iskolában?« — akkor rengeteg szemléltető anyagot gyűjthet össze a hivatását és tanítványait szerető tanító. Például: hősök emlékműve, hazánk nagyjainak arcképe, népviseletek, városrészek, víz-esések, különböző gépek, találmányok, stb.

Inkább »hasznolt« szemléltessünk, mint semmit. Például. Aranyról tanítok, ha nincs arany, lehet kvarcon levő pirittel is szemléltetni, de megmondom, hogy ez nem arany, de az is így helyezkedik el, ehhez hasonlóan fordul elő. Ez is többet ér, mint semmiféle szemléltetés. Ha még hasonló dolgot sem mutathatunk, akkor a rajzolóshoz folyamodunk, bár nem pótolja a természetet, mégis nagy értékű. A rajz lehet »megerősítő« célzatu, mikor például a természetben, kiránduláson látottakat, vagy egy fizikai kísérletet sematikus rajzzal megerősítünk, emlékezetbe vésünk. Továbbá lehet a rajz »pótló« eszköz is, ha nincs módunkban a valóságot szemléltetni, vagy ha a természetes szemléltető eszköz olyan kicsi, hogy a gyermekek alig, vagy nem láthatják. A rajz ne legyen soha túl részletező, ha azt célozza, hogy a gyermekek is lerajzolják, mert a gyermekek nem is mernek akkor hozzákezdeni,

mert úgy érzik, ezt úgy sem tudják lerajzolni. Akinek azonban nagy rajzkészsége van, az megteheti, hogy beszéd közben egész kis tájképet, jelenetet felrajzolhat szórakoztatás, megértetés, figyelem élénkítése céljából s az ilyen rajz lehet, sőt legyen is minél természetesebb.

A szemléltetés legértékesebbje a jól előkészített, előre megbeszélt »kirándulás«, ha minden gyermek tudja, mit, hol kell megfigyelni, feljegyezni, megszámolni, lerajzolni, stb.

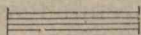
A legujabb szemléltető eszköz a »vetítés« és a »mozgó-kép«, melynek nagy előnye az, hogy mindig kényelmesen rendelkezésünkre áll s mindent élethűen, mozgásban, környezetben mutat be. Például trópusi állatokat, tengerfenék titkait, magas hegyek, havasok szépségeit, növények fejlődését gyorsított ütemben, állatok futásmódját lassítva, vegytani kísérleteket, iparcikkek előállítását, vetítógép segítségével szemléltethetnénk a legpontosabban.

Bizva az iskolák felügyelő hatóságainak megértésében, az iskolák érdekeinek előmozdításában, hogy iskoláink minél előbb fel lesznek szerelve vetítógépekkel, filmszalagokkal, mint az olasz, német, holland iskolák nagyobb része már régen.

Addig is alkalmazzuk a szemléltetés többi, sokféle rendelkezésünkre álló eszközét a legnagyobb lelkiismeretességgel s tanításunknak meglesz a kívánt, elvárható jó eredménye!

Budapest.

Barabás Ilona.

B E S Z É D E K

Igazgató nyugálombavonulására

Igen Tisztelt Igazgató Ur!

Kedves Barátom!

Mélyen meghatva s átérezve e pillanat jelentőségét, ünnepélyességét, mely a szívünket, lelkünket átjárja, álunk itt előtted, hogy mielőtt magára hagynád iskolánk, amelynek hosszú évtizedeken át hűséges vezetője, irányítója voltál, a szeretet, tisztélet és hála virágaival árasztunk el téged; megköszönjük sok-sok jószágod, nemesszívűséged, amellyel irányítani, vezetni bennünket szíves voltál s hogy további életedre a jó Isten áldását kívánjuk a jól megérdemelt munka utáni pihenéssel, jó egészséggel szeretteid körében.

Negyven éven át szolgáltad lankadatlan buzgalommal, ritka becsületességgel, példaadó szakértelemmel a népiszkolai nevelés és oktatás szent ügyét. Harcos katonája, vezetője, fanatikus hive voltál ez iskolának, amelynek életed javát, minden tehetséged és erőd oly önzetlen gesztussal felajánlottad.

A fegyvered, amellyel küzdöttél, mindig makulátlan volt, s ha küzdened kellett, azt sohasem a saját javadért, hanem iskolánkért, kartársaid szellemi és anyagi érdekeiért tetted!

Mélyen tisztelt Igazgató Uram! Kedves Barátom, nyugodtan mondhatjuk: jó harcot végeztél! Négy évtizeden át szolgáltad önzetlenül iskolánkat s voltál annak közszertelben álló tanítója, majd vezetője, igazgatója. Feletteseid jól választottak, amikor benned látták a méltó vezetőt s hálát adhat e község apraja-nagyja is, hogy választásuk oly szerencsés volt. Hosszu pályádat azonban nem annak ideje, hanem értékesége, tartalma, gazdagsága teszi páratlanná.

Mindazt a sok reményt, amit mi, legközelebbi munkatársaid akkor már érdemekben gazdag, jóhírű személyedhez fűztünk, azok mind valósággá lettek a te bölcs irányításod alatt s igazi irányítója voltál e falak közti munkának nemcsak a boldog béke, a romboló háború, hanem az azt követő, szörnyű szenvedéseket magában rejtő gyászbékében is, amelyet országunk szétdarabolása hozott nemzetünk egére.

A te nagy, és a jó magyar tanítóra annyira jellemző hivatásszereteted tette iskolánkat virágzóvá, elismertté, a magyar nemzetnevelés egyik oszlopává. Jól látta ezt felet-

tes hatóságod is, amikor most, amidőn a rengeteg munkában megfáradva, végre a jól megérdemelt pihenésre térsz, tudtul adja legfelsőbb elismerését azért a fáradhatatlan, önzetlen munkáért, amelyet e nemzet érdekében kifejtettél. Köszönjük ezt neked, akik láthattuk nemes törekvésed bimbózását és virágbaborulását. Köszönjük, mert nemes példát adtál élénk, minden magyar nevelő elé, hogyan kell ma a nemzetnevelőnek élnie, dolgoznia, munkálkodnia édes magyar hazánk javára! Köszönjük neked, hogy megtanítottál — éppen nemes példáddal — arra a nagy önzetlenségre, amelyet ma mindenkitől megkövetel a haza, amely ma nem adhat méltó bért az ő fiainak munkájáért, hiszen darabokra tépve, kifosztva maga is szenved.

A te nemes szived összeforrott a bölcs vezetésed alatti tanítótestületével s ez tette lehetővé azt, hogy akaratumk a te vezetésed alatt egy célra irányult, cselekvésünk egy hatalmas tettben fejeződött ki: a lendületes, lelketformáló munkában.

A te példád állítjuk továbbra is magunk elé, a tied, mert te voltál az, aki a munkában, kötelességteljesítésben mindig előljártál, mások helyett is dolgoztál. Pontosság, lelkiismeretesség jellemzett mindenben s lehet-e ma szebb eredményekkel felruházva nevelő, mint aki nemzete jövőjét készíti elő? Amikor mások pihentek, te akkor is dolgoztál, a munka megtestesült szobra voltál.

De tudtál ember is lenni, melegszívű, velünkérző barát is, aki a rideg rendeletekből is mindig meleget tudtál kicsihozni s ha valamelyikben sérelmet láttál, amely munkatársaidat érték, a megtámadott védelmére keltél, fel-emelted tiltakozó szavad orvoslásért s nem eredménytelenül.

Éppen ezért senki sem látott feletttest benned, mert magad is leereszkedtél közénk barátsággal, nyájas magatartásoddal, de senki sem érezhetett körödben mellőzést, mert mindenkit magadhoz emeltél jóindulattal, szivességgel, becsüléssel.

Nyitva volt szived mindenki előtt, mint ajtód, amely téged sohasem különített el munkatársaidtól, vagy a szülőktől. Tekintélyed nem is a kipárnázott ajtók litokzatos rejtélyességén, a hatalom külsőségein és éreztetésén nyugodott, hanem bölcseségeden, nagy tudásodon, igazságérezteteden s szereteteden, amellyel kormányoztál, irányítottál, vezettél bennünket.

Egészséges, egységes közszellemet teremtetél testületünkben, amelynek levegőjében jól érezhette magát s örömmel munkálkodhatott mindenki, mert meg lehetett győződve, hogy nem érhet itt senkit bántalom, sérelem, igaz-

ságtalanság: örködött azon a te jóságod, igazságod, tapintatod.

Igazgató Urunk, szeretett Barátunk, most, amikor el kell válnunk tőled, ne vedd e bucsut véglegesnek, hanem csak olyannak, mint amikor az ember este elválik valakitől, akivel reggel újra összetalálkozik. Te most félreállsz a munkából, de továbbra is itt maradsz közöttünk, részt veszel munkánkban, s mi örömmel s tisztelettel sietünk hozzád mindig, amikor ezt megengedni szíves leszel. Mert nem szakadhat el tőlünk az, akinek szelleme, cselekedetei, lelke itt él közöttünk, e falak között s akire továbbra is úgy tekintünk fel, mint vezetőnkre, példaképünkre, igazgatónkra!

Adjon a jó Isten neked, kedves Barátom, sok-sok egészségben eltöltendő évet s a jól megérdemelt munka utáni édes pihenést a te jutalmazásodra s a mi örömünkre!

Az iskolát elhagyó gyermekeknek

Kedves Gyermekeim!

Péter-Pál napja nagy ünnep a magyar ember életében. Ezen a napon kezd Isten nevével abba a nagy munkába, amely bekoronázza egész évi fáradozását, s amely megadja számára s a mi számunkra is a mindennapi kenyeret. Amikor pedig elvégezte az aratást, s a végén, az aratóünnepen újra hálát ad a jó Istennek áldásáért, azért, hogy gazdag termést adott munkájára.

Péter-Pál ünnepe nekünk, tanulóknak és tanítóknak is ünnepünk. Ezekben a napokban fejezzük be mi is aratásunk s ezen a napon adunk hálát a jó Istennek, hogy egészséget, erőt s munkakedvet adott, amivel tíz hónapon át munkálkodhattunk lelkünk s testünk kiművelésére.

Nektek, kedves gyermekeim, kétszeres ünnep e nap, mert ezen ünnepélyes alkalommal vesztek bucsut attól az iskolától, amelyben éveken át szorgalmasan tanultatok, s ahonnan most kilépve, bekerültök az élet nagy iskolájába, hogy folytassátok azt a munkát, amelyet itt tanultatok, ebben a kis iskolában: a jó Istennek tetsző életet, a hazát szerető lelkes odaadást, a becsületes munkát végző kötelességtudást.

Ebből az alkalomból szeretnék hozzátok néhány szót szólani, kedves gyermekeim, már nem mint tanító a tanítványaihoz, hanem mint szülő a gyermekéhez, aki hosszú, messzi utra indul. A jó édesanya utipogácsát ad utra valóul távozó gyermekének, most hát én is ilyen utra valóut szeretnék adni nektek, amit ha nem is ehettek meg,

de megmarad emlékezetetekben, s ha megőrzitek, biztos irányítótok lesz azon az uton is, amelyet az életben jártok.

Ti most kimentek az életbe, sokan közületek talán már holnap munkába állnak. Az emberek, akik közé most léptek, talán nem lesznek hozzátok olyan szeretettel, mint szüleitek, vagy nevelőitek voltak, hiszen mások nehezen áldozzák fel érdekeiket a ti boldogulástokért. Talán kevesebb szeretettel, több szigorral ítélik meg majd tetteiteket s legfeljebb cserébe adnak majd némi szeretetet szeretért, örömet örömért.

Ez azonban ne ijesszen meg benneteket, kedves gyermekeim. Sok jónak és nemesnek magvát hintették el lelketekben a jó szülői kezek, amelyeket azután a mi munkánk is fejlesztett, ápolgatott. Ezeket a most már kikelt magvaeskákat nektek kell tovább gondoznotok, mert ezek fejlesztik lelketekben a tűrés, remény, kitartás, engedelmesség, udvariasság, emberszeretet s mindenekfelett a jó Istenben való hit s a haza iránti forró szeretet gyümölcsét. Tudjátok azt is, hogy ma magyarabb magyarok s embe-
rebb emberekre van szüksége szegény hazánknak, hogy beteljesüljön mindnyájunk vágya: a feltámadás!

Kívánom, hogy a jó Isten áldása kísérjen végig utatokon, s hogy ezt az áldást mindvégig megérdemeljétek. És ha olykor szenvedést mér rátok a sors, mert ez együtt jár az örömmel, boldogsággal, mint fénnel az árnyék, nappallal az éjtszaka, ne csüggedjete el, ne essetek kétségbe soha, tudjátok jól, hogy az Isten soha nem hagyja el a Benne bizókat. Ez a hit enyhítse fájdalmatokat, ez adjon erőt a csapások elviselésére, ez óvjon meg benneteket a csüggedéstől.

Szeressétek és zárjátok szívetekbe édes szüleitek drága képét, hiszen ott volt az ő körükben a ti legmelegebb fészkeitek, ahová mindig, mindenholnan vágyva-vágyik vissza az ember. Legyetek hűséges, engedelmes fiai továbbra is jó szüleiteknek, hiszen úgy sem tudjátok mással meghálálni azt a rengeteg gondot, munkát, törődést, amit ertetek viseltek.

Legyetek hűséges, engedelmes gyermekei ennek a magyar hazának, amely mindnyájunknak édesanyja, amely bölcsőnk ringatta, s amely majdan koporsónkat fogadja ölébe. Földjén folyt apáink vére, s amelyhez minden szent nevet egy ezredév csatolt. S ha valamikor, úgy ma kellenek igazán derék, hazájukat mindenekfölött szerető, érte minden áldozatra kész, érte mindent, munkáját, fáradságát, még életét is feláldozni tudó magyarok. Akiben nem él a szeretet szülei és hazája, szántóföldje és minden iránt, ami magyar, annak üres a lelke, üres, kihűlt a szíve, szeretni nem tud, vagy ha szeret is, azt önzésből teszi s csak addig,

amíg az neki hasznos. Ugy-e, nem feleditek el ezt soha?

Legyetek mindig igazságosak, békétűrők s ne viszonozzátok az igazságtalanságot. Látjátok, gyermekeim, az igazság mindig legyőzi a hazugságot! Vagy nem azt gondoltuk már, hogy trianoni rabságunkból nem lesz soha feltámadásunk?! Nem azt hittük, hogy soha nem virrad már fel a magyar igazság hajnalhasadása? És ime, a múlt évben, Szent István esztendejében eljött végre ez a hajnalpirkadás, felragyogott az igazság diadalmas napja s mindazok, akik ellenünk voltak, akik bennünket husz évig csak megalázni tudtak, most — megaláztattak s a mi igazságunk diadalmaskodott! Az Isten nem türheti az igazságtalanságot, s ha olykor úgy látjuk is, hogy legyőzte azt a gázság, az csak látszat, a jó Isten próbája, amelyet ha kiállunk, ránk köszönt újra a feltámadás szent órája!

Amit hivatásotok, kötelességeitek parancsol, az mindig szent legyen előttetek. Ez lesz boldogságtok alapja. A kötelességtudó, szorgalmas embert mindenki szereti, megbíznak benne, s elősegítik boldogulását. A kötelesség teljesítésével együtt jár az önmegtágadás szép erénye is. Gyakran le kell mondanunk szép vágyainkról, mert azok teljessége sok áldozatba, vagy mások kárára válnék. Az az ember, aki nem tanulta meg a lemondást, az hamar kétségbeesik, elcsügged, s olyan lesz, mint a szárnyát tört madár, lezuhan az út porába. Tudjatok parancsolni vágyaitoknak, ne kergessetek álomképeket, akkor nem fogtok csalódni soha.

Semmi sem olyan megnyerő, mint a mások iránt tanusított gyöngéd figyelem, az udvariasság. A figyelmetlenség sért, durva lélekre vall, akit senki sem szeret. Kerüljétek el tehát azt, hogy durva viselkedésetekért megvesse-
senek mások.

Ne nézzétek mindig az életet a gyomor, az arany szempontjából. A pénz nem minden, a gyomor megtöltésén kívül még sok mindenre szüksége van az embernek. Aki mindig ezt keresi mindenben, az olyan, mint az agyagból készült sonka, vagy a papírból csinált virág: a külseje hasonlít ugyan a sonkára, vagy a virágra, de ha beleharapunk, egy darab sár kerül a szánkba, ha megszagoljuk, csak papír, vagy a ragasztó szagát érezzük. Bizony, gyermekeim, adjátok meg a testnek azt, ami a testé, de nekünk lelkünk is van, amely szintén megköveteli a maga táplálékát. Mi ez a táplálék? Az imádság, a jó szorakozások, a jó könyvek olvasása, a jó társaságok, a testet-lelket üdítő kirándulások, egyszóval minden, ami nem ártalmas sem testünkre, sem a lelkünkre.

Most azonban nem folytatom mindezt tovább, eleget hallottátok már tőlem máskor ezeket a soha eléggé nem

ismételhető dolgokat, elkövetkezett a bucsu, az elválás pillanata.

Vigyétek magatokkal ezeket a kis pogácsákat s áldjon meg benneteket a jó Isten, hogy nemes lelkű, szorgalmas, derék, becsületes, engedelmes fiai legyetek hazánknak, öröme, büszkesége jó szüleiteknek, mindig szívesen látott vendégei iskolánknak és szülőföldeteknek!

Isten áldjon meg benneteket!

Egy vándor magunk közül

(A magyar tanító.)

*Jön, megy... Ne kérd soha, hogy merre, honnan?
Az Isten küldi: szántani a porban,
Töretlen földeken...
— És ő megyen.*

*Ruhája vedlett, mint az őszi fáé, —
És mégis szebb, mint sok gazdag királyé.
Arcán, kezén sok-sok barázda ráncá mélyül,
De ha jobban nézed, sima tóvá szépül.
Vállán tarisznya, — álomszötte jószág, —
Nem látja senki, senki, csak maga.
Szántóföldjéről ezzel jár haza,
S ezzel megyen földjére indulóban.
Tarisznya mélyén annyi, annyi jó van:
Gyémántmagok sok-sok száza, ezre, —
S elosztja mind. Magának nem jut egy se.
Mindig csak vet... csak szórja a magot,
Magának termést soh'se aratott, —
Csak egy fakó kis fejfát faragott.*

*És — csak megy, megy minden hajnalon
Barázdát vágni újabb ugaron.
Mögötte nyárnak hamvas himpora,
Előtte titkok hosszú nagy sora.
A hátán mély seb. — Élet-ostora
Irdalta rá apránként, munka közben,
Tavaszban, őszben, téli ködben,
Ahogy a lelkek földjén szórta kincseit
Azoknak, kikről tudta: nincs nekik
Másuk, csak megnyílt, hófehér szívük,
És annak mélyin szent gyerek-hilük...*

— És csak megy... Az ajka fel se jajdul.
 A szívverése még se, még se halkul.
 Sőt egyre izzóbb akarása, tette,
 Mióta népünk judásláncra verve
 Nyög, sir s úgy várja kinja megszűnését,
 Az új tavasznak nyárba zendülését.
 Azóta izzóbb akarása, tette,
 Ha busan felnéz a magyar keresztre, —
 S tarisznya fészkit maggal megtetézve
 Megy, mendegél... és készül új vetésre.

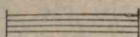
Megy... megy... Ne kérd soha, hogy merre, honnan?
 Az Isten küldi: szántani a porban,
 Töretlen földeken...

— És ő megyen.

Ruhája vedlett. Lépte roskatag.
 De elfáradni néki nem szabad.
 Ó, annyi dolga van még öneki!
 Nehéz az útja, mégis isteni:
 Alvó szivekbe fényt vetíteni.
 Tövisét lépni gallyáról a fáknak,
 Kezét megfogni, kik sötétbe járnak.
 Az elhagyotthoz odaszólni halkan,
 És megtudni, hogy mi sikong a jajban?
 A síró szemnek könnye mit beszél?
 S hogy mért kesernyés, barna a kenyér?

És csak ő megy, megy minden hajnalon.
 Nem hagy a földjén mit se parlagon.
 S amig vetésén napfény repdes el,
 Egy messzi hang biztatja csendesen:
 Majd tul az Égen, vagy tán még odább,
 Amelynél nincs már messzebb, vagy tovább,
 Ahol nem gyarló emberszó ítél,
 Hanem az Isten, aki mindig él,
 A magvetőnek ott utalják bérét,
 Ott fűzi egybe a sok kincses kévét —
 S míg aratását maga is csodálja,
 A mindig élő Isten azt megáldja,
 Őt asztalához odaülteti,
 A magvetésért ott fizet neki!

Móra László.

Tornaünnepély műsora

Közeledik a tanév vége, az iskola felé fordul minden érdeklődés nemcsak a szülők, hanem a társadalom részéről is. A tanulók számot adnak egész évi munkájukról, jobban mondva tanítójuk, nevelőjük munkájáról. De maga a tanító is örömmel várja e napot, amikor egész évi fáradságos, egész lelket kívánó munkájának aratása történik. Várja a tanuló is, hiszen itt bizonyíthatja be tanítójának, szüleinek, hogy milyen értékes ismereteket szerzett magának e tíz hónapban. Várja a szülő is, aki ebben az egyetlen ünnepi délelőttben kapja meg a képet gyermeke fejlődéséről, haladásáról. Nem közömbös tehát a tanító részéről, hogy ez a bemutató, vagy beszámoló valóban olyan legyen, amelyet munkája megérdemel s amelyben szabadon megnyilatkozhatson egész évi fáradságának minden felfedezhető gyümölcse.

De talán egyetlen évvégi beszámoló sem számíthat olyan osztatlan érdeklődésre, mint a tornaünnepély, melyet minden iskolában megtartanak. Felejtethetetlen ez nemcsak a szülők, hanem a gyermekek számára is. Itt mutatják be a tanulók ügyességüket, amit tíz hónap alatt szereztek az iskolában. A szülő éles szeme is felfedezi gyermekében a haladást, azt, hogy az ő eddig magában játszadozó gyermeke milyen »jól mozog« a többi között, milyen jól találja magát osztálytársai között, a társaságban. Mert minden szülő kíváncsi erre, hogyan cselekszik, hogyan nyilvánul meg gyermekének egyénisége a többiek között. Erre pedig soha jobb alkalom nem nyílik számára, mint a kedves, kedélyes tornaünnepélyen. Itt bátran összehasonlíthatja gyermekét az ismerősök, osztálytársak, barátok fellépésével, mozgásával.

Az ügyes rendezés már maga a fél siker.

Alábbiakban közöljük egy bárhol bemutatható tornaünnepély műsorát. Öltözzék a lehetőség szerint leányoknak magyar ruha, de úgy a fiuk, mint a leányok többi része formaruhában legyenek.

MŰSOR:

- I. Istentisztelet. (Vagy a templomban délelőtt, vagy a sporttéren tábori-mise, stb.)
- II. A zászló ünnepe.
 1. Felvonulás a zászló elé. Utána Himnusz. (Ének.)
 2. Költemény. (Például: Ifj. Szász Károly: A föl-emelt zászló. Barcsai-Fehér Géza: A magyar lobogó. Gyökössy Endre: A mi zászlónk. Lampérth

- Géza: Magyar zászló. Havas István: Zászló előtt.)
 3. Ének. (Például: Bárdos L.: Kossuth toborzója, stb.)
 4. Ünnepi beszéd a zászlóról, esetleg a hősekről.
 5. Költemény. (Például: Gyula diák: A boldog szunynyadókhoz. Sugár Béla: A hős. Radványi Kálmán: Győzhetetlen hőseink. Sajó Sándor: Hős diákok. Palasovszky Béla: Magyar hősök, stb.)
 6. Ének. (Induló.)
 7. Elvonulás diszmenetben a zászló előtt. (A helyi leventezenekar vagy a tanulók éneke mellett.)

III. Tornaünnepély.

1. A kisebbek torna-bemutatója. (I., II. és III. fiu- és leányosztályok.)
 (Talajtorna, vagy ritmikus gyakorlatok.)

Például:

- a) Felvonulás zenére.
- b) Két oldalsor (kettős beosztás, kettősök 2 lépést balra lépnek).
- c) Ugrás harántterpeszállásba, taps a fej fölött kétszer, ugrás alapállásba, de balra áttal, majd ugyanezt még háromszor, míg eredeti állásba érnek.
- d) Lábujjállás, nyakhajlítás hátra; balra fordulás, egyidejűleg karok oldalt, 3-ra kitartás, 4-re alapállás. Ismétlés még háromszor.
- e) Karlendítés oldalsó középtartásba, egyidejűleg terpeszugrás, karhajlítás mellhez, alapállás.
- f) Oldalsó terpeszállás, karok magastartásba. Törzshajlítás balra előre, bal bokafofogás, törzsnyújtás és hajlítás hátra. (Ellenkező oldalra is.)
- g) Támadóállás előre (játékosan), karlendítés magastartásba.
- h) Bölcső. (Hasonfekvésben lábakat hátul megfogni, hintázás.) Alapállás.
- i) Járás lábemeléssel hátra, karemeléssel oldalsó középtartásba.
- j) Térdelés, ballábnyújtás oldalt, támasz a jobbkezén, balkaremelés magastartásba. Támaszcseré. (Négyeszer.)
- k) Hanyattfekvésben lábemelés a fej fölé, lassan vissza és dörömbölni a talajon.
- l) Járás énekszóra.
- m) Két bukfcenc vagy cigánykerék egymásután, majd vissza.

Játék:

- a) Körben jár a babzsák.

(Minden játészónak — egy kivételével — babzsák vagy labda van kezében. A játészók körbe állnak, úgy, hogy köztük kis távolság legyen. A vezető jelt ad, erre minden játészos a jobb szomszédjának adja tovább a babzsákot, míg a szabad kezével gyorsan átveszi a másik zsákot, melyet baloldali szomszédjától kap. A játész gyorsan történjen, ügyességre és gyors cselekvésre ösztönözzön. Ha a babzsákot 2—3-szor jobbra adták körbe, felcseréljük az adogatás irányát, s balra történik az adogatás. Jó, ha a babzsákok vagy labdák különböző színűek (kétféle szín). Ha valamelyik játészos elejti a babzsákot vagy labdát, féllábra áll s úgy játészik tovább, de már az első jó továbbadás után ismét kétlábra állhat.)

b) Szegény cica.

(A játészosok kört alkotnak. A középén álló gyermek a cica. Ez nyávogással, ugrándozva megy az egyik játészoshoz s ott kedveskedik, dorombol, nyafog, mindenáron meg akarja nevetetni. Akit így megréfal a cica, annak nem szabad nevetni, hanem minden huncutságra megcirógatja a cicát s ezt mondja: »Szegény cica.« Ha komoly tud maradni, a cica más játészosnál próbálkozik, s ha az elnevette magát, helyet cserélnek.)

c) Magyar kettős tánc. (Csárdás.)

Utána karfordítással törzshajlítás, köszönés.

2. Népdalegyveleg. Énekli az iskola énekkara.

(Például: Bárdos L.: Horthy Miklós, stb. Kerényi: Hej, tulipán... Kerényi: Győri gyermekkarokból. Kertész: Tavaszí bokréta... Kodály Zoltán: A süket sógor... stb.)

3. Versenyek. (A nagyobbak 60 méteres síkfutása, stafétafutás, stb.)

4. A nagyobbak tornabemutatója. (IV., V. és VI. fiu- és leányosztály.)

Például: a) Felvoulás, alakzatba.

b) Lábuíjállás, páros karlendítés oldalt, középtartásba. (Tenyér le.)

c) Bal mély védóállás hátra, páros karlendítés oldalt rézsutos mélytartáson át mélytartásba (ujjak a talajon a cipóorrával egyvonalban).

d) Törzsníujtással térdelés baltérdre (balcomb a jobbszárral párhuzamos), páros karlendítés oldalt középtartásba. (Tenyér le.)

e) Szünet.

f) Jobblábnyújtás oldalt (lábfej a baltérddel egyvonalban), páros karlendítés magastartásba. (Ujjak nyujlva, tenyér be.)

g) Törzshajlítás jobbra fejfordítással (jobbra), jobb karlendítés oldalt rézsutos mélytartásba (jobb tenyér lábszáron), balkar hajlítás tarkóra.

b) Törzshajlítás balra, fejfordítás (balra), bal oldalsó fekvőtámaszba (baltérd és jobbláb helyén marad), jobb karhajlítás tarkóra.

i) Szünet.

j) Törzsnyújtás jobb térdemeléssel baltérdelésbe (bal comb párhuzamos a jobb alszárral), balkarlendítés, jobbkarnyújtás oldalt középtartásba. (Tenyér le, tekintet előre.)

k) Jobb térdnyújtással baltérdemelés és páros karlendítés oldalt mély- és mellső középtartáson át magastartásba. (Tenyér be.)

l) Negyedfordulat jobbra (jobbtalpon), ballépőállás oldalt, jobbkarlendítés magastartásba. (Tenyér le.)

m) Szünet.

n) Ballábbal hajlitott állásba lépés (mérsékelt térdhajlításba), páros karlendítés magastartásba. (Tenyér be.)

ny) Nyújtás lábujjállásba, páros karhajlítás mellhez. (Tenyér le.)

o) Alapállás.

ó) Szünet.

(Ezt a gyakorlatot még háromszor ismételjük, míg a kiindulási helyzetbe nem kerülnek.)

Játék:

a) Kotló és a kánya.

(A játékosok egymás mögött állnak úgy, hogy mind-egyik az előtte állónak csipőjét fogja mindkét kezével. A sor élén álló játékos a kotló, a mögötte állók a csibék. Egyik játékos a kotlóval szemben áll, ez lesz a kánya. A sorral szemben álló kánya csibét szeretne rabolni, tehát különféle ügyeskedéssel, cselvetéssel igyekszik azt kiragadni a sorból. Csakhogy nem jut egykönnyen a prédához, mert a kotló kiterjesztett karokkal védi csibéit és igyekszik folyton szemben maradni a kotlóval, nagy figyelemmel kíséri annak minden mozdulát. Bármerre fut, ugrik a kotló, mindig előtte terem. Természetes, hogy a csibék sem maradnak

veszleg, hanem fürge kanyarodással olyan helyzetbe igyekeznek jutni, hogy a kotló által mindig védve legyenek. Akit a kánya elcsip, az helyet cserél vele. Arra vigyázni kell, hogy a kotlót a sor ne huzza hátra, mert ezzel megnehezítik munkáját, de viszont a kotló se szaladjon a kánya elé. A kánya csakis oldaltámadással rabolhat, a rablás a kotló karjain keresztül érvénytelen.)

b) Űsd a harmadikat.

c) A körmagyar IV. része.

5. Magyar népdalegyveleg. Előadja az iskola énekkara.

Például: Kodály Zoltán: Nyulacska... Orosz István: Népdalfeldolgozások 2 szölamra. Szabó Emil: Cickom, cickom... Molnár Antal: Jázmin-bokor... Kerényi Gy.: Madárka... stb.)

6. A versenyek folytatása.

7. Zászlós-tánc. (Bemutatják az I. osztályok tanulói.)

8. Palotás. Előadják a felső osztályu magyarruhás leányok és fiuk.

9. Felállás, fiuk és leányok külön-külön oszlopban.

10. Együttes tornabemutató.

Például: HISZEKEGY

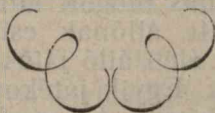
11. Tisztelgés a nemzeti zászló előtt.

12. Hiszekegy vagy Szózat. Ének.

13. Dijkiosztás.

14. Elvonulás a zászló előtt.

15. Bevonulás ének- vagy zeneszó mellett.

Évzáró vizsgarend az elemi iskola IV. osztályában

Előkészületek. A tantermet gondosan kitakarítottuk. A vizsgával egyidőben rajz- és kézimunka-kiállítást rendezünk az osztályban. Ezért a falakra izlésesen elhelyezzük a tanulók legszebb kézimunkáit, rajzait is: tanuskodjanak ezek is az osztály egész évi szorgalmas munkájáról. Gondoskodnunk kell a hatóságok, szülők megfelelő elhelyezéséről is, a netán felesleges padokat kivitetjük s minden kis helyet ügyesen felhasználunk az osztályterem lakályossá tételére. Egy-két szép virág, néhány szép kép a falakon szintén emelni fogja az ünnepi hangulatot. A szülők számára fenntartott helyek lehetőleg csak a tanterem két oldalát foglalják el, esetleg a padok mögötti területet. Az ablakokba az évközben ápolt, gondozott virágokat állítsuk, ezek is hozzá tartoznak az osztály képéhez. Az asztal feltétlenül üresen maradjon, amit izlésesen leterítünk. Az iskolai füzeteket egy másik asztalon helyezzük el megtekintésre.

Ima után köszöntjük az elnököt, a megjelent szülőket néhány meleg szóval.

Egy tanuló ünnepi köszöntőt mond a tanulók nevében.

Vizsgára

Szeptembertől vetegettünk,
virágokat szedegettünk,
nem volt soha maradás!
Egész évi munkásságunk,
Igyekvésünk most véget ért,
Ime, itt az — aratás!

Nem egyforma volt a föld, mag...
De, hogyha a buzgalom nagy:
Győz mindig az akarás!
Jó buzgóság, nagy igyekvés,
Serény munka, gazdag vetés,
Nem adhat rossz aratást!

Jószívvel mit mostan adunk,
A mi munkánk, saját magunk:
Lélek, szív és szeretet...
Kedves szülők, jó vendégek,
A kik most eljöttek:
Fogadjátok szívesen!

(Huhn Gyula).

1. Most pedig álljatok fel gyermekek, énekeljék el a magyar imát.

Himnusz. (Ének).

2. Beszéd- és értelemgyakorlat. Miért jöttünk ma össze, gyermekek? Milyen időre esik a mi vizsgánk? Mit csinál ilyen-

kor kint, a határban a szántóvető? Látjátok, milyen érdekes találkozás ez: a magyar föld szorgalmas művelője is ilyenkor végzi aratását, amikor a mi vizsgánk van. Neki is ünnep ez az idő, hiszen mit csinál ilyenkor a magyar ember? (A búzát takarítja be). Mi lesz a megőrzött búzából? (Kenyer). Mit kérünk mindennapi imánkban a jó Istentől? (Mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma...) Bizony, gyermekek, a kenyér a legfontosabb táplálékunk. Ki tudná most szépen elmondani, miből lesz a kenyér? (Búzából). Meséld el a kis búzamag történetét! (Szántás, vetés, boronálás, tavasszal a búzaszem megindul, gyökeret és szárat ereszt, feltör a földből s széttel a világban; azután növekedni kezd, leveleket, majd kalászt növeszt; a kalászban magok vannak, ebből lesz a kenyér. De addig még sok minden történik a búzával. Megérik, learatják, kékébe kötik, keresztbe rakják, asztagokba hordják, kicsépelelik, majd zsákokba gyűjtik, a malcumba kerül, ott megőrölik, liszt lesz belőle, ezt dagasztja meg édesanyánk s azután kenyérré sűti). Jól van! De mond csak, mennyi kenyeret esztek meg ti egy nap? Mit gondolsz, mennyivel többet fogyasztotok el egy héten? Hogyan számítod ezt ki? A számolást végezd el te! Mennyit fogyasztanak el egy hónap alatt? Hogyan számítanád ki? S hogyan tudnánk meg azt, hogy mennyi kenyérre van szükségük egy esztendőre? Hogyan számítanánk ezt ki? Kezdje a számolást NI! (Másokkal folytatjuk, hogy minél több tanuló végezze a helyén). Mit csinál ilyenkor a magyar ember? Tudnál erről költeményt mondani? Mondd el!

Magyar ember ilyenkor...

Magyar ember ilyenkor kint jár a határba,
Verejték, könnye hull... suhint a kaszája...
Elnézi a dus kalász késő napnyugtáig,
Az arcáról boldogság, szent öröm sugárzik.

Magyar ember ilyenkor fohászt küld az Égbe,
Megfürdeti lelkét a nyári verőfénybe...
Elszenderül s a szívét halk zene himbálja:
Kalász-zsongás a világ legszebb muzsikája!

(Vályi Nagy Géza).

Mennyi buza termett édesapádéknak tavaly? Ha egy q buza ára 20 P 50 fillér, mennyit kapott édesapád a 35 q-ért? Hogy számítod ki? Vegyétek elő a füzetet s csináljuk meg a számítást! Előbb azonban ki tudná megbecsülni, mennyit kapott az ő édesapja a búzájáért? Ezt felírom a táblára, meglát-

juk, eltaláltad-e? Most pedig végezzük el a műveletet. Mit kell csinálni? (A műveleteket éppen úgy, mint előbb, felváltva más-más tanulóval elvégeztetjük, a végén az eredményt összevetjük a becsléssel). Nagyon ügyesek vagytok, jól számoltok. Na de most menjünk tovább. A te édesapáddal beszéltem valamelyik nap. Azt mondta, hogy ő már nem emlékszik, hány q búzája termett tavaly, de azt tudja, hogy q-ját 20 P 10 fillérért adta el s összesen 840 pengőt kapott érte. Hogyan tudnánk kiszámítani azt, hány q búzája termett az ő édesapjának? Mit osztanál mivel? (A példa megoldása ugyanugy, mint előbbi).

Mondjátok csak gyermekek, milyen növényt termelnek legtöbbet a mi vidékünkön? Mindenhol gabonát termelnek legtöbbet? Hol termelnek hazánkban legtöbb takarmánynövényt? Merre van tőlünk Dunántul? Tudjátok mit, gyermekek? Utazzunk most el Dunántulra. Nekünk még csak vonatra sem kell ülni, jegyet sem váltunk, mégis odaérünk egykettőre. Hogyan? Vegyük elő térképünket. Te gyere a nagytérképhez s mutasd az utat, ti pedig a helyeteken mutassátok. Mutasd meg a mi lakóhelyünket! Mindenki itt született? Hogyan nevezük azt a helyet, ahol születtünk? És ahol lakunk? Nem mindenkinek az a szülőföldje, ahol lakik. Most kezdjük meg az utazást. Hová érkezünk először? Mennyivel nagyobb vármegyénk székhelye községünknel? Azért nem is községnek, falunak mondjuk, hanem minek? Mi van a vármegye székhelyén? Kik igazgatják a vármegyét? Milyen messze van lakóhelyunktől a vármegye székhelye? Hogyan juthatunk el oda legrövidebb idő alatt? Mit szállít még a vasut? Milyen vonatok indulnak községünkbelől? Milyen községeken megy keresztül útjában? Melyek községünk határai? Miről nevezetes vármegyénk székhelye? Ha tovább utazunk elhagyjuk vármegyénket, akkor milyen vármegye területére érünk? Milyen nagyobb városokat találunk útközben? Mondd meg, miről nevezetesek ezek a városok? Végre sok utazás után hová érkezünk? Miről nevezetes Budapest? Hazánkban mi a fővárosa? Akkor miért nevezzük székes-fővárosnak? Minek a székhelye? (Pest vm.-nek). Mit tudunk a fővárosról? Hányszor akkora, mint községünk? Hányszor több lakója van? Ugyan miből él ott ez a rengeteg ember, hiszen nincs annyi szántóföld a határában, hogy mindenkinek jutna belőle? Milyen gyárat ismerünk a fővárosban? Mi kell a gyárak működéséhez? Nyersanyag nélkül tudnának-e dolgozni? Mivel dolgoznak a gyárakban? (Gépekkel). Hol készítik ezeket a gépeket? Miért gyorsabb a gépekkel végzett munka? De van a gépnek hasznán kívül kára is. Mi az? (Fölöslegessé teszi sok ember munkáját). Ugy van. Miből él még a főváros népe? Hová viszik a községünkben eladott gabonát? Kik vásárolják meg? Ezek a ke-

reskedők hová szállítják? Mind a főváros lakossága fogyasztja el az országból oda összehordott gabonát, hust, zsirt, gyümölcsöt stb. Hová szállítják onnan? Milyen országokba visznek gabonát? Miért nem terem Németországban annyi gabona, amennyi elég volna a lakoságnak? Ezért mit kell csinálniok? Mit hozunk cserébe tőlük gabonánkért? Mit gondoltok, mekkora a főváros? Ha ilyen roppant nagy kiterjedésű, akkor olyan könnyen tudják ügyeit intézni, mint községünknek? Mikre osztották fel a fővárost ezért? Hány kerületre osztották fel Budapestet? Mondd el a kerületek neveit! Hány van közülük a Duna bal, s hány a jobbpartján? Milyenek az utcái? Mik vannak szép terein? Ki volt már közületek a fővárosban? Mik szállítják az embereket az utcán? Sokan vannak-e utcáin? Merre jártál a fővárosban? Voltál-e a Duna-parton? Mit láttál ott? Mit intéznek az Országházban? (Országgyűlés, miniszterek, a törvényhozás, innen intézik az ország ügyeit, itt vannak a legfőbb hivatalok, intézmények stb.) Jaj, már szinte a fejem is zug a nagy sürgés-forgásban, ami a fővárosban van, igazi világváros, jó lesz tehát, ha felszállunk a mi gyorsvonatunkra, s tovább utazunk a Dunántulra! Addig is azonban, amíg vonatunk elindul, nézzünk át a Duna jobbpartjára Mit látunk ott? (Királyi vár). Ki építtette ezt a várat? (Mátyás király). Milyen ereklyéket őriznek ott? (Szent Korona, Szent István Jobbja). Ki lakik most a királyi várban? (A Kormányzó Ur). Hogy hívják a mi Kormányzó Urunkat? (Nagybányai vitéz Horthy Miklós). Miért mondjuk, hogy ő most a legelső magyar ember? (Nincs király). Mit tudtok a Kormányzó Urról? (Az otrantói csata hőse stb.)

Vonatunk azonban már megindult, még magunk mögött látjuk a főváros rengeteg gyáranak füstfelhőjét, végre az is eltűnik lassan. De megváltozott itt a táj! Milyen lett? Milyen volt a Tisza—Duna közén? (Sík, itt dombos, hullámos). Miért nevezik dombvidéknek a Dunántult? Vannak-e hegyek is rajta? Milyen hegyeket ismerünk itt? Melyik mellett megy el vonatunk? (Pilis, Vértes, Bakony). Mivel vannak fedve ezek? Hol vannak erdőségek? (A hegyes vidékeken). Na már itt is vagyunk a Balaton mellett! Mondd el, mit tudsz a Balaton nagyságáról? Mivel mérjük a területeket? (Négyzetméter). Mondd el a területmértékeket! Hány hektár egy négyzetkilométer? Községünk hány négyzetkilométer területen fekszik? Hányszor nagyobb területű a Balaton, mint községünk területe? Milyen távolságban van községunktől a szomszéd község? Hányszor hosszabb a Balaton, ha annak hossza 76 km? Milyen fürdőhelyeket találunk a Balaton mentén? Balatonboglár, Balatonföldvár, Balatonlelle, Balatonszentgyörgy, Zamárdi, Szántód, Szárszó, Balatonszemes, Fonyód, Balatonfenyves, Balatonfüred, Siófok stb.) Hány vármegye osztozik a Balatonon? (Zala, Veszprém és Somogy.)

Ha már itt vagyunk, énekeljük el azt a szép dalt, amit a Balatonról ismerünk!

(Ének: Hullámozó Balaton tetején...)

Gyermekek, szép az alföld, szép a dombvidék, de talán valamennyi között legszebb a hegyes vidék! Maradt-e nekünk hegyesvidékünk a trianoni országcsontkítás óta? Mit kaptunk vissza tavaly? (Az Északnyugati-Felföld déli részét). Mutasd meg a térképen, melyik az a terület! Sorold el, milyen vidékeket kaptunk vissza! Milyen ásványi anyagok vannak a Felföldön? Mi terem az alföldön és a dombvidéken? Mit csinál az alföldi gazda fölösleges terményével? És a hegyvidéki? Mi fölösleges az alföldi és mi a hegyvidéki embernek? Hogyan történik a kicserélés? (Folyókon, vasuton, gépkocsin stb). Csak az alföld és a hegyvidék cseréli ki egymással fölöslegét? Mi a lakosság főfoglalkozása falun? Mi a városban? Mi a fölöslege a falunak s mi a városnak? Hogyan cserélik ki egymással fölöslegeiket a falu és a város? Minek nevezzük ezt a tevékenységet? (Kereskedelem, forgalom, közlekedés). Hogyan történik ez ma? Hol vannak magas hegyek hazánkban? Nevezd meg ezeket a tájakat! Ezek most is hazánkhoz tartoznak? Kik vették el tőlünk egyenlőre ezeket? Milyen nagyobb hegyeket találunk északon? Milyen nevezetes városokat ismerünk ott? És keleten? Hogy nevezzük az ország délkeleti részét? Kiknek uralma alá került most Erdély? Kik laknak ott? Hogy nevezzük azt a földet, ahol a székelyek élnek? (Székelyföld). Milyen vármegyékben laknak a székelyek? Milyen nagyobb városokat ismerünk Erdélyben? Hazánk déli része kiknek a birtokába került? Milyen nagyobb városokat vettünk el itt egyenlőre? Melyik részén ért hazánk a tengerre? Milyen kikötőnk volt ott? Miért súlyos csapás reánk nézve Fiume elvesztése?

Bejártuk most édes hazánk földjét, azt is, amit elraboltak, azt is, ami megmaradt nekünk. Ki tud költeményt a mi hazánkról? Mondd el!

Magyarország, édes hazám!

Magyarország, édes hazám,
Te vagy az én édesanyám!
Valamennyi hazámfia
Mind az édesanyám fia.

Hazafivér, mind nemes vér,
Aki magyar, mind egy testvér.
Jaj annak, ki a testvérré
Ugy tekint, mint ellenségre!

Gyűlölségnek legyen vége!
Magyarok közt legyen béke!
De minek is a sok beszéd?
Szorítsuk meg egymás kezét!

(Vargha Gyula)

Ki tud még költeményt hazánk valamely részéről? Mondd el te is, amit tudsz!

Amerre a Tisza folyik ...

Vágyik oda az én szívem,
Amerre a Tisza folyik.
Elszáll oda ezerszer is
Napfeljöttől napnyugtáig,
Amerre a Tisza folyik.

A folyó is, a vidék is
Itt van, itt él a szívemben.
Hát még, aki édes örök
Szeretettel vár ott engem,
Amerre a Tisza folyik!

Áldja meg az Isten őket!
Az én lelkem jó anyámat,
Meg érte, ahol csak jár,
Azt a földet, azt a tájat:
Amerre a Tisza folyik.

(Szabolcska Mihály).

Mohács

Elődeink siralmas harchelyén
Zöldebb a fü Mohácsnak mezején,
Több illat tölti a virágokat
S a gazda — mondják — szebb kalászt arat.

E földet ősök vére láztatá,
Azért küld Isten ily áldást reá,
Mert szent határ az s pusztá nem lehet,
Hol honfi-szív honáért vérezett.

(Báró Eötvös József).

Hol van Mohács? Miről nevezetes? Mikor volt a szomorú emlékű mohácsi csata? Kik verték le ott a magyarokat? Mi következett ezután hazánkra? Hány évig nyögte hazánk a török igát? Most is rabságban vannak magyar testvéreink! Miért vannak rabságban? Igazságos ítélet volt-e az, amellyel elszakították őket tőlünk, testvéreinket? Miben bizunk mégis? Kinek az évét ünnepeltük az elmúlt évben? Ki volt Szent István? Mit tudunk róla, mit tett ő? Kinek ajánlotta fel hazánkat halála előtt, kinek a védelmébe? Meghallgatta-e most is Nagyboldogasszony? Milyen nagy ünnepség volt tavaly Budapesten? Kik voltak fenn közületek az Eucharisztikus világkongresszuson? Érdekes dolgot hallottam, gyermekek. Azt mondják, azon a kongresszuson egy millió magyar ajánlotta fel szí-

vét az Ur Jézusnak, s ezért cserébe Szent István közbenjárására most visszakaptuk egymillió magyar testvérünket! Mit kell hát tennünk, hogy az egész Magyarországot, minden elszakított területét visszakapjuk? Ugy van: imádkoznunk kell érte és dolgoznunk mindnyájunknak!

Addig is, amig vissza nem kapjuk e területeket, mit mond a költő?

Három könny

Három könny van szempillámon,
Nehéz, forró mind a három!
Lelkem legmélyéről jöttek
Szemembe a drága könnyek.

Az első könny, mely úgy éget,
Siratja a Felvidéket.
A második, a legdrágább,
Téged gyászol, Bácska, Bánát.

A harmadik — legnehezebb,
Erdélyország, érted pereg!
Érted pereg vagy tán másért:
Egész Nagy-Magyarorszáért!

(Vályi Nagy Géza).

Miénk e föld!

Miénk e föld, Árpád földje,
Isten keze nekünk mérte!
Verejtékünk, vérünk gyöngye
Hullott rája, ömlött érte,
Attól áldott minden rögje . . .
Miénk e föld mindörökre,
Mindörökre!

Siró szellő ősi romra
Csak ezt sirja, ezt sóhajtja.
Ősz aggastyán nyugalomra
Fáradt testét ezzel hajtja.
Ezt dalolja ifju ajka,
Bölcső felett ezt a dajka,
Ezt a dajka!

A toronyban busborongva
Délharangszó, estharangszó
Csak ezt kongja, csak ezt zsongja,
Ezt zokogja minden jajszó.
Bujdosó ezt bús útjában,
Furulyaszó a pusztában,
A pusztában . . .

Szántóvető kérges marka
Ezt vesse az ősi rögbe.
Zúgó vihar bús haragja
Ezt harsogja mennydörögve!
Minden magyar sziv imája
Égi útját ezzel járja,
Ezzel járja!

(Lampérth Géza).

Gyerekek! mit gondoltok, kiknek köszönhetjük szép hazánkat? Ezért mit kell tennünk őseinkkel? Mondd el, mit mond erről a költő?

Gondolatok őseinkre!

Tudjátok-e mitől terem
Gazdagon a róna?
Tudjátok-e mitől piros
A fakadó rózsza?
Kardforgató őseinknek
Hullott itt a vére,
Ezeréves szép hazánknak
Minden kis rögére.

Gondolatok őseinkre,
Mikor rózsát szedtek,
Mondjátok egy imát értük,
Ha kenyeret szegtek!
Foglaltátok a nevüket
Koszoruba, dalba!
Gyarapodjék, virágozzék
Árpád birodalma!
(Pósa Lajos).

Most pedig álljatok fel, énekeljük el azt: Legyen úgy,
mint régen volt... (vagy ha ezt nem tanulták volna: Szép
vagy, gyönyörű vagy Magyarország...)

Milyen ünnepet ültünk nemrégen, gyermekek? A jó Isten
után kiknek köszönhetjük a legtöbbet? Ki tud valamilyen köl-
teményt a szülőkről? Mondd el!

Szüleimhez

Hej, édes szüleimék,
Gazdagodjam meg csak!
Akkor, hiszem Istenem,
Nem panaszkodnak.

Minden teljesülni fog,
Amit csak kívánnak;
Megelőzőm vágyait
Éd'sapám s anyámnak.

Lesz csinos ház, amiben
Megvonulnak szépen;
Pince lesz a ház alatt,
Jó bor a pincében.

Meghihatja éd'sapám
Minden jó barátját;
Borozás közt lelküket
A jókedvbe mártják.

Szép kocsit csináltatok
Éd'sanyám számára;
Nem kell, hogy a templomot
Gyalogosan járja.

Lesz aranysegélyzetű
Imádságos könyve,
Krisztus Urunk képe lesz
Szépen metszve benne.

Pistinek meg majd vészek
Drága paripákat,
Rajtok jó Istók öcsém
Vásárokra járhat.

Igy élünk majd boldogan
A mulatságoknak,
Igy biz, édes szüleim!
Gazdagodjam meg csak!

(Petőfi S.)

Most pedig álljatok fel: tornázzunk! (Az ablakok nyitva le-
gyenek!)

Énekes gyakorlatok, karmozgással, lélekzési mozgásokkal.
Pl.: Megy a gőzös... dallamára karlökés előre, vissza,

föl, vissza, váltakozva. Azután: Hogy susog a szél? Nagy lélekzetvétel, majd a levegőt lassan kiengedjük hangos zzzz hangoztatással. Leülni! (Néhány perc mulva folytatjuk).

Vegyétek elő az olvasókönyvet! Nyissátok ki a 158. oldalon! Olvassuk! Kezdd el az olvasást! Mi a címe? A legnagyobb magyar. (Már tárgyalt olvasmány, tehát szómagyarázat nem szükséges, inkább a megértésre törekszünk s kérdésekkel azt segítjük elő, illetve azt mutatjuk be a közönségnek). Kiről olvastunk most? Miért nevezzük legnagyobb magyarnak gróf Széchenyi Istvánt? Milyen alkotásait ismerjük? (Tudományos Akadémia, vizszabályozások, gőzhajózás, lötenyészítés, gőzmalmok, Lánchíd stb.) Megérdemli, hogy a legnagyobb magyarnak nevezzük? A mi ezeréves történelmünk sok nagy magyart ismer. Erről is tudunk költeményt. Mondd csak el!

Ki volt nagyobb?

Nem tudom én, melyik volt szebb,	Vagy az, aki Isten után
Melyik dicsőbb, melyik nagyobb:	A legnagyobb csodát tette,
Az-e, aki bedöngette	Mikor Nándorfehérvárnál
Keleten a nagy érckaput?	Reárohant Mohamedre?

Az-e, aki hót vezérrel	Avagy az, ki a zászlóval,
Döntő karján sebet vágott,	Melyen volt a Szent Szűz képe,
Hogy halálig védelmezik	Hogy ne jusson más kezébe,
Ezt a dicső, szép országot!	Ugy ugrott le a mélységbe?

Az-e, aki réges-régen	Vagy az volt-e a legdicsőbb,
Olyan nehéz halált türt el,	Hősebb, nagyobb mindahánynál,
Hanem akkor is még egyet	Az a nemes ifjúból lett
Leütött a táborkürttel?	Világverő hollós király?

Nem tudom én, melyik volt szebb,	Vagy az, aki vár falánál
Talán az a híres László,	Karjaiban jobban bizván,
Aki kivált seregéből,	Szigetvárnál kirohant és
Oly magasan, mint egy zászló?	Ugy halt meg a holtak hidján?

S mikor királynál is nagyobb	Vagy az, aki . . . ? Sokan voltak!
Urrá akarták őt tenni,	Nem tudom, hogy ki volt nagyobb,
El nem ment egy tapodtat sem,	Csak áldom az Istenemet,
Mert csak magyar akart lenni.	Amért én is magyar vagyok!

(Tóth Kálmán).

Mondd el ennek a költeménynek első szakaszát! Mit mondtál? Miért nevezzük ezt mondásnak? Miből áll beszédünk? Hogyan fejezhetjük ki gondolatainkat? Amikor gondolatainkat leírjuk, mi lesz belőle? Milyen betűvel kezdjük a

mondatot? Mondj mondatokat erről az ünnepélyről! Ird fel a táblára ezt: **Sokan jöttek ma az iskolába.** Elemezzük most ezt a mondatot. Mit állítunk ebben a mondatban? (Jöttek). Kérdezzünk az alanyra? Hogyan kérdezzünk rá? (Ki? kik? mi? mik?) Kik jöttek? (Sokan.) Hogy nevezzük az állitmányt és alanyt? Miért főrészek? Melyek a mondat bővítő részei? Keresd a mondatban bővítő részt! Milyen bővítő rész ez: ma, iskolába. Mit határoznak meg? (Időt, helyet.) Milyen határozók tehát ezek? Most vegyük ki a szavakat a mondatból. Sok, milyen szó ez, mit fejez ki? (Számnév). jön, milyen szó ez? (Cselekvést jelentő szó = ige). Olvasd el ezt a versszakot szótagolva! Hány szótagból áll minden szó? Miből áll a mondat? És a szavak mikből állnak? Hányféle hangot különböztetünk meg? Mondj rövid magánhangzót! Hosszuakat! Hosszu mássalhangzót! Hogyan írjuk a hosszú mássalhangzókat? És ha kétjegyűek? Hányfélék a mássalhangzók? Hogyan választjuk el a kettőzött mássalhangzókat? Mondj tulajdonfőneveket! Hogyan írjuk ezeket? Mondj melléknéveket!

Most nézzetek csak az asztal fölé, mi van ott, a falon? (Cimer, zászló, feszület vagy kereszt). Mit jelentenek ezek ott, a falon? Mit jelent a cimer? Mit jelent a négy ezüst sáv? És a háromas halom? Melyik van meg most a háromból? Mit jelent a cimer fölött a korona? (Királyság vagyunk). Kitől kapta Szent István a koronát? Mit jelent a cimer fölött a zászló? Jőjj ki, mondd el azt a költeményt, amelyet a zászlóról tanultunk!

Magyar zászló

Szeressük a hófehér színt,
Szeressük a zöldet,
Szeressük a piros vértől
Ázott magyar földet,
Mert a piros, fehér és zöld
Ősi zászlónk színe,
Benne fénylik, benne ragyog
Dicső multunk híre,
Hősök aranyshíze!

Szeressétek ezt a zászlót,
Szívből szeressétek!
Fonjatok rá hőstettekből
Új koszorút, szépet!
Hadd legje be dicsőséggel
Kárpát ősi ormát,
Hadd lengje be dicsőséggel
Szép nagy Magyarországot,
Régi Magyarországot!

(Móra László).

Mit látunk a cimer és a zászló fölött? Kit juttat eszünkbe a feszület (kereszt)? Látjátok, ez van legfelül, mintha uralkodna a cimer, a zászlók felett s rajtuk is! Gyermekek, valóban csak uralkodna? Nem bizony! Azért került legfelülre, mert a jó Isten uralkodik mindnyájunkon. Mivel kezdjük, mivel végezzük minden munkánkat? Kit hívunk segítségül? Mondd el azt a költeményt, amit tanultunk a jó Istenről!

Istenem, ki vagy a mennyben

Istenem, ki vagy a mennyben, Lombok közt, ha suttog a szél:
 Nagy jószágod véghetetlen! Én Istenem, Rólad beszél!
 Gondot viselsz a fűszálra, A vihar is Téged kiált,
 A csacsogó kis madárra. Téged, a nagy dicső királyt.

Csörgő patak, zugó tenger Szemed ott csügg a bogáron,
 Csakugy dicsér, mint az ember. Mint az egész nagy világon,
 Fák, virágok sóhajtása: Én rajtam is csüggjön szemed!
 Erdő, mező imádsága. Dicsértessék a Te neved!

(Pósa Lajos).

Befejeztük ünnepélyünket. Ti most hazamentek a nagy pihenőre. Lesznek olyanok is, akik nem jönnek már vissza többet ide, közénk, más iskolában folytatják tanulmányaikat. Bucsuzóul mondják el ezek, mik szeretnének lenni, ha megnőnek? Mondd el a költeményt!

Pályaválasztás

— Mi leszel, kis fiam?

— Huszár leszek, apám!

Végy kardot és csákót, meg egy lovat alá!

— Vennék is, fiam, mert nincs szebb a világon,

Mint a magyar huszár: kardosan, lóháton!

De nehéz sor ám ez s nem is egészséges,

Kivált ha közel még a vad ellenséghez!

Kard villan, kard csattan, mint az ég villáma,

Mit csinálsz, ha egy a fejedet levágja,

Mit csinálsz majd akkor, kis huszár-barátom?

— Hát akkor... én is az ő fejét levágom!

— Jobb lenne valami nyugalmasabb pálya,

Teszem azt: légy püspök, az Isten huszára,

Vagy könyvkereskedő, ez jó neked éppen:

Vagy cukrász: az nyakig jár a süteményben!

Vagy légy fűszerboltos: lesz mazsolád zsákkal,

Egész nap számolhatsz cukros mandulával!

Vagy légy író, mint én! Ez se rossz pálya ám!

Hát mi leszel, fiam?

— Huszár leszek, apám!

(Gárdonyi Géza).

Most pedig énekeljük a magyar Hiszekegyet.

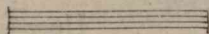
Évzáró ünnepélyre

Isten, ki mennyből nézed ünnepünk,
Adj ma tisztább szívet nekünk
S ki gyermek-kezünk imára teszed,
Vezessen áldó s megáldott kezed,
Hogy iskolánkat, ezt a négy falat,
Melyből szent emlék minden talpalatt,
Ugy köszöntsük ma elbucsuzáskor.
Mint méh a fákat akácnilyáskor.

Isten, ki mennyből nézed ünnepünk,
Add, hogy e házhoz mindig hűk legyünk!
Hol lelkünk fogant Tégedet hinni,
Hol szívünk dobbant hazánkban bizni,
Hol a meséskönyv ezer meséje
Aranyat hintett lelkünk kertjébe:
Ettől a háztól búcsúra kelve —
Legyen a szívünk hálával telve!

Parányi lelkünk messzire száll ma,
De bárhová is vigye el szárnya,
Amit itt szedtünk kis tarisznyánkba,
Hűn megbecsüljük, nem vetjük sárba!
Kinyitjuk sokszor imádságos-könyvünk.
S amiért oly gyakran hullott a könnyünk,
— Megtépett, árva, édes hazánkra,
Bánatestéken magunkba szállva —
Kérjük az istent imás ajakkal:
Tegyen csodát a tépett magyarral!

(Móra László).

M e s e d é l u t á n

— A magyar történelemből. —

A szegedi vár hőse

A szegedi vár már az Árpád-házi királyok alatt megvolt s a vegyesházbeli királyok korában fontos szerepet játszott. Hunyadi János, Mátyás Király gyakran megfordult benne. Régebben Borbála királynő, Zsigmond neje, farsangolt falai között, a Szegeden akkoriban nagyszámban levő főurak képezvén udvarát.

A mohácsi csata után 1526-ban egész Szegedig portyáztatva a török, a várat is megostromolta s megrongálta.

Azontul omladozni kezdett... pusztult, mállott, senki sem törődött vele, míg végleg elfoglalván Szegedet 1542-ben a török, néhány év múlva újraépítette a romvárat. Erről az építésről éneklí Tinódi:

Csuda bölcsen rakták...

Éles ágyut sokat szöröztek be a várba,

Kinek mása nincsen, mongyák, ez országban.

A régi vár elpusztulásának egy Pribék nevű magyar ember az oka, aki a budai basának, Mehemednek, titkára volt s egyszer valamikor a szegedi tanács megbüntette.

A szegediek szelét vették annak, hogy Mehemed uramnak foga a Tisza—Duna közti vidékre is vásik, egy négytagu hódoló küldöttséget menesztettek Budára, hogy megkérlelje. E küldöttséget Zákány István uram vezette, s benne voltak Csütörtök László, Somlyai Pál és Budai István uraimék.

Sok láda szárított halat s gyönyörű szőnyegeket vittek a basának, aki nyájasan fogadta őket, mondván:

— Legyetek nyugodtak, Szegedet pártfogásomba veszem, és semmi bántódása nem esik.

De alighogy kitették lábukat a budai várból, belépett a basához Pribék s elkezdett neki szemrehányásokat tenni:

— Hidd meg uram, ha ezek hazaérnek, soha többé nem lesz tiéd Szeged. Pedig fogalmad sincs, mennyi kincs van ott! A szegediekben nem szabad bizni. Ravaszok, megcsalnak téged s otthon nevetni fognak rajtad.

Több sem kellett Mehemednek, szót fogadott, elfogatta a szegedi urakat s kivégeztetve őket, Pribék tanácsára Szeged ellen indult.

Volt a basának egy vitéz agája, Hubias. Szemefénye a török hadseregnek, délceg, olajbarna arcú dalia. Az a hír járta róla, hogy gyaurló nem fogja. Őt küldte Szeged ellen Mehemed.

Nem sok ellenállásra talált. A szegedi polgárok kalmárnépek voltak, nem igen értettek a fegyverforgatáshoz. Főbíró uram ugyan felkötötte a fringiát s kidoboltatta az utcákon, hogy aki a várost szereti, helyt álljon, egyben azonnal segítségért küldött Temesvárra Losonczizhoz, aki akkor ott parancsnokolt derekas számú csapat felett.

Losoncziz azonnal utnak indított egy segédcsapatot, melyet Kis Kampó vezetett. Kis Kampó meg a magyar seregnek volt szemefénye, legjobb vitéze. Tábornökeknél estenden mindig arról disputálgattak a katonák, melyik a különb legény: Hubias aga-e, vagy Kis Kampó?

Most ime megjött az alkalom, hogy eldőljön.

— Megyek én! — kiáltotta Kis Kampó, mikor meghallotta, hogy Hubias aga is jelen van Szeged ostrománál.

Elindultak, mentek Szeged mentésére, utközben sehol sem pihentek meg, pedig meglehetősen éjszaka volt (éppen utolsó farsangkor), s az út sáros, lucskos. Hanem ennek az éjszakának más baja is volt a csipősségen kívül: éppen éjfél tájban elkezdett virradni — még pedig nyugat felől. Egészen világos lett. Majd apró fekete hernyók röpökdtek a levegőben.

— Szeged ég! — zúgtak a katonák.

Valóban nem volt már mit menteni, mire odaértek. Lángokban állt az egész város. A tornyok ledőlve, csonkán meredeztek az égre, a füst terhes barna felleg gyanánt csavargott, beláthatatlan messzeségre takarva el az eget. Irtóztató látványa volt a pusztulásnak.

— Forduljunk vissza! — követelte a sereg. — Nincs itt nekünk már semmi dolgunk.

— Megálljatok! — mondá Kis Kampó az elkeseredés dühével. — Hadd legyen valami nyoma, hogy itt jártunk.

S ezzel beugratott Csella nevű pejkancáján a Tiszába s átvészván a folyamot, a vár elé nyargalt, harsány hangon kiáltá:

— Hej, törökök! Ha olyan vitézek vagytok, küldjétek ki nekem Hubias agát. Hadd mérközzünk össze egy száz kardra!

Azon melegiben szaladtak tizen is megmondani Hubiasnak.

— Egy magyar katona átvészta a Tiszát, veled akar verekedni.

— Vakmerő kutya lehet, ha átvészta. Bizony nem térek ki előle.

Ezzel Hubias is lóra ült s elébe ment a magyar daliának kivont karddal.

Összecaptak. Szikrázott a két nemes acél, minden ügyességüket elővették a bajvivók, de csak nem birtak egymásban kárt tenni.

— Ki vagy? — kérdé az aga meglepetve az ellenfél remek vágásai által.

— Akárki vagyok, — szólt Kis Kampó nyugodtan, — főlöszleges a bemutatás, mert mi úgy sem találkozunk többé ebben a világban egymással. Egyikünk itt marad.

— Ám legyen!

S ezzel újra egymásra rohant a két levante. Jó szerencse, hogy elkapta a fejét Kis Kampó, mert menten szörnyet halt volna a Hubias rettentő csapásától. De Kis Kampó sem volt ám rest, visszavágott hatalmasan, s ha a Hubias lova félre nem ugrik a gazdájával, bizony nem tudom én, mi lett volna.

Egy negyedóráig tartott már a harc, a lovakról csurgott a verejték, de vér nem, míg végre Kis Kampó egy cselvágással végighasította a Hubias váll-lapockáját. Magasra szökött fel a friss vér, Hubias kezéből kiesett a kard.

— Rád ösmerek. Te Kis Kampó vagy, — hörögte a török aga.

— Te pedig rögtön a Mohamed próféta vendége leszel a paradicsomban, — szólt Kis Kampó s olyan ádáz erővel sujtott feléje, hogy feje legott elvált a törzsétől.

Ezzel be nem várva, míg a szájtató várnép üldözőbe veszi, újra beugratott a Tiszába, s nagy »éljen«-rivalgások között uszott ki övéjhez a tulsó partra.

A szegedi várban török basák székeltek ezentul, egészen a török iga lerázásáig, de Kis Kampó nevét soha többé nem felejtették el.

(Mikszáth Kálmán.)

Boldogasszony Anyánk

Bus szivem elfogul, könny fakad szemembe,
Midőn Magyarország sorsa jut eszembe.
Nem tudok gondolni szép hazám multjára,
Hogy meg ne induljon könnyeimnek árja.

S ekkor, mint az elmúlt idők szellemének
Bús hangja, megzendül szivemben az ének,
Mellyel jobb eleink, midőn bajba estek,
Az Isten anyjához sirva esedeztek...
Sirva szólt az ének: „Boldogasszony, anyánk!
Nagy inségben lévén, így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne feledkezzél el szegény magyarokról!”

Elementek csatára, vittak, elvérzettek,
Új hősök szállottak a sikra helyettek,

S míg ők a hazáért véreket ontották,
A családok itthon buzgón imádkozták,
Sirva imádkozták: „Boldogasszony, anyánk!
Nagy inségben lévén, így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne feledkezzél el szegény magyarokról!”

Midőn a bosszús ég legnagyobb csapása,
A pártviszály rontott a szegény hazára.
A jobbérzésűek, kikben sirt a lélek,
Látván, mint üldözik egymást a testvérek,
Fájdalmasan zengték: „Boldogasszony, anyánk
Nagy inségben lévén, így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne feledkezzél el szegény magyarokról!”

Midőn a jó erkölcs s régi szent szokások
Romlásnak indulván, eljött a nagy átok,
Az elkorcsosodás és hűtlenség átka,
Mely a sirt még minden nemzetnek megásta;
Kikben önzéstől ment hazaszeretetnek
Szent tüze még lángolt, a nemesebb lelkek
Szivrendítve zengék: „Boldogasszony, anyánk
Nagy inségben lévén, így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne feledkezzél el szegény magyarokról!”

Nem tudok gondolni szép hazám sorsára.
Hogy meg ne induljon könnyeimnek árja.
S ekkor, mint az elmúlt idők szellemének
Bús hangja, megzendül szivemben az ének:
Keseregve zengem: „Boldogasszony anyánk-
Nagy inségben lévén, így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról.
Ne feledkezzél el szegény magyarokról!”

(Tárkányi Béla).

A zeleméri fegyverkovács

Debrecenből kanyargott egy széles út föl Szabolcs megye felé. Ezen út mellett, közel a zeleméri templomhoz, volt egy koresma, s a koresmához tartozott a kovácsműhely. A koresma is, a kovácsműhely is Fekete Péter uram tulajdona volt. Fekete Péter uram pedig kiváltságos szabadhajdu volt, aki kettős mesterségéből gondtalanul megélt.

Elvégzett ő rendesen mindent, amihez egy kovács-mester-embernek értenie kellett. Ellenben, mint mondani szokták, volt egy specialitása, mely neki bizonyos hírnevet szerzett, a fegyverkovácsolás. Debrecenben már akkor nevezetes mesteremberek voltak, kik messze földön tartott vásárokon föltűnést keltettek készítményeikkel. De Fekete Péter uram ezek mellett is megállta a helyét. Elannyira, hogy mikor egyszer a debreceni tanács valami félelmes basának örömet akart szerezni, mely célból egy pár kölyökpuskát, helyesebben pisztolyt készíttetett neki, kijöttek Fekete Péter uramhoz Zelemérre tanácsot kérni. Fekete Péter uram tanácsai azután annyira hatottak rájuk, hogy az egész munkát rábízták. És a zeleméri fegyverkovács remek ezüstveretű egy pár pisztolyt készített, mely nemcsak cifraság volt, hanem veszedelmes fegyver is. Golyója harminc lépésről a deszkát keresztül verte. Akkor történt, hogy a debreceni tanács meghívta Fekete Pétert, hogy telepedjék a városba. A mester szépen megköszönte a meghívást, melyet nagybavett, mert látta belőle, hogy megbecsülték, de nem fogadta el.

És mégis csak megtörtént, hogy egyszer vége szakadt ennek a vidám életnek. Nem cifrázom, úgy mondom el, ahogy hallottam.

Nagycsörtetve török katonák érkeztek Zelemérre és tábort ütöttek Fekete Péter földjén, közel a kuthoz, a hársfák alatt. Egy kövér bég vezette őket, aki felütötte hófehér sátorát, szőnyeget terített eléje, leült, falatozott, s miután száját, kezét gondosan megmosa, szerezsen csatlósát elküldte Fekete Péterhez az üzenettel, hogy jelenjék meg uri színe előtt.

Fekete Péter akkor már tudta ott ténfergő török vitézekről, hogy a bég Váradról jön, foglyokat visz, s a fegyvereit óhajtja itt reparáltatni, mert hírért vette Fekete Péter ügyességének.

Fekete Péter a maga módja szerint büszke ember volt, de nem bolond. Már pedig csak bolond ember köt ki a hatalmasabbakkal. Azért hát a goromba üzenet ellenére csak úgy kormosan, bőrkötényesen, meztelen karral megjelent a vezér előtt.

— Kutya, nem tudsz megmosakodni, mikor nagy ur elé kerülsz?

— Nem piszok ez, nagyhatalmu bég, a munka fogott engem be feketére, az pedig nem szégyen. Csak este szoktam megmosakodni, mikor a dolgot elvégeztem.

— Ne ugass, hanem mondd meg, hogy te vagy-e az a híres fegyverkovács?

A mester vállat vont.

— Fegyverkovácsnak fegyverkovács vagyok, ha hi-

remet hallottad, híres is vagyok. Ha munkád van számomra, mondd el, de ne tartóztass, mert a fecsegésből nem élek meg.

— Majd kapsz mindjárt ötven botot a talpadra, hihetetlen gyaur kutya!

— Azt nem fogod megcselekedni, nagyhatalmu bég, mert a vitéz katona nem szokta a gyöngébbet bántalmazni.

A bégnek tetszett a felelet, nem is kiabált többet, hanem előadta a rozsdás pisztolyait, hogy javítson rajtuk. Fekete uram összeszedte a holmit és eltávozott velük.

E közben kiderült, hogy a táborban magyar foglyok vannak. Kiderült pedig abból, hogy az őrséggel összeverekedtek és két spahit agyonütöttek. A keletkezett kaszabolásban öt magyart összevagdaltak. Nagy sikoltozás, kiabálás, veszekedés keletkezett, a foglyok közül egy a kovácsműhely felé menekült, s a törökök ott, Fekete Péter előtt, ütötték le szegényt. Szép fiatalember volt, ruhája tépett, arca csupa vér. Lehanyatlott és jajszó nélkül meghalt. Fekete Péter odalépett hozzá, s azt mondta a martalóc törököknek, akik kergették:

— Hagyjátok, hiszen már meghalt.

Azzal bevitte az udvarára, hogy majd eltemeti.

A bégnek azonban nem tetszett a zendülés, belátta, hogy így bajosan juthat el foglyaival Budára. Összeült a tisztjeivel tanácskozni, aminek az lett a vége, hogy újra maga elé hívatta Fekete Pétert.

— Készen vagy a fegyvereimmel?

— Reggelre meglesz minden.

— Egyéb munkád is lesz, de azzal is készen légy reggelre.

— Micsoda?

— Száz rabot viszek Budára, bilincsel versz rájuk. Fekete Péterben nagyot hördült a lélek.

— Nem értek én ahhoz, uram. Csak fegyvereket szoktam kovácsolni, nem rabláncot. Vitéz ember örömére szoktam én dolgozni, nem rabok szomorúságára.

A bég végignézett rajta.

— Ugy-e, van feleséged meg gyermeked?

— Van, uram.

— Szereted is őket, ugy-e?

Fekete Péter lehorgasztotta a fejét.

— Meg a szabadságodat is szereted, ugy-e? Meg jobban szeretnél, ugy-e, itt a tanyádon maradni, mint a basák hajóját húzni Belgrádtól Budáig?

Fekete Péter melle zihált, de hang nem tört ki belőle.

— Látom, kutya, hogy magadban igazat adsz nekem. Ami láncom van, mind megkapod; a rabokat kettesével

kovácsold egymáshoz, de reggelre készen légy, mert tovább kell mennem. Takarodjál!

Mire besötétedett, kezdődött a keserves munka. A martalócok kettesével hajtották a rabokat Fekete Péter műhelye elé. A lobogó vörös fény messze kisütött a pusztaságba, és a vörös fénybe egymásután vonultak a szenvedő rab magyarok, akik vitéz küzdelemben foglyul estek, s akikre talán a messze Ázsiában örök rabság vár.

Az első rab egy öreg ember volt, aki szeme közé nézett Fekete Péternek és így szólt:

— Száradjon el a keze annak a magyarnak, aki a magyarra rabláncot ver.

Fekete Péter összerezsent, elhajította a kalapácsot, inge ujját végighuzta verejtékes homlokán és így felelt:

— Száradjon el a kezem, ha még egyszer kovácsszer-számhoz nyulok.

Megutálta a mesterségét, megbecstelenítettnek érezte magát, és szétrugta a műhelyét. Leforrázta a tüzét, bemeszelte kormos falait.

Mikor másnap reggel lovas vitézek állottak meg háza előtt és tudakozódtak a fegyverkovács után, azt felelte nekik:

— Meghalt.

Se pénzért, se jó szóért többé nem kovácsolt.

(Rákosi Viktor.)

Rákóczi a határon

Tarisznyával a vállukon, vándorbottal a kezükben fakó kis magyarok kilincseltek végig Brzezan városán. A Nagy urat keresték.

Aki bejutott közülök a várkastélyba, az letérdelt előtte és feléje fordította barázdás, széltől és naptól kicserzett arcát, hű kutyaszemét, melyből az egész magyar nép szomorúsága tekintett fel Rákóczira.

— Gyere haza, fejedelem, vár a nép!

— Mit akartok tőlem?! — idegeskedett a bujdosó.

— Te vagy a mi vezérünk!

— Ha vezérek vagyok, akkor várjátok meg csendben, míg parancsot küldök!

— Nem lehet tovább várnunk. Hordtuk az igát, hordtuk, amig lehetett, de már nem lehet. Az emberek azt mondják, ütött a magyarság órája. Nem szántanak, nem vetnek, a határon gyülekeznek, várják Rákóczit.

Hiába magyarázta nekik, hogy pusztá kézzel nem lehet nekimenni szuronynak, ágyunak. Meg kell várni, míg fegyvert

küld a francia. Majd akkor zászlót bont, megfuvatja a trombitákat. A csökönyös parasztok nem értettek a szóból, egyre csak azt hajtogatták: ütött a magyar nép órája!

A fagy rosszabb a tüznél, a biztos bajnál is rosszabb a bizonytalanság. Legalább valami bizonytságot adjon Rákóczi, amit otthon felmutathatnak, hogy el ne sorvadjanak a lelkek.

A fejedelem zászlókat festetett: „Cum Deo pro Patria et Libertate!” felirással. Vigyék Magyarországba, eskessék fel az otthonvalókat, de ki ne bontsák a zászlókat, míg maga parancsot nem ad. Abban reménykedett, hogy a hadijelvények katonai rendre kapták a megvadult tömegeket.

Talán úgy is lett volna, ha nincs amaz Esze Tamás nevű tarpai ember. Annak ugyan beszélhettek, hogy dugdosni kell a zászlót: rögtön magához ragadta, világos délben kitűzte a templom tornyára, meghuzatta a harangot és fegyverbe hívta a népet.

Rákóczi még mindig Brzezan városában tartózkodott a lengyel urakkal, mikor a neve már vihar erejével üvöltött végig a Kárpátok alján, örömmámort keltve a magyar és hideg rémületet a labanc szivekben.

Napok alatt hatezer paraszt özönlött a piros zászlók alá, megszállva Bereg, Ugocsa, Máramaros falvait. Le Gömörig, Borsodig, le a Jászságig rengett és dübörgött a föld.

Rákóczi Ferenc utra kelt a magyar határ felé!

— Oktalanság, amit művelnek, de úgy látszik, elmúlt már ideje az okoskodásnak! — szólt.

Átüzent Magyarországba, hogy a parasztsereg maradványai jöjjenek Klimieczbe. Maga megpihent és megebédelt a paplakban. Asztalbontás után jelentették, hogy a dolhai parasztvezér szeretne vele szót váltani. Átment a szomszéd szobába. Erős izzadtságsgazgot érzett. Egy hosszúra nőtt, inas férfi állt mozdulatlanul az ajtó mellett. Ez volna hát ama Esze Tamás?

Magyar arc, de a vonásaiból teljesen hiányzik a magyar közember fásult megadása. Nem, ez nem adta be a derekát, nem süllyedt el tehetetlenül a nyomoruság hinárfájában. Ez rug és kapálódzik, ez mer és akar, ez álmában is ellene szegül a kényszernek. Még a füléig kunkorodó bajusz állásán is látszik, hogy Esze Tamás a maga útján jár és mindig előtte a sokaságnak.

A fejedelem: Te az én jobbágyom vagy?

Esze: Tarpai vagyok, igenis.

A fejedelem: Miért kóboroltál el a faludtól?

Esze: Tarpán most német az uraság, annak én nem szolgállok.

A fejedelem: Meg kell egymással ismerkednünk, Tamás, kérdezni fogok téled egyet-mást.

Esze: Tessék kérdezni, felelek tehetségem szerint.

A fejedelem: Ti azt kívánjátok tőlem, hogy parasztok vezére legyek?

Esze: Nem parasztoké, hanem magyaroké.

A fejedelem: Miért éppen engem szemeltetek ki?

Esze: A Rákócziak ebben az országban az egyetlen urak, akik tudják mi a magyar nemzet.

A fejedelem: Mások nem tudják?

Esze: Mások csak a nemességről tudnak.

A fejedelem: Mi tehát a magyar nemzet?

Esze: Minden magyarok gyülekezete, gazdagoké és szegényeké.

A fejedelem: Ezt én vállalom. De menjünk tovább! Ti fegyvert fogtatok a magyar király ellen?

Esze: Igaz magyar király a bécsi császár? Hollós Mátyás az volt. És ha nagyságod azt mondja, hogy a bécsi is olyan, akkor én letérdepelek előtte.

A fejedelem: Te azt tartod, hogy a nemesember és szegényegény egyforma?

Esze: Nem egyforma. A szegényembernek több jár ki, mert többet vettek el tőle.

A fejedelem: De hiszen tudod: magam is nemesember vagyok.

Esze: Nagyságod több a nemesembernél, nagyságod Rákóczi.

A fejedelem: Kiss Alberttel ketten ti megpróbáltátok már a fegyvert, de csúnyán megjártátok.

Esze: Károlyi uram könnyűszerrel szétpuskázott minket. Esze Tamás és Kiss Albert hívására csak éhenkórászok fognak fegyvert, de ha Rákóczi huz kardot, akkor lóra ül a nemesség.

A fejedelem: Hát mégis csak kell a nemes ur?

Esze: Kell, mert a paraszt tud meghalni, de parancsolni nem. Sokszáz esztendő óta úgy van az, hogy a szegényember nem engedelmeskedik a maga fajtájának.

A fejedelem: Bele mered vinni ezt a népet egy véres háboruba?

Esze: Nincs más választás, kegyelmes uram! Vagy szétmálik és elporlad a népünk, vagy kard-ki-kard! Tudja nagyságod, mi van ebben az országban? A paraszt éhenhalódva vonszolja Bécs szekerét, a gyerekünk mezitláb tiporja a havat, az asszonyunk a katona szabad prédája, malacunk, csibénk addig van, amíg a német meg nem éhezik rá. Rosszabb sorunk van nekünk, mint az igás baromnak, mert azt abrakoltatják, ha megdolgozott.

A fejedelem: Eleget tudok, Tamás, most már eredi embe-
reidhez és várd meg a parancsomat. Vagy kívánsz még valamit?

Esze: Most én szeretnék valamit kérdezni, ha meg nem sértem nagyságodat.

A fejedelem: Kérdezz, Tamás!

Esze: Minek nézi Rákóczi fejedelem a jobbágyot?

A fejedelem: Ha magyar, akkor édestestvérem.

Esze: Jónak látja a fejedelem, hogy ennek az országnak minden terhét a nép nyakába rakták?

A fejedelem: Bizony nem látom jónak. Mindenki adózson egyformán az után, miye van. Hallottad már ezt a szót, hogy közteherviselés?

Esze: Nem hallottam, de szép szó. Elgondolom most, hogy ez az ország mindent megadott Rákóczinak, amit ember kívánhat és ha nagyságod mindezt a kard élére veti, akkor nem magáért teszi, hanem azokért, akiktől mindent elvettek.

Esze Tamás keménynézésű szeme egyszerre elhomályosodott és esetlen merészséggel odatartotta kerges nagy tenyerét a nagyur elé...

— Uram, vezérem — mondta Rákóczi keze fölé hajolva — én elhozom a parasztságot és ne felejtse el nagyságod: akié a nép szive, azé az ország!

— Nem felejttem el, Esze Tamás ezredes uram!

És midőn a paraszt szinte ijedten kapta fel a fejét, a fejedelem azt mondta:

— Mert én kegyelmedet a nemzeti hadsereg első ezredes kapitányává teszem.

(Herczeg Ferencz).

A gyermek

Bem apó 1849 március II-én szétverte a Nagy-Szeben előtt álló oroszokat és a várost elfoglalta. Ez a kis magyar sereg, amely a kegyetlenül hideg január és február hónapokban többször villámsebessen átrobogott Erdélyen, üldözve az ellent, vagy üldöztetve az ellenségtől, végre újra olyan helyre jutott, ahol egy kicsit megpihenhetett.

Este kilenckor lett vége az ütközetnek. Ekkor az orosz trombiták megfújták a hátrálót, s a szászok kétségbeesve látták a győzhetetlennek hitt segélycsapatok gyors kitakarodását a városból. A magyar ágyuk néha még megdörrentek, puskalövés is gyakran hallatszott, de már a külvárosban fölzendült az „Éljen a magyar!” kiáltás, amely egyre közelebb hömpölygött. S a gránátok által fölgyújtott házak lángjában lehetett már látni a vörössapkás II-ik zászlóalj honvédeit, amint óvatosan, fölfont, szuronyos puskával nyomultak befelé a belvárosba.

A kapuk zárva, az ablakok sötétek, — a rossz lelkiismeret elrejtőzött s remegve várta Bem ítéletét.

A huszárok az oroszok után ugrattak, a gyalogság pedig négyszögben fölállt a nagy piacon. Ekkor lovagolt be Bem és tábornoka, amelyet a sereg riadó éljenzéssel fogadott. Majd az ágyuk jelentek meg dübörögve a téren s nagyot-zökkentek, amikor egy elesett orosz katona holttestén vágtak keresztül.

A hideg éjben három alak levett kalappal állt Bem lova előtt. Az öreg ur igen szigorúan, nyersen beszélt hozzájuk. Összeszidta őket hazaelles magatartásukért, aztán felsorolta, hogy mit kíván tőlük serege számára, majd intett Czech ezredesnek, aki az egybegyűlt tiszteknek kiadta a legénység számára a parancsot, hogy aki rabolni, erőszakoskodni mer, vagy aki a legkisebb fegyelmezetlenséget követi el, azonnal agyon lövetik.

Ez nyugtatta csak meg a polgármestert és a két tanácsnokot, akik azt hitték, hogy Bem szabad zsákmányolást fog engedni a városban. Föllelegzetek és eget-földet ígértek a fáradt magyar sereg számára.

Jól is lakott a sereg egy hónapra. Ellátta magát azonkívül ruhával, csizmával, lőszerez. Volt ott olyan katona, aki három hónap óta a fagyos havon, a csillagos ég alatt hált, képzelhető, hogy ez milyen kéjjel nyújtózkodott a jól párnázott szász ágyakban.

Bem és tisztjei vacsoránál ültek. Az öreg rendesen egyedül és igen szerényen szokott enni, de kiváló alkalmakkor tisztjei közt maradt, hogy gyönyörködhessék örömeikben.

Egyszer csak észreveszi Kiss Sándor ezredes, hogy egyik fől szolgáló katona egy tizenégy-tizenöt éves fiút kí akar taszigálni a szobából.

— Honvéd! — szól a legénynek — mit akar az a gyermek?

— Mindenáron Bem tábornok ural akar beszélni.

— Hozd ide!

A honvéd odavitte a fiút.

— Mit akarsz, kis fiam, Bemtől?

— Meg akarom kérni, hogy vegyen be katonának.

— Nagyon fiatal vagy te még arra.

— Majd megöregszen a csatatéren.

— Kissnek tettett a felelet, s elmondta Bemnek. A tábornok odahívta a fiút.

— Ki vagy fiacskám?

— Sándor Miklós. Vegyen be tábornok ur. Apámat, anyámat, rokonaimat az oláhok megölték, engem egy pap megmentett és idehozott; magam vagyok az egész világon. Valami hasznomat csak veszik.

Bemnek lefordították a feleletet. Az öreg megsimogatta a

gyermek fejét.

— Mit csináljunk vele? Hová dugjuk be?

— Tábornok ur, a 37-ik zászlóaljnál ma elesett a kisdobos. Talán annak jó lesz.

— Ezredes ur — fordult Bem Czechez —, adja ezt a gyermeknek írásba s küldjön le vele a 37-ik zászlóaljhoz egy honvédet.

Mikor a fiúnak ezt megmondták, örömében kezét akart csókolni Bemnek.

— Hohó, fiú! — szólt Kiss Sándor — most már katona vagy, ne csókolgass kezét senkinek. Aztán tanuld meg még az éjjel verni, hogy „Előre!”

* * *

Forró augusztusi nap volt. Déva vára mélán nézett le a sikra, hol Bem hadseregének utolsó maradványa lerakta az osztrákok előtt a fegyvert. Simbsen tábornok kiadta a parancsot, hogy a beteg és sebesült honvédeket el kell eresztetni, a többit pedig erős fedezet alatt Nagyváradra kell kísérni.

Mindenki tudta, hogy ott a besorozás vár rájuk.

A sereg szélén állt a 37-ik zászlóalj töredéke. A többi elhullott véres csatákban, vagy elszéledt a balsors csapásai alatt.

Brunner ezredes és több osztrák tiszt sorra vizsgálta a legényeket. Így érték Sándor Miklóshoz, aki legszélről állt feszes tartásban.

— Te is katona vagy? — kérdé jóakaratu gunnyal az ezredes.

— Igenis, az vagyok — felelt Sándor, katonásan szeme közé nézve az ezredesnek.

— Mi gyermekekkel nem harcolunk, kergessétek el! — szólt az ezredes.

Sándor elvörösödött.

— Ezredes ur, tizenkét csatában voltam, küzdöttem oroszokkal, osztrákokkal, oláhokkal, sebet kaptam, épp olyan katona vagyok, mint a többi.

— Eh, ne feleselj, eredj a pokolba, csak nem leszünk olyan emberevők, hogy ilyen fiatal gyerekeket besorozzunk — felelt Brunner, akiben láthatólag a jóindulat dolgozott.

Sándor összetette a kezét:

— Ne szégyenitsen meg, ezredes ur, együtt harcoltam, együtt is akarok szenvedni bajtársaimmal. Az ő sorsuk az én sorsom, nem hagyhatom el őket.

— Különös faj, kemény faj — mormogta magában —, ezt nehéz lesz megtörni. Hát maradj! — tette hozzá hangosan — majd meglátom, mit csinálunk veled.

Azzal sarkonfordult s otthagya a kopott honvédeket.

* * *

A csapatot, amely a fegyvertelen honvédeket Déváról Magyarországra kísérte, Brunner ezredes vezette.

A felügyelet nem volt valami szigorú. Az ezredes katona volt és nem porkoláb, s röstelte a megbízatást. Azért csak vállaltvont, mikor reggelenként jelentették neki, hogy tíz-tizenöt magyar ismét megszökött az éjjel.

Egyszer aztán azt jelentették neki, hogy a 37-ik zászlóaljból már csak egyetlenegy honvéd van, az is fiatal gyerek.

Azt aztán Brunner maga elé rendelte.

— Miért nem szöktél meg te is?

— Nem lehet, ezredes ur.

— Hogyan?

— Én bekönyörögtem magam, az ezredes ur megengedte, hálátlanság lett volna megszökni.

— De mikor a társaidd mind megszöktek.

— Azoknak szabad, de nekem más helyzetem van. Én gyávának látszanám, ha megtenném.

Az ezredes megveregette a vállát és szólt:

— No hát, ezennel megengedem, hogy menj, amerre akarsz, élj boldogul!

A fiu megköszönte, szalutált és eltávozott. Az ezredes sokkalig nézett utána, s aztán megfuvatta a trombitát és elindította csapatját. Még pedig vissza, Déva felé.

(Rákosi Viktor).

Bucusz az iskolától

Mért is oly gyöngye a szó
a gyermeki ajkon?
mért nem angyal trombitája
mostan az én hangom?
Beleharsognám az Égbe:
Nagy, nagy nap van itten!
Kedves Tanító Urunkat
áldja meg az Isten!
Áldja meg a drága szívét,
hogy tudott szeretni,
azt a sok-sok szeretetet
nem fogjuk feledni!
Áldja meg két szemét, mellyel
a szívünkig látott,
s Napként növelte abban a
hit- s tudásvilágot!
Áldja meg a szava mézét,
a mosolyt az arcán:
drága kincs lesz nekünk ez az
életünk nagy harcán,
Azon a nagy nehéz harcon,
melynek vágya éget,

melyre talizmánként visszük
a sok szép emléket.
Messze megyünk, egyre messzebb,
de amíg csak élünk,
egy-egy futó pillanatra
mindig visszatérünk,
s nem találjuk tán itt azt, ki
bezárt a szívébe? . . .
jó Tanítóurunknak a
szívünkben a képe!
Ezt a képet megőrizzük
szüleinké mellett . . .
— hogy ezt mostan megvállhassuk,
szólnom azért kellett!
Bucusz-napja ez ma nekünk
e szép iskolában . . .
és most a lelkünk kertjében
csupa szent virág van!
Jó tanító Ur szívére
hintjük a virágot:
áldja meg az Isten, ha csak
már valakit áldott!

Balázs Győző.

A kenyér ünnepén

Emberhangyák nyüzsögnek szerte.
Aratnak hajnal óta már,
Aranyszedőknek szőnyegére
Tengersok kincset szór a nyár.
...Ma ünnepet ül a határ.

A munka zajlik egyre, egyre.
Az Égen itt-ott felhő ácsorog.
Kaszáknak éles pengéjére
A búza könnye rácsorog.
A sok' kalász megtántorog.

Meghal, mint szent csatán a hősök,
Az emberért a porba hull.
Keresztre rakják s megfeszítik.
A szívét elszedik rabul,
S vérit fogyasztják balzsamul.

Keresztben már az évi termés.
Megáll a szorgos sok tenyér.
Letarolt földön ünnepoltár,
Rajt' föld véréből nőtt kenyér.
— Imádság-fénye Égbe ér.

Keresztben áll az évi termés,
A mindennapi kenyerünk.
Szegényes, tépett asztalunkra
Az Isten adja fel nekünk
És várja, hogy a szent kenyérhez
Méltók, — és emberek legyünk!

Móra László.

Kiadásunkban megjelent művek:

BESZÉD- ÉS ÉRTELEMGYAKORLATI MINTATANÍTÁSOK tekintettel az értelmi és akarati nevelésre (60 minta- tanítás) 300 oldal	3.60
EGÉSZSÉGTANI MINTATANÍTÁSOK (50 mintatanítás) 2	2. —
MAGYAR MEDENCE	1.20
NÉPMŰVELŐDÉSI ELŐADASSOROZAT I., II., III. (170 előadásra.) 536 oldal. A három kötet csak	3.60
ELŐSZÖR IGAZSÁG, AZUTÁN BÉKE, 340 oldal	2. —
IDŐSZERŰ NÉPMŰVELÉSI ELŐADÁSOK (40 elő- adás). A magyarság legújabb kérdéseit részletesen tárgyaló, egyedülálló mű, amely szociológiával, közgazdasági kérdésekkel, a falu egészségügyé- vel, légtalmi előadásokkal s a legújabb (titkos) választójoggal foglalkozó tartalmas könyv, melyet a kritika is nagyjelentőségűnek ismer el	4.80
MAGYARSÁG TÖRTÉNETE I. rész: Ósidőktől a mohácsi vétség	6. —
MAGYARSÁG TÖRTÉNETE II. rész: Mohácsi véstől nap- jainkig. (A két kötet 800 oldal, térképekkel és grafi- konokkal)	6. —

**Felkérjük, ha a Gyakorlati Pedagógiát nem óhajtja
megarítani, úgy kérjük annak visszaküldését.**

A Magyar-medence földrajza (Tájegységekben)

című mű, amely egyedülálló a szakirodalomban, mivel nemcsak az egész Magyarország részletes és tájegységenként való ismertetését adja, hanem mert az egyes tájegységek leírásánál sorra veszi azok domborzati-, időjárási- (éghajlati), vízrajzi-, növény-, állat- és ásványvilágának, gazdasági életének (őstermelés, ipar, kereskedelem, forgalom, közlekedés), települési- (építkezési, néprajzi) viszonyait, lakosságát és közgazdasági jellegzetességeit is felöleli. Hasznos példákat ad az ismeretek alkalmazására s az egész feldolgozást a legújabb földrajz-tanítási módszeres eljárásában — térképvázatok, rajzok, a legegyszerűbb grafikus ábrázolások, a tanulók öntevékenységének felhasználása, homokasztal stb. — mutatjuk be.

Ez a mű több mint vezérkönyv, mert nem köti meg a tanító kezét, hanem a példák és felhasználható alkalmazások egész sorát mutatja be, amelyből mindenki azt választhatja, amit egyéniségének, a tanulók értelmi fokának és a környezetnek legmegfelelőbbnek talál. **ÁRA 3.20**